

1.

BLASIUS THORRI *c1706 + 1786, kmet
p. Ursula * + ,
Prevek 13, Ostrež, Sv. Katarina, Polšnik

2.

Thomas Thorri *1755 Orešovna,
p. M. Baš - gostaç, Orlek

Savo Tory

Bartolomeus Thorri *1744 + 18
p. 1764 M. Završnik-Završje 13

3.

Martin *786- p.
814 Ge. Kaušek
*c784 - Orlek

Joseph *c790- p.
814 Ur. Špitalar*
c786-Dornikovno8

Vinzenz *793
Maria *797 + 67
Johanes *799

Georg *7
Maria *7

ROD

4.

Mihael (SIME) Tori (Turi) *816 ZaD
kmet & mlinar, p. M. Poterpin *817

Joseph Tori (Turi) *822 ZaD + 8
krojač, p. Jera Laznik * + DolH

TORIJEVIH

5.

Mathias Tori *841 ZaD
+ 922 Sk Sv, mizar-p. 885
Elizabeta Pinter *855

Frančiš ka *845 ZaD
Teresia *848 ZaD
Paulus *851 ZaD

Josefa *857
DolH + 954
Celje-samica

Augusti
+ 884 Do
krojač -

V ZASAVJU

6.

Franc *881
+ 945 Trb-rudar
Josef *887 + 60 Tr
Leop *888 + 22 Tr

Dominik *896 Trb
(Loke 100)
Juliana *885 + 51 Tr
p. Očko

Dominik
+ 881 Trb
(nezak. sin
Josefe)

Rihard Tory *8
+ 968 Lju-trg. po
p. Hedvika Sar
*886 + 983 Lju

7.

Tugomir *918 + 958 Lju
gled. & radio režiser
p. Maria Mežnarič
*918 Nm + 972 Lju

Nada *919 Lju
p. Weber
*916 Lju

Sava *9
1) p. Bra
2) p. Mla
*905 + 8

8.

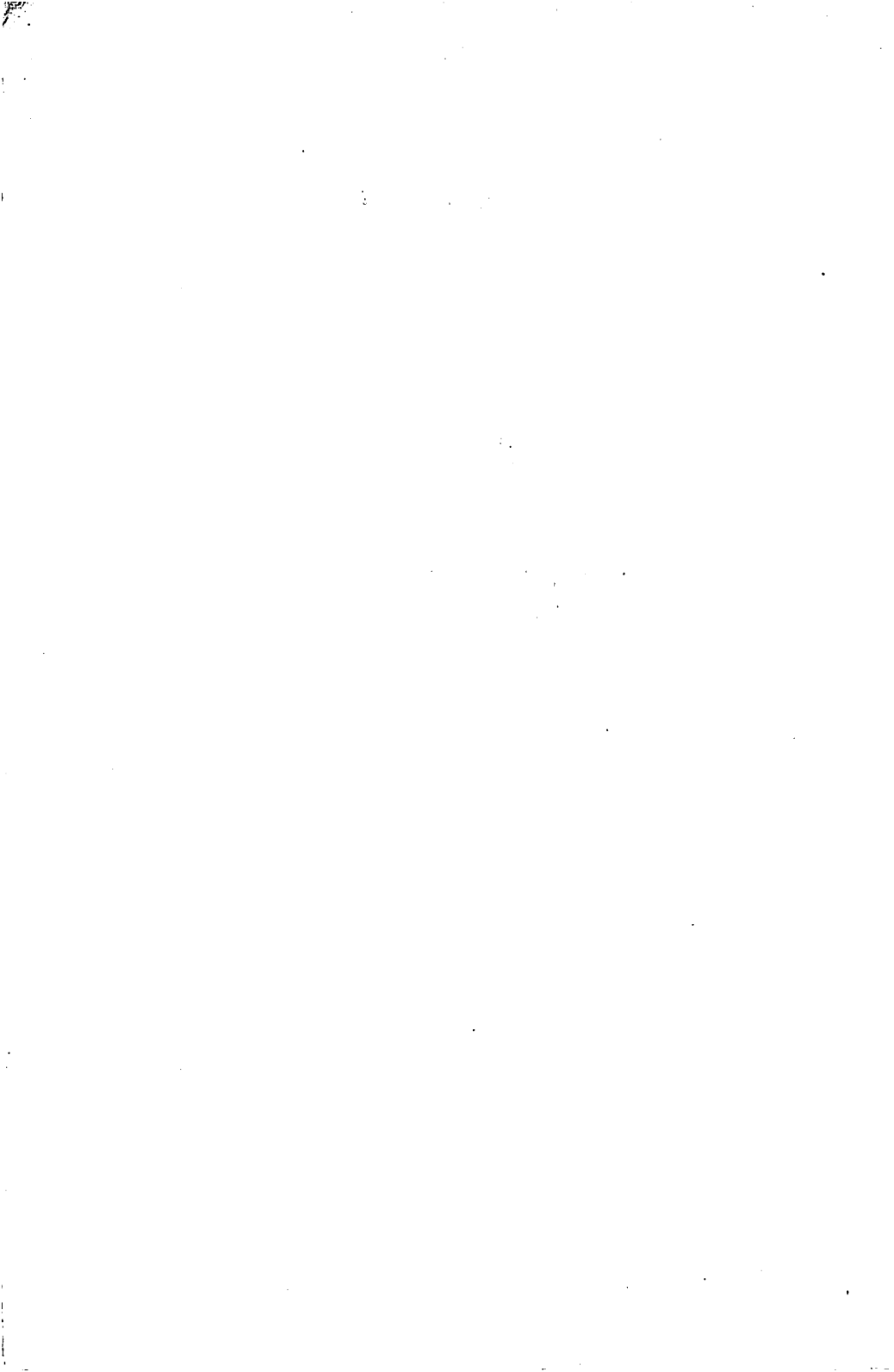
Iztok *947 Lju
gled. & TV rež.
p. Nevenka Be-
lič *950, sodnica

Alenka W.
*947 Lju
tol. & prev.
p. Zavala

Marko W.
*950 Lju
p. J. Harmel
*953 Lju

Bosilka B.
*944 Mar
p. Matjašič

Borut M
*949 Ma
p. N. Štr

Savo Tory

**ROD
TORIJEVIH
V ZASAVJU**

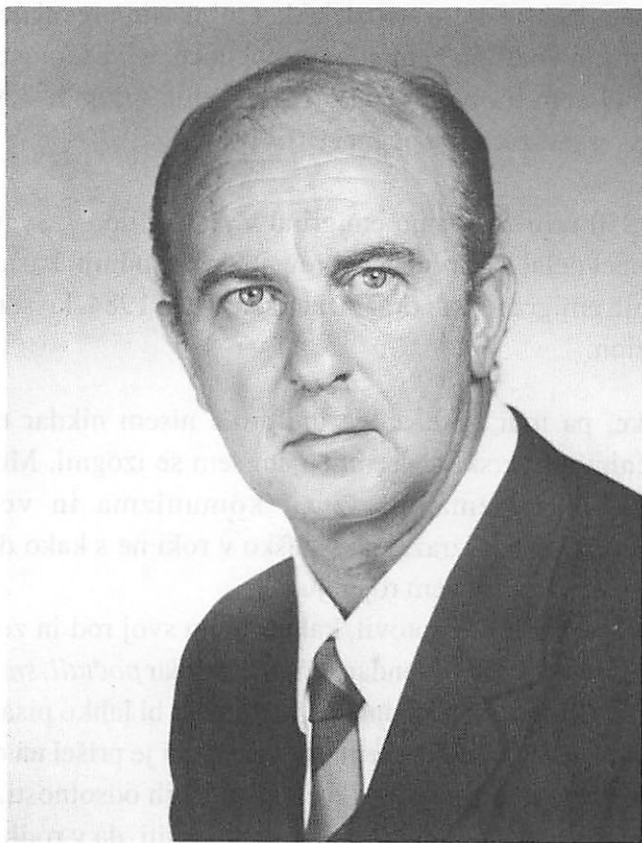
Trbovlje, 1994

Samozaložba

ROD TORIJEVIH V ZASAVJU

Uvod

Priimek Tori je neslovenskega izvora, zato sem se zanimal že od leta 1950 dalje 'odkod in kdaj' so Toriji prišli v Zasavje. Predno pričnem s pripovedovanjem o mojem raziskovanju, par besed o sebi:

Savo Tory - okoli l. 1978

Rodil sem se v Trbovljah leta 1919. Osnovna šola v Trbovljah, potem mala matura na klasični gimnaziji, dvorazredna trgovska šola, tretji in četrti letnik Trgovske akademije v Ljubljani. Leta 1940 sem se vpisal v Visoko ekonomsko šolo na Univerzi v Beogradu, kjer mi je pa Hitler preprečil študije leta 1941.

Ker je v Ljubljani postalo jasno, da bo treba mladim ljudem ali v hribe ali v internacijo, sem odšel v Italijo. Tu sem se preživljal kot pisarniška moč in plavalni trener do osvoboditve Rima leta 1944. Potem sem delal kot tolmač in prevajalec pri zavezniških vojaških komisijah za begunce in brezdomce. Od leta 1947 sem bil nastavljen pri Združenih narodih v Mednarodni organizaciji za begunce (IRO).

Leta 1950 sem z rodbino emigriral v Australijo. V Sydneyu sem zopet delal kot tolmač in prevajalec na sodnji, kasneje v državnih emigracijskih organizacijah do leta 1984, ko sem šel v penzion.

Vojaške, pa tudi kake druge uniforme nisem nikdar nosil. Političnim ali verskim stremljenjem sem se izognil. Mojega prezira do fašizma, nacizma, komunizma in verske fanatičnosti nisem izražal ne s puško v roki ne s kako drugo aktivnostjo ... pač nisem rojen junak.

Ob domotožju sem ugotovil, kako ljubim svoj rod in zemljo na kateri sem se rodil - vendar se nisem nikdar *počutil*, *smatral* ali *zavedal*, da sem to ali ono. O domotožju bi lahko pisal.. pa bi zvenelo nelogično. Bil sem eden prvih, ki je prišel na obisk v rodne kraje leta 1960, po devetnajstih letih odsotnosti.

Kar se moje slovenščine tiče moram pojasniti, da v rodbini in na delu nisem govoril slovensko; le redkokdaj na obiskih prijateljev in znancev. Kot študent sem precej in uspešno

pisaril za šolske publikacije, pa tudi zgodbe, so sad moje domišljije. Sošolcem in sošolkam sem sestavljal ljubezenska pisma. V slovnici nisem bil nikdar močan. Vzpodbudne besede o mojem pisanju so izrekli tudi literati kot Ferdo Kozak, Jože Krajnc, Anton Slodnjak. Kjer je manjkalo znanje slovnice sem to nadomestil s fantazijo.

To pisarjenje o Torijih v in o mojih spominih na mladostna leta v Trbovljah, ne bom dal v korekturo.... hotel bi jih pustiti vnukom generacije, ki je z mano rastla v Trbovljah in Ljubljani v dobi 1919 - 1941, dobi o kateri se malo piše in ve...

O ISKANJU TORIJEVEGA RODU

Začel sem s sestavljanjem rodbinskega drevesa leta 1950. V Australiji smo bili takrat precej izolirani od Evrope, pisma so potovala mesece... hotel sem pustiti sinovom in vnukom odgovor

kdo... kdaj... odkod naš rod...

Začel sem bombardirati z vprašanji mojega očeta, sorodnike. Oče se je že kar naveličal mojega nadlegovanja... *"ne vem", "se ne spomnim", "saj se nisem zanimal za te stvari", "saj ni bilo nič pri hiši, da bi človek kaj podedoval" .. V enem zadnjih pisem se je šalil "kaj bi ti vse rad vedel ... na koncu me boš še vprašal, kdaj je teta Ela zgubila nedolžnost.."*

Dobil sem nekaj podatkov, katere sem z leti počasi izpopolnjeval. Prišel sem do imena mojega pradedca, po ustnem izročilu je bil krojač v Dolu pri Hrastniku.. ki se je utopil (ali

zaplil?).. V vsakem pismu je bil kak spomin ali anekdota na tega ali onega.

V obdobju 1965 - 1968 so umrli teta Elca, moj oče, stric Rihard..konec informacij, četudi pičlih. Prekinil sem z raziskovanjem vse do nekako leta 1984.

Leta 1988 sem se lotil **Matičnega urada v Trbovljah**, kjer mi je ljubezniva matičarka Matešičeva, snaha sošolca iz trboveljske osnovne šole, dala na razpolago matične knjige za sto let nazaj - "starejše so vse v Arhivih Slovenije v Ljubljani, kakor tudi po raznih škofijah in župnijah" so mi tu povedali. Kar se škofij tiče je stvar zapletena, ker so bile Trbovlje vedno na meji med Štajersko in Kranjsko - to je ali Maribor ali Ljubljana.

No, v Trbovljah sem našel v rojstnih, poročnih in mrliških listih imena očeta, strice in tete, ded Dominik je bil že v hrastniških rojstnih listinah itd.. Istočasno o Torijih sem izpisal tudi nekaj podatkov o Mollih. Leta 1989 je sledil *pohod* na prijazno župnišče Sv. Jurij v Slovenskih goricah, kjer sem odkrival rodbino Gutsmandlnov. Mariborski Kolški so bili precej nekooperativni, pa sem jih opustil.

Leta 1990 sem se končno zaril v **Arhiv Slovenije v Ljubljani** iskat Torije. Nevešč kot sem bil, sem potreboval potrpežljivo pomoč uradnikov (Peter Strnad, Miklič, Zadnikar, pozneje tudi direktorica gospa Oblak-Čarni ter gospa Zupančič).

Bilo je treba vedeti v katere okraje in občine so pripadala župnišča v 17., 18., in 19. stoletju; potem je bila neizmerna težava s čitanjem gotice in latinskega jezika. Včasih so bili vpisi spačeni, nečitljivi.. z ogromnimi kolobarji in vijugami gotice...pač kakor je bil kaplan ali župnik izšolan ali.. razpoložen. Z veliko nežnostjo in rešpektom sem listal preperele,

izprane liste - z malega sem bil naučen skrbno ravnati s knjigami.

Največjo pomoč v iskanju Torijev mi je nudil prof. dr. Franc **Jakopin** iz Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU) v Ljubljani.

O rodbinskem imenu Tori.

Pred drugo svetovno vojno je stric Rihard, ki se je malo amatersko ukvarjal z vprašanjem **odkod priimek Tori** trdil, da smo Toriji (on se je pisal po svojem očetu Tory) angleškega porekla, "*najbrž kaki angleški rudarji, ki so prišli v Trbovlje začetkom 19 stoletja, da bi učili ljudi, kako se koplje premog*". To teorijo sem nekako podzavestno podpiral do leta 1990. Šlo se je za tisti 'y' namesto 'i' v imenu. Ded Dominik se je pisal Tory, tako tudi Rihard. Mojemu očetu je župnik Časl izdal rojstni list na ime Tori. Ko je ded, ki je smatral da ga 'y' dela bolj imenitnega, protestiral, mu je župnik zavrnil, da naj kar ostane 'Tori', ker je 'y' nemška črka in v slovenščini ne obstaja. Tako so v naši rodbini živeli *ta fini* ali *angleški* Toryji v Ljubljani in *navadni, knapovski* Toriji v Trbovljah.

Moj priimek Tori sem spremenil v Tory leta 1950, ko sem emigriral v Australijo. Mislil sem, da me bodo avstralski Anglosaksonci sprejeli bolj z odprtimi rokami, če bom z *ypsilonom* (*Anglež*) kot z navadnim *i* (*Italijan*). Pa sem se zmotil: '*Dejgous*' (posmehalno ime za Sredozemce takrat) so bili, kljub temu, da so izgubili vojno, bolj popularni kot '*pomis*' (*Angleži*). Kot povsod na svetu, je simpatija do špagetov in *expresso* kave prevladala...

Angleški TORY je precej razširjen priimek. Tory je tudi znano zgodovinsko ime pristašev konservativno - liberalne politične stranke.

V Italiji je ime **TURI** (Sicilija), **TORI**, **TORRI**, **TORICELLI** zelo pogosto. V malem mestecu San Carlo blizu Lucca v Toskani je skoraj tretjina prebivalstva Torijev.

Na Finskem je znan priimek **TORII**.

Na Japonskem je **TORI** ptič, kura, piščanec, perutnina, **TORII** pa je lepo izdelan vhod v obliki slavoloka, ki služi kot vrata, vhod v predhišni vrt, tempelj, park (krasne *torije* sem videl v Naru, Niko).

V slovenščini je najbližja beseda **tur** (=bivol, bik iz italijanskega *toro*, kakor tudi hribček, vzboklina v zemlji (Turjak); ali pa tudi beseda **torej** (na Štajerskem tudi kot priimek).

Naš priimek **TORI**, v matičnih knjigah 18, 19 stoletja tudi **THORRI**, **THORY**, **THORIJ**, **THORRY**, **TURI**, **TORY**, je po mojem mišljenju **italijanskega (laškega, florentinskega ali toskanskega, furlanskega) izvora**.

Tu navedeni, različno vpisani priimki se vsi nanašajo na ime 'Tori'. Župniki in kaplani 18. stoletja so morali pač vpisovati rojstva, poroke in smrti tako, da je bilo njihovim nemškogovorečim predstojnikom bolj razumljivo; 'h' v 'Thori' je definitivno staro-nemška izgovorjava. Dvojni 'rr' pa je krstitelj povzel iz izgovora očeta (ali kdorkoli je prijavil rojstvo ali smrt), ki je izgovoril trdi, '*italijanski*' 'rr' (in ne nemški, skoro grkajoč 'r').

'y' namesto 'i' so vpisovali, ker je 'y' takrat obstojal samo v nemški abecedi, in so z 'y' poudarjali, da se 'Tori' izgovarja s končnim 'i'. Ne slovenskih ne nemških priimkov ni mnogo, da bi se končavali na 'i'. Nekateri vpisi Torijev so tudi napisani kot 'Torij', kar je nekako 'slovensko' kopiranje 'y' (ypsilon). Dalje so v etimologijo imena Tori ne bom spuščal, ker mi bodo strokovnjaki oporekali, češ, da sem rekel katero 'preveč' ali 'premalo'.

V Sloveniji je okrog 90 Torijev v telefonskem imeniku. Okoli Maribora je 17 Torijev, kar je po mnenju J. bržkone derivat imena Tori. V Dubrovniku je polno Toričev.

Če imamo Toriji v Zasavju italijanskega prednika, se postavlja vprašanje:

Kdo, kdaj in na kak način je prišel italijanski prednik v naše kraje?

Je bil to vojak v vrstah kakega italijanskega (florentinskega, furlanskega) plemiča, ki je s svojimi četami hitel ob Savi na pomoč avstrijskim, madžarskim ali hrvaškim vojskam, ki so se borile proti Turkom-? Je fant mogoče odvrigel šlem in helebardo, ko je videl na pobočju Podkuma brhko pastirico, dezertiral, nadomestil meč z motiko, poročil pastirico in pričel kmetovati na Kumljanskem?

Je bil to kakšen hlapec, služabnik, pisar ali stražar laških grofov, baronov, ki so se tu naseljevali ali trgovali že pred Valvasorjem?

Cestni delavec, kamnosek iz Furlanije?

Potomec starih rimskih kolonov?

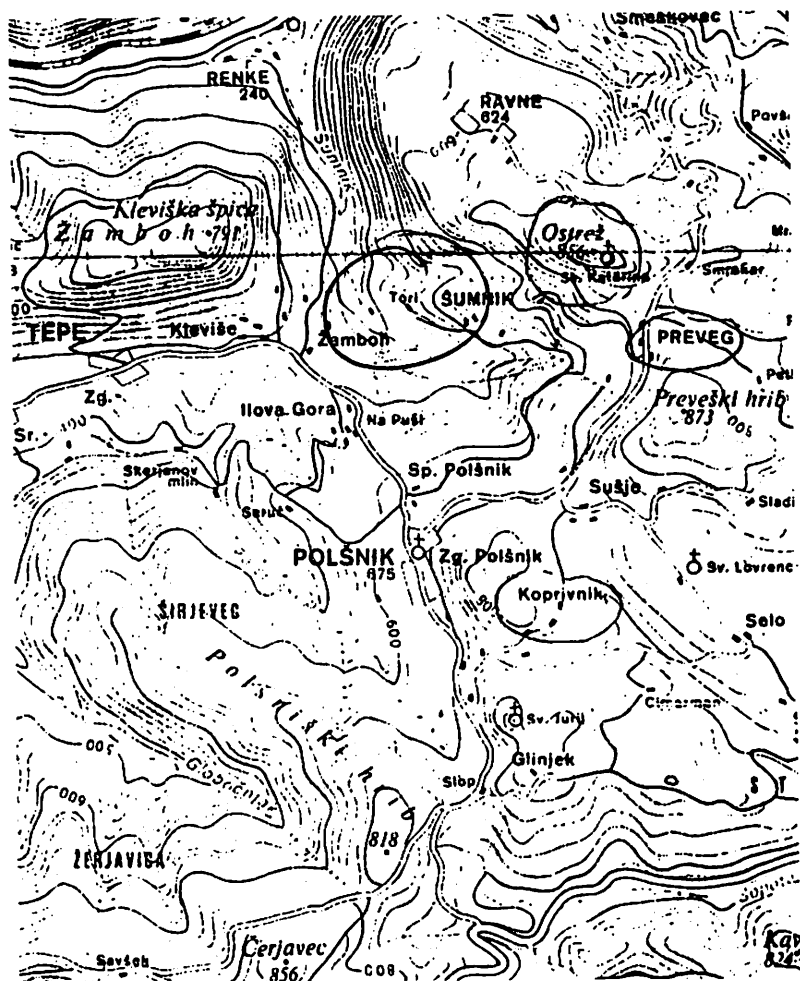
Najdenček iz okolice Trsta, ki ga je kak kmet vzel za svojega? Ta in druga domnevanja moje bujne domišljije naj bi pripeljala prvega Torija v Zasavje. Dejansko nisem nič odkril pa bom prepustil nadaljno raziskovanje potomcem potomcev. Mogoče s kompjuterji? (ki jih iz neznanega razloga imenujete računalniki?)

Mogoče je kakšen Tori v urbarjih ali zemljiških knjigah 18. ali celo 17. stoletja?

Pustimo domnevanja in naj vam povem kaj sem o **Torijih** našel črno na belem v matičnih knjigah in ustnih sporočilih.

Najstarejši najdeni Tori je **BLASIUS (BLAŽ) THORRI**, kmet (Bauer), ki je umrl na Preveku 13, Ostrež, kar je pripadalo pod cerkev Svete Katarine, dne 18. junija 1786, ter bil pokopan na Polšniku. Bil je 80 let star (kar je bila za tiste čase lepa starost). Moral je biti torej rojen okrog 1.1706. A kje???

Poročil se je Blasius z neko Uršulo, ki je umrla 29.4.1789, stara 63 let.

Polšnik z okolico

Ta **Blasius** je imel z **Uršulo**

- 1) Sina **Thomas (Tomaža) Thori**, rojenega 16.12.1755. Bil je gostač (Inwohner), živel je na Orleku števil. 1, kmetija se je imenovala Orešovna, poročen je bil z **Marijo Basch (Baš)**.

*Cerkev sv. Katarine na Ostrežu. Tu je bil pokopan
Blaž Thorry*

- 2) Za drugega sina Blasiusa so že vprašanja. Poročna knjiga 1717/1768 Svibno ima vpis, da se je "dne 13.2.1764 20 letni **Bartolomeus (Jernej), sin Blasius Thorrija in Uršule poročil z Marijo Završnik**, hčerko pokojnega Mihaela in Ivane Schaverschigk (Završnik?). Njihov dom je naveden kot **Završje 13**, ki spada pod **Dobovec**, kar je precej oddaljeno od Blasiusove domačije na **Preveku (Polšnik)**. Se je Bartolomej-Jernej priženil v **Završje 13**? Izgleda tako, ker je bila poroka v cerkvi Sv. Mihaela v **Završju** in ne v cerkvi Sv. Katarine na **Ostrežu**.

- 3) Tretji sin Blasiusa naj bi bil **Blas (Blaž ali Blaš) Thorri, ki je umrl 11.12.1811, 74 let star, kmet in vdovec v Unten Pragratschof (Dolnji Prevek?)**. Ampak ker imam samo njegovo osmrtnico, nimam nikjer podatkov kako je bilo ime njegovemu očetu in materi. Ker pa je imel isti naslov, smatram, da je kot prvorojenec Blasiusa, ki so ga tudi krstili za **Blaža**, podedoval očetovo kmetijo na **Preveku 13**. **Poročil se je Blas z Katarino Kotar**.

Toliko podatkov torej o treh sinovih Blasiusa: Tomažu, Bartolomeju- Jerneju in Blažu.

V generaciji Blaža pa sem dobil še:

- 1) **Valentina, ki je 26 let star poročil dne 16.2.1784 Heleno Kovatz (Kovač)**, s katero je imel 7 otrok, in bil **posestnik (Hübler) na Žešku 15, Veliki Mamol**. **Umrl je 29.12.1835, 82 let star**. Mamol je bližje Preveku kot **Završje/Dobovec** in je pripadalo **Polšniški župniji**. **Vprašanje: Je bil Valentin Blasiusov sin?**

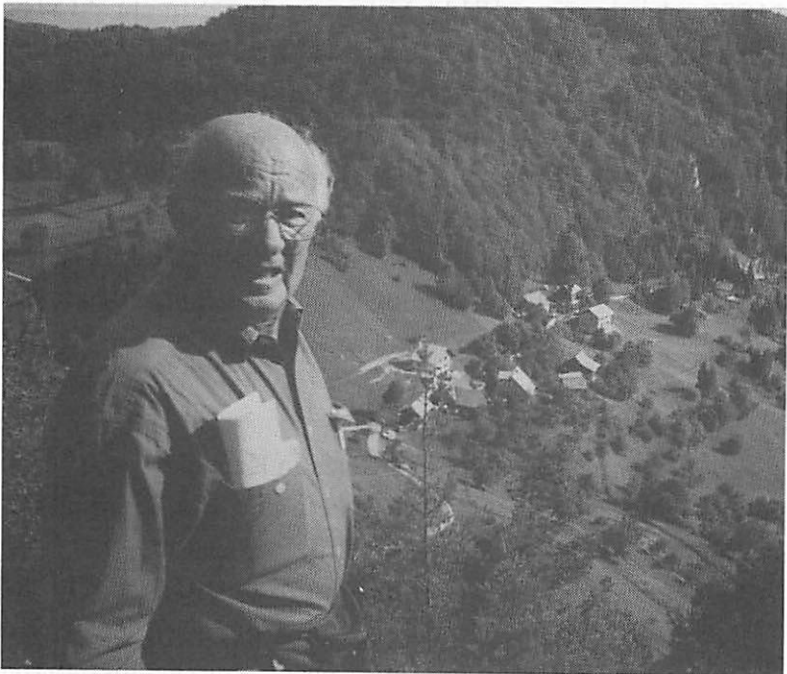
- 2) **Martina, ki je umrl, 70 let star, dne 29.8.1799 v hiši številka 3**. Nič drugega ne vem o njem.

3) **Jožefa iz Osredka**, ki je poročil Uršulo, s katero sta imela 7 otrok. Od Jožefa nimam nobenih drugih podatkov, sklepam le iz otroških rojstnih let, da je bil Blaževe generacije.

Moja povezava vseh teh sorodstev je približna, domnevna in nekako *po posluhu*.

Toriji so se množili po Polšniku, Preveku, Mamolu, Šklendrovcu, Orleku. Bili so posestniki, kmetje, polkmetje, gostači, užitkarji, mlinarji, kovači, mizarji. Neki **Joseph Tori**, ki je umrl leta 1841 v Gornjem Mamolu 15, 36 1/2 let star, je bil celo vpisan kot 'dezerter'. So ga ustrelili, ker ni hotel služiti cesarja?

Nadaljnih pokolenj teh generacij ne bom opisoval, ker o njih ne vem več kot to, kar je v rodovniku vpisano.

Savo Tory in njegov pogled iz Ostreža na Prevek, kjer so kmetovali Toriji v 18. stoletju

Na zadnji strani rodovnika so rojstva, poroke in smrti Torijev, katere ne uspem uvrstiti v rodove. Za mene je največja uganka vpis v poročno knjigo Polšnik 1784/1812, ki glasi:

Dne **9.11.1812** se je poročil **Mihael Thori, 31 letni kmetov sin, gostač in kajžar, s 25 letno Barbaro Medved, deklo**, ki služi v Prapretnem in je po rodu iz Spodnjega Mamola. Poročenca imata za naslov **Prevek 13 (!) kar se ne ujema** z poročno knjigo Dobovec 1798/1812, ki glasi:

Dne **12.1.1805** se je poročil **24 letni Mihael Thorry vulgo Seničar, sin Blaža in Katarine Kotar, z 19 letno Elizabeto Pečnik**. Naslov: **Završje, Dobovec**.

Oba Mihaela rojena 1781, oba iz Preveka 13 ?? Vemo, da se je Miha - Seničar, rojen na Preveku 13, preselil (priženil?) z ženo Elizabeto P. na Završje/Dobovec, kjer sta imela Marijo *1808, Apolonijo *1811, Miha - vulgo Šimeta *1816, Katarino * 1819, dvojčka Gregorja in Jožefa *1822, Barbaro *1823 - vsi krščeni v cerkvi Sv. Mihaela, Završje. Vemo, da sta imela Miha in Barbara M. dva otroka, Jakoba *1817 in Agnes *1820, oba rojena na Preveku 13, krščena v cerkvi Sv. Katarine, Ostrež (par sto metrov od Blažove kmetije Prevek 13). Ali je imel Blaž v hiši kakega brata (gostača?), ki se mu je istega leta (1781) kot Blažetov Miha - Seničar rodil tudi sin, ki ga je krstil tudi za Miho? Samo, da mi delajo preglavice 200 let kasneje ?!

Kako je šlo ime Tori naprej od Blaža in Katarine Kotar?

Imela sta tri sinove, **Gašparja, Jožefa in Miha - Seničarja**.

— **Gašpar** je ostal na očetovi kmetiji, Preveku 13,

— **Jožef** se je poročil z **Uršulo Planinšek v Gro..?** Otrok? Posestvo? Kje? Ali pa je Jože, poročen z Uršulo Planinškovo *i s t i* kot Jože poročen z Uršulo Pečnikovo (na peti strani rodovnika med 'rodovniško neuvrščeni')? Se

je mogoče Jože poročil dvakrat, prvič s Planinškovo potem s Pečnikovo, obe Uršuli? (Jože in Planinškova sta v poročni knjigi Dobovec 1788/1815, Jože in Pečnikova pa v rojstnih knjigah njihovih dveh otrok, Št. Jurij pod Kumom 1798/1830.

- **Miha - Seničar**, kot že omenjeno, se je priženil, kupil ali dedoval od Pečnikovih kmetijo (pozneje napravil mlin) v Završju.

GAŠPAR na Preveku 13 je imel sina **Matijo *1809**, ki se je, 50 letni, poročil z ljubljansko najdenko, 25 letno **Elizabeto Kos**, (na zdravje Matija!) Matija je zapustil kmetijo na Preveku 13 sinu **Francu *1870**. Franc je okrog leta 1902 precej obširno kmetijo prodal in odšel kmetovat v Št. Janž na Dolenjskem. Ustno izročilo pravi, da je "prodal, ker je bila kmetija na jako vetrovnem položaju, pa tudi, ker je imel razprtije z sosedi". Franc je imel tri sinove: **Ivana, Franca in Antona**.

Na grobu kovača Antona na Polšniku

Ivan in Franc sta odšla z njim v Št. Janž, Anton pa se je izučil za kovača in odprl kovačijo v sedanjih Tepah. Hiša še sedaj stoji z napisom

Anton Tori - kovač v Pasjeku

(kot se je ta del Tep takrat imenoval). Kovačijo je nadaljeval njegov sin **Anton *1922**. Drugi Antonov sin **Jože *1924**, ki živi na Savi 4, upokojen vlakovodja (strojevodja ali *mašinfirer* po trboveljsko). Stanuje v bivši železniški čuvajnici, prijazen človek, mi je obrazložil celo vejo Torijev nazaj do Gašparja.

Miha - Seničar, ki je imel kmetijo in pozneje tudi mlin v Završju/Dobovec, kjer danes gospodari neki Vokač (vulgo) Jože Garmuš, je imel tri sinove in pet hčera. Najstarejši **Mihael - Šime** je podedoval kmetijo po očetu, od dvojčkov **Gregor-ja** in **Jožef-a** je ostal samo Jožef, revček Gregor je umrl istega leta kot je bil rojen; Apolonija se je poročila s Šmergutom, druga dekleta nisem v knjigah zasledoval, ker sem se radi časa moral koncentrirati le na linijo Torijev.

- **Miha - Šime** in Maria Poterpin sta imela (med drugimi brez nasledstev) sina **Matijo** in **Mihaela**.
- **Matija** je postal imeniten mizar v Trbovljah in okolici, se poročil z Elizabeto Pintar, s katero sta imela pet otrok, vsi rojeni v Trbovljah. **Franc** je bil rudar, bržkone so v rudniku delali tudi **Jožef**, **Leopold** in **Dominik**. **Julijana**, ki je umrla leta 1951, je poročila Očkata, s katerega sinom sem se tudi razgovarjal v Trbovljah, v *koloniji 'Na Njivi'*. *Šimetu je med leti 1851/1857 plaz po velikem deževju odnesel in razbil mlin v Završju. Zato je najbrž prodal kmetijo v Završju in odšel preko reke Save v Gabersko v Trbovljah. Sin Mihael je bil že rojen v Gaberskem. Ali se je priženil ali mu je oče Šime kupil kmetijo "pri Pečniku" pod Sveto planino, ni znano.*

Nagrobna plošča Mihe Torija na Sveti Planini

Sveto planinski Miha je bil podjeten človek, vodil kmetijo, nekaj časa celo mlin, šel dvakrat na sezonsko delo v Združene države Amerike, da bi z dolarji podprl kmetijo, se poročil dvakrat (s Cilenškovo vdovec?), imel kup otrok

Pokopališče na Polšniku - pogovor z oskrbnico cerkve

(baje celo nezakonskega sina z neko učiteljico v ZDA). Po fotografiji sodeč je bil majhen žilav človek. Med otroci se bomo koncentrirali na **Filipa**, rudarja v Zagorju, katerega vdova Štefanija Štarkelj še živi pri sinu **Janezu** v Zagorju ob Savi. Tudi Filip je bil podjeten Tori, saj je še kot 75 letni penzionist razvažal in prodajal premog v zasavskih dolinah. Povožil ga je vlak, ko je koračil po progi med Zagorjem in Renkami. Njegov prvorojenec **Franc** je bil znan gostilničar na Ižanski cesti v Ljubljani. Sedaj ga je bolezen pritegnila na invalidski voziček. Francov sin **Franc junior**, katerega kličejo **Ac** pa uspešno vodi malo tiskarno v Ljubljani. Drugi Filipov sin **Janez**, muzikant, se je tudi spustil v business povezan z računalništvom, grafiko in tiskom v Trbovljah in Zagorju. Janez, katerega sem spoznal pred tremi leti pri raziskovanju rodu Torijev, je po četrtem pokolenju moj 25 let mlajši bratranec. Bil je in je še v veliko pomoč pri genealoškem raziskovanju. Janezova sinova **Mitja** in **Jure** zaenkrat še študirata.

Mihova Torijevina

Druga Mihova žena Ida Cestnik mu je rodila štiri otroke. Anton in Pepca sta padla kot partizana. Alojza so Nemci ustrelili iz zasede. Sestra pepca "je v družbi partizanov sedela okrog prvomajskega ognja, ponoči, pred cerkvijo na Sveti planini. Peli so rodoljubne pesmi, Nemci pa so jih bombardirali iz doline. Pepco je zadel šrapnel.. kar sklonila se je in padla.. "Alojza je ubil električni tok v hlevu na domačiji. Njegova hčerka Anica je poročila Murna in sedaj gospodari na kmetiji v Gaberskem.

- **Jožef Tori** (ponekod tudi **Turi**), Seničarjev drugi sin, Šim-
etov brat, dvojček z Gregorjem, ki je umrl ob rojstvu, in moj
praded, je že v mladih letih hodil iz doma v Završju v
trboveljsko dolino, kjer so ob Savi gradili železnico Dunaj
- Trst. "Prenašal je geodetska merila" sem slišal od očeta.
Kasneje se je izučil za krojača, poročil z Jero Laznik,
domačinko z Dola pri Hrastniku, "kjer sta krojila in šivala
obleke in uniforme gosposki hrastniške Steklarne. Imela sta
tudi malo gostilnico poleg krojačnice. Ob nedeljah in praz-
nikih je igral trompeto, ko so plesali po maši pred cerkvijo
sv. Katarine" (= hrib med hrastniško in trboveljsko dolino).
Pravijo tudi, da "je bil vesel in zabaven človek, ljudje so ga
imeli radi". Jožefovo osmrtnico sem našel v mrliški knjigi
1886/1920 na Dolu pri Hrastniku. Umrl je 8. decembra
1886. Vzrok smrti "*Rück und Schlugfluss infolge
Ertrinkung*". Ne vem kako bi prevedel: 'Ertrinkung' je
utonitev, utopitev. Ali je revež utonil (decembra?) ali se ga
je napil, ali se je zadavil s kako tekočino...? Na stari rod-
binski fotografiji izgleda majhen, pravi krojač tistih časov
(*žnider* so rekli v Trbovljah).. Z dobrodušnim nasmehom...

Jožef je imel z Jero tri otroke: **Auguština**, **Jožefo** in
Dominika.

— **Auguštín** je bil tudi krojač (in lastnik zemljišč) na Dolu in v Trbovljah. Pravijo, da "je mnogo pil.. in se je zapil..". Bil je neporočen. Umrl je dve leti pred svojim očetom. Oba pijanca - moj praded in moj prastric..? (*De mortibus nihil nisi bene...*)

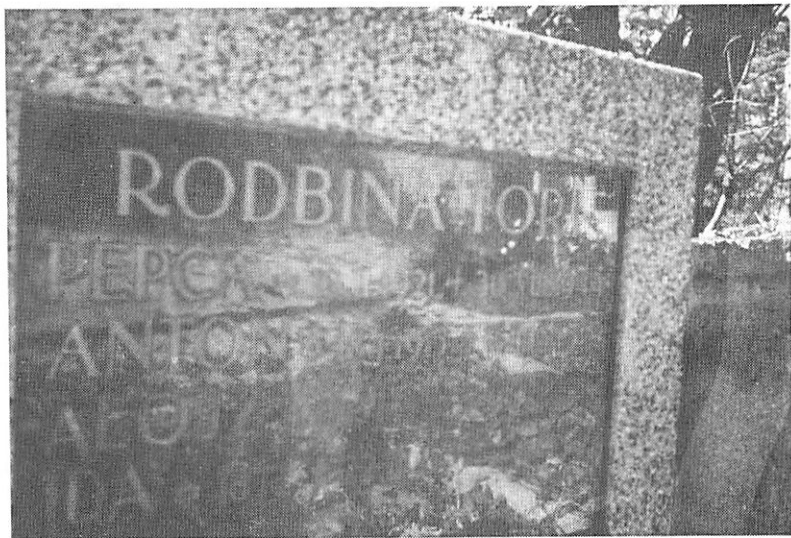
Dominik Tory - avtorjev stari oče kot mladenič

- **Jožefa** se tudi ni nikdar poročila. Imela je nezakonskega otroka, ko je bila 24 let stara. Krstili so ga za **Dominika**. Krstni boter je bil Jožef in brat, moj ded **Dominik Tory**. Jožefa je umrla v lepi starosti 97 let v Celju, Cankarjeva 2. Nič ne vem o njej; čudim se, da jo moj oče ni nikdar omenil.
- **Dominik** (tisti ki je 'reformatorsko' uvedel ypsilon v naš priimek) se je izučil za trgovskega pomočnika pri Kramerju v Trbovljah. (Kramer je imel trgovino z mešanim blagom na trgu pred farno cerkvijo; od Kramerja jo je kupil Pavlin, ki je trgoval do 1941). Obiskoval je kasneje trgovske tečaje v Celju in se s pridnostjo povzpел od *komija* do poslovodje v rudniškem konzumu v Trbovljah. Bil je lep možakar, čist, lepo oblečen, ni pil, prijetnega značaja, mogoče malce ambiciozen. Bil sem osem let star, ko je umrl, dobro se ga spominjam. V tistih časih si fant ne bi mogel želeti boljšega *starega ata*. Poročil se je s hčerko rudarskega paznika, bivšega kmeta s katero sta imela 5 otrok. Najstarejši

*Stari oče Dominik Tory
kot poslovodja
rudniškega konzuma do
okoli l. 1920*

Rihard se je izučil za trgovskega pomočnika v manufakturni veletrgovini Mayer v Ljubljani. Kasneje je napravil kariero kot trgovski potnik (takrat lepše imenovan "zastopnik") Tekstilne tovarne Jugočeška v Kranju. Poročil se je lepi Riko, kot so takrat klicali elegantnega donžuanskega Riharda, z Hedviko (Hedo) Sartori, hčerko dobrostoječega ljubljanskega purgerja, katerega predniki so bili znani italijanski gojitelji sviloprejke okrog jezera Como. Mala in bistra teta Heda je bila simpatičen original. Potrpežljivo je prenašala moževa osvajanja ženskih src. Preživela je vso žlahto njene generacije in bila do smrti ostrega razuma in odličnega spomina. Rihard in Heda sta imela **Tugomirja, Nado** in **Savo** (ali **Savico** kot smo jo klicali).

Nagrobna plošča Torijevih na Sveti Planini

- **Tugomir**, lep in zelo razposajen otrok, se je posvetil teatru že v študentovskih letih. Istočasno pa je risal avione, sodobne in futuristične. Po vojni je postal popularen radijski igralec in režiser, celo v film se je spustil. Zahrbtna bolezen

ga je mladega pobrala iz ljubljanskega kulturnega življenja. S prijetno ženo Mičo, hčerko gostilničarja in mesarja v Novem mestu, sta imela sina **Iztoka**, ki se je vrgel po očetu na gledališko in v zadnjih letih TV režijo. Iztok mi je bil in je še v veliko pomoč pri iskanju Torijev. Poročen je z lepo juristko, sedaj predsednico sodišča v Ljubljani, Nevenko rojeno Belič. Njuna mladina, nadebudni Uroš in Živa še študirata.

- **Nada** s katero sva skupaj rastla in v šolo hodila, je bila prava kontradikcija brata Tugomirja - mirnega, blagega značaja. Z možem Mirom Webrom imata Marka in Alenko, ki odlično obvlada špansko, italijansko in angleško.
- **Sava**, (pardon, **Savica**.. tudi s sedemdesetimi..) je bila vesel, živahen otrok. Poročila se je dvakrat, prvič z juristom Frane Bradačem, potem pa s komercialistom Mlakarjem. Preselila se je takoj po vojni iz Ljubljane v Maribor, kjer še živi. Bosilka iz prvega zakona, Borut iz drugega, oba s potomci, tako da je Sava že štiri leta prababica.
- **Milka (Ljudmila) Tory**, lepa teta, katero nisem nikdar poznal, ker je umrla 10 let predno sem se rodil, je doštudirala za učiteljico, nekaj časa je poučevala na Vodenski šoli v Trbovljah. Poročila se je zelo mlada z direktorjem zagorskega rudnika ing. Ferencem (po domače Fery) Heutmanom (po rodu Madžar). "Nosil jo je na rokah" je pripovedoval moj oče. Kljub vsej ljubezni je revica za pljučnico umrla, komaj 24 let stara.
- **Angela Tory**, ali kakor smo jo klicali **Elca**, tretji otrok Dominika in Marije (trije otroci so pomrli kmalu po rojstvu), je bila tudi učiteljica v Trbovljah. Leto dni po smrti

*Mija in
Elza Tory*

sestre Milke, jo je vdovec Heutman zaprosil za roko. Živela sta srečno 13 let do Heutmanove smrti (srčna kap v Grazu, Austrija). Vdova Elca, brez otrok, se je preselila v Ljubljano, kjer je živela do smrti. Precej mi je pomagala kot lačnemu študentu.

- **Jože Tori**, moj oče, je končal učiteljsiše v Ljubljani. Učiteljeval je v Trbovljah od 1912 do 1957 na osnovni in obrtniški šoli na Vodah in v Revirjih v rudarski šoli. Poučevanje je

Milka Tory

Jože Tori kot avstrijski
poročnik - leutnant,
v Mostarju l. 1915

*Nagrobna
plošča na
pokopališču
v Trbovljah,
ki je ni več*

*Bratranec Pavle Krulej, teti Elca in Mia ter
avtorjev oče Jože Tori leta 1910*

prekinil med I. svetovno vojno, ko je služil avstrijskega cesarja v Mostarju in za časa nemške okupacije. Znan je bil kot strog učitelj, ampak dober pedagog. Generacije Trboveljčanov so mu hvaležne.. nekateri več.. nekateri manj.. kolikor so pač ljudje razsodni.

Teta Elca (Angela) na poročni dan z ing. Fery-jem (Franc) Heutmanom, direktorjem rudnika Zagorje

Poročil se je takoj po prvi vojni z mlado poštarico iz Št. Paula pri Preboldu Marijo Gutsmandl, ki je bila premeščena v Trbovlje in v nekaj letih postala upravnica pošte Trbovlje I. Jože in Marija sta dala življenje **meni** in bratu **Ljubotu**. Srbska imena Savo in Ljubo so rezultat očetovega navdušenja nad srbsko zmago nad Austrijci in Aleksandrovega združenja Južnih Slovanov v konglomerat Jugoslavije...taki so bili časi.. kaj hočeš...

O sebi sem že pisal v uvodu. Da dopolnim generacije Torijev, bom vključil še moja sinova **Crisa (Cristiano)** in **Andreja (Andrew)**. Prvi se je z malo šolanja dobro uveljavil v mesni industriji v Sydneyu, Andrej pa ima veliko delavnico za mikrofilmske usluge.

Crisov sin **Paul** je avtomehanik, hčerka **Gina**, ki je diplomirala na univerzi v *Marketing & Economics*, pa dela kot *public relation* in *marketing* pri inozemskem podjetju za uvoz alkoholnih pijač. To leto se je poročila z Australcem Williamom... Otroci se bodo pisali Ainste... Nič Torijev ne bo, bom moral počakati na Pauleta...

*Jože Tori z učenci rudarske šole v Trbovljah l. 1960,
skupno z A. Vahtarjem*

ali pa na Andrejevega **Andrejčka (Andrew, junior)**, ki še hlače drsa v šoli. Tudi njegova sestra **Danielle**, (princesika mojega srca) ne bo imela Torijev, ko se bo poročila. Dosti sem povedal o mojih... ampak o njih največ vem.

— **Mia (Marija) Tory** je bila zadnji Dominikov otrok. Lepa, temperamentna ženska. Poročila se je mlada z Jožetom Moll-om. Njihov edinec **Bojan** je bil moj najljubši bratranec. Študiral je na univerzi montanistiko, ampak bolj so mu ležali jeziki... Po zadnji vojni je poučeval angleščino na univerzi, prevajal itd. Poročil se je z Dušo, hčerko doktorja Volavška.

Moj ljubljeni stric Jože Moll, tudi on prenapeti jugoslovanski nacionalist, je umrl za tifusom v koncentracijskem lagerju Dachau. Teta Mia je tragično končala svoje življenje v Ljubljani.

S tem bi bila moja linija Torijev končana.

Pri sestavi rodovnikov se pojavijo vedno novi podatki, nove informacije. Tako sem leta 1991 z Janezom Torijem zasledil **Jože Tori-ja**, župnika na Otočcu na Krki. V telefonskem pogovoru mi je dal podatke o svojih prednikih, ki sem jih vključil v rodovnik. Od župnikovega pradedu **Jakoba (*1831)** nazaj nisem uspel povezati s prejšnjimi generacijami. Je pa bil *'eden naših'*, eden Torijev, saj je Jakob gospodaril na Mamolu. Ta je bil kar gosto poseljen s Toriji.

To bi bilo na kratko o rodu **Tori-jev** od **Blasiusa** pa vse do **Janeza in mene** - vse kar sem našel v knjigah in slišal po ustnih izročilih.

Ponavljam, da je sestava Tori (Thorri, Thori, Thory, Turi, Tory) rodovnika po mojem iskanju nekompletna, pri nekaterih povezavah rodov samo domnevna.

Moj prvoten namen je bilo, da sestavim rodovnik moje rodbine. Šele leta 1990 sem se začel zanimati za rešitev uganke

kdaj, kdo in odkod prvi Tori v Zasavju?

Če bi živel v Sloveniji bi iskal in brkljal še naprej, odnosno nazaj. Tako pa prepuščam, kot že rečeno... kdorkoli Torijev se bo zanimal, da bi ta opis izpopolnil, dodal, popravil...

Sydney - Washington, oktober 1993

- BLASIUS THORRI *1706 +1786, kmet, p. Uršula Prevek 13, Ostrež, Sv. Katarina, Polšnik
 Blaš Thorri *1737 +1811, kmet, p. Katarina Kotar *1737 +1810 Prevek 13, Ostrež,
 Gašpar *1769 +1835 p. 1792 Barbara Pobljšaj *1771
 Uršula *1793 +1856
 Marija *1797
 Gertruda *1800
 Marija *1803
 Katarina *1806
 Ana *1812
 Matias *1809, p. 1859 Eliz. Kos, Prevek 1
 Joseph *1865 +1915
 Josepha *1860
 Maria *1862
 Ivan *1873 +1957
 Franz *1870 Prevek +1932 Št. Janž
 Anton *1897 Prevek +1979 Tepe, Kovač
 Anton *1922, Tepe, Kovač
 Karl *1927
 Štefka
 Jože *1924, Tepe, vlakovodja
 Ivan
 Franc
 Agnes *1773
 Agnes *1774
 Maria *1776
 Joseph *1784 p. 1806 Uršula Planinšek
 Mihael (SENIČAR) *1781 Prevek 13 p. 1805 Elizabeta Pečnik *1787, kmet in
 mlinar, Završje/Dobovec
 Maria *1808 Završje/Dobovec
 Apolonija *1811 (p. Schmergut) Završje/Dobovec
 Elizabeta *1813 Završje/Dobovec
 Katerina *1819 Završje/Dobovec
 Barbara *1823 Završje/Dobovec
 Gregor *1822, Završje/Dobovec
 Mihael (ŠIME) Tori (Turi) *1816 Završje, p. M. Potrpin *1817
 Mihael *1863 Gab. Trb. +1952 Sv. Planina p. Cilenšek I p. Ida Cestnik II
 Mihael *1898 +1912
 Francka *1906 +1953 p. Tomažin
 Paula p. Zakonjšek
 Marija p. Kralj, Cleveland
 Filip *1908 +1983 Zagorje, rudar, p. Štefanija Štarkelj *1910
 Franc *1932, gostilničar
 Franc *1956, Ljubljana, tiskar
 Andraž *1981
 Anica *1938, Zagorje p. Aleksič
 Marjana A. *1959
 Marko A. *1964
 Janez *1944 p. Dani Klančičar *1951

- Mitja *1972
 Jure *1975
 Anton *1915 +1944
 Berta *1916 +1948
 Pepca *1921 +1944
 Alojz *1918 +1951
 Anica *1948, p. Mum
 Anči M. *1974
 Manca M. *1976
 Matias *1841, Završje +1922, Mizar, p. 1885 Elizabeta Pintar *1855
 Franc *1881 +1945, Trb., rudar
 Josef *1887 +1960
 Leopold *1888 +1922
 Dominik *1896, Trbovlje (Loke 100)
 Juliana *1885 +1951 Trbovlje, p. Očko
 Frančiška *1845, Završje
 Teresia *1848
 Paulus *1851
 Josefa Gabrsko Trbovlje
 Joseph Tori (Turi) *1822, Završje +1886 Dol/H., krojač p. J Laznik *+ Dol/H.
 Josefa *1857 Dol/H. +1954, Celja - Samica
 Dominik +1881 Trb.
 Avguštin *1854 +1884 Dol/H, krojač - samec
 Dominik Tory *1859 Dol/H. +1927, Trb., Poslovodja Konzuma,
 p. M. Kos *1860 +1931 Trb.
 Rihard Tory *1884 Trb +1968 Lju-trg. pot. p. H. Sartori *1886 +1983
 Tugomir *1918 1958 gled.&radio rež. p. M. Mežnarič
 Iztok *1947 gled&TV rež. p. N. Belič *1950 sodnica
 Uroš *1973 Lju.
 Živa *1977
 Nada *1919 Lju p. Weber
 Alenka W. *1947 Lju tol&prev. p. Zavala
 Maya Zavala *1986 Ecu
 Marko W. *1950 Lju p. J. Harmel *1953 Lju
 Špela W. *1979
 Sava *1923Lju 1.p. Bradač, 2.p. Mlakar
 Bosilka B. *1944 p.Matjašič
 Matea M. *1969 p. Golob
 Klemen G. *1989
 Borut M. *1949
 David M. *1972
 Rene M. *1975
 Jože Tori *1889 +1966 Trb., uč. - p. 1918 Maria Gutsmandl,
 poštna upravnica, *1893 +1934 Trb.
 Savo Tory *1919, prevajalec, p. 1944 Rim - Enia Spina *1915
 Cristiano *1940 Rim, mesna ind., p. 1962 M Borden *1942
 Gina *1967 Sydney. p. 1993 W. Anstee
 Paul *1971 Sydney

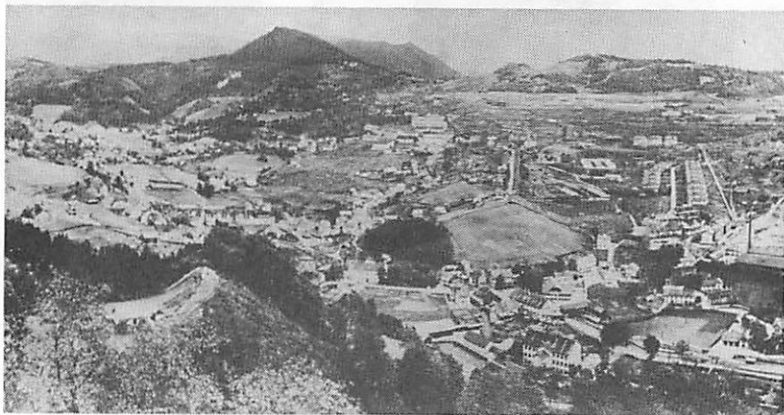
- Andrew *1951 Sydney, microf. ind., p. *1974 J. Golan *1952
Danielle *1979 Brisbane
Andrew *1985 Brisbane
Ljubo Tori *1921 Trbovlje +1993, Ljubljana - Kom. dir.,
p. Justa Pirc vd. Boben *1913 Bled.+1984 Ljubljana
Ljubo *1949, Bled. kom. agencija p. Miša Godec *1951
Milka Tory *1885 +1909 Zag. uč., p. 1905 F. Heutman *1870 +1924
Elca Tory *1887 Trb. +1965 Lj., uč., p. 1911 F. Heutman *1870 +1924
Mia Tory *1890 Trb. +1952 Lj, p. J. Moll, *1880 Trb. +1945 Dachau
Bojan (Peter Moll) 1912 Trb., prevajalec, p. D. Volavšek *1917
Bartolomeus Thorri *1744 +1804 p. 1764 m. Završnik - Završje 13
Georg *1770
Maria *1796
Martin *1729 +1799, hiša št. 3
Valentin *1753 +1835, prosti kmet, Žešk 15, Mamol, p. Helena Kovatz *1760 +1828
Anton *1787 +1806
Maria *1793
Georg *1798
Jakob *1801 p. Maria Rothman
Agnes *1825 +1840
Lorenz *1790, kmet, Žešk 15 p. M. Odlazek
Gregor *1819 +1850
Joseph *1824 +1842
Uršula *1826
Agnes *1833 p. Zore
Mateus *1821, kmet in mlinar, Šu 13, p. A. Drobne
Johan *1854
Martin *1851 +1865
Maria *1857
Matcus *1863
Joseph *1805 +1884, Šklendrovec 32 p. M. Oiber
Bartolomej *1837
Thomas Thorri *1755, Orešovna, p. M. Baš - Gostač, Orlek 1, St. Lenart
Martin *1786 p. 1814 Ge. Kaušek *1784 Orlek
Joseph *1790 p. 1814 Ur. Špitalar *1786 Dornikovno 8
Vinzenz *1793
Maria *1797 +1867
Johanes *1799

SPOMINI NA TRBOVLJE 1919 - 1941

*Človeku, ki se izseli,
se spomini na kraje,
stavbe, poti, ljudi, njih
besede in dogodki
bolj globoko vklešejo
v spomin kot onemu
ki je ostal doma.*

ODA TRBOVLJAM

- * *Prekleta, obupna in divna dolina, kjer je človek izkljuval iz tvojih
grudi črno zlato, ob zvoku tvojega imena so se zgražali meščani
Ljubljane...*
- * *daj da ti zapojem odo mojega prezira v prvih letih moje mladosti...!*
- * *potem beg čas teče.....*
- * *in oda je postala rapsodija ljubezni, opravičil, nostalgije -*
- * *rapsodija polna sladkih spominov, ki so postajali svetli in črni kot
premog, ki si ga bljuval...! Trbovlje....., oprostite.*
- * *Nimam potomcev, ki bi doumeli ta krik domotožja.*
- * *Samo vam Trbovlje, je razumljiv sladek spomin
...na pogled in ples prvih snežink... tako hitro in okrutno
pokrite s črnim prahom revirja
...na prve korake na lesenem ganku 'za staro bolnico'
...na sivkasti prah.. rjavkasto blato... tvojih cest
...na zelena, po smreki dišeča pobočja, ki pokrivajo tvoje hribečke
...na izzivalno aufbiksanje tvojih pijancev
...na pomladne trobentice, teloh in zvončke, ki so pokrivali
z snegom prepojeno črno grudo
...na pritrkavanje zvonov svetega Martina, Miklavža, Ane
...na vso tvojo grobst in žilavost v senci Svete planine,
Mrzlice, Kuma-!
Sprejmi me, izgubljenega, v svoje naročje-!*

Osrednji del Trbovelj l. 1923

V črno - lakirani japonski škatli je mama držala svoje *dragocenosti*, en prstan, imitacijo biserne ogrlice in drugo drobnarijo. Kot otrok sem občudoval velik srebrn kovanec, zavit v košček žametnega blaga. Večkrat sem vprašal odkod kovanec...? Oče je vedno na kratko pretrgal moje drecnanje: "...ti bom povedal... ko boš malo odrastel.."

Odrastel sem, pripravljaj sem se že, da grem v gimnazijo. Srebrni novc pisan v cirilici, z glavo kralja Petra in njegovega sina Aleksandra, me je še vedno zanimal... takrat mi je oče povedal:

Osemnajst dni sem bil star, ko so me krstili v farni cerkvi. Trbovlje so bile še *zasedene* od *osvobodilnih* srbskih čet. Moj krstni boter je bil moj antišvabski, srbofilski stric Jože, ki je prepričal očeta, da me krstijo na ime Savo - prvo srbsko ime v Trbovljah. Ko so izstopali iz cerkve - mama me je nosila,

Rudniška stanovanjska hiša v Trbovljah za "špitalom", v kateri se je avtor rodil 22.6.1919

stric, stara mama Tory in oče zraven - se jim je približal sbski poročnik: "Da vam čestitam i želim srečo! Kako ste ga nazvali?"

Ponosno, z gromkim glasom je odgovoril stric: "Savo!" Poročniku so se zarosile oči.. Ni si mogel predstavljati, da bo slišal to ime v *švabsko - govorečih* Trbovljah (tudi slovenščina je bila njemu *švabski jezik*)... Posegel je v žep in mi položil na prsi petdinarski srebrnjak: "Da bi bio sretan!"

Po mamini smrti je ostal kovanec v očetovi pisalni mizi... Okrog 1952 leta mi ga je nekdo prinesel v Australijo. Za osemnajsti rojstni dan sem ga podaril vnuku Pavlu z željo, da preide na njegovega sina...

da bi bio sretan...

1992. Srbskih vojakov na trboveljskem trgu ni več, ker ni več švabskega cesarstva, streljajo pa njihovi potomci na Bosance. V grobovih pa se obračajo moj stric Jože, moj oče in mnogi drugi... ker so se zmotili in oboževali *napačne bogove*...

ZGODNJI SPOMINI

Megleno..... komaj sem shodil..... Malčka, naša služkinja, me je prinesla na pošto k mami. *Pedinarca* Urška mi je dala v roko velik, črn žig... ki pa je bil pretežek... Z rdečim voskom so žigosali pakete. V velikem loncu je bil *pop* ali *klej* ali lim (moka in voda), s katerim so lepili lističe z naslovi na žakljinast ovitek... Ko je prižgala svečo pod voskom, so rdeče kaplje padale na špago.. ko so je napravil kupček vročega voska, je vanj vtisnila ogromen pečat.. imenitno je zadišalo... *lim* pa je smrdel...

Poštarca Micka (Marija) Tori - mama okoli l. 1917

Črnilo na mamini pisalni mizi je bilo vijoličasto... bog ve zakaj 'vijoličasto'?... Mama je imela vedno vijoličasti palec...

Ljubo je bil dve, jaz štiri leta star. Po kosilu so naju nagnali spati. Nisva mogla, pa sva stala na poscani postelji in se igrala 'sokolsko vrsto'... kot sva videla z okna na cesti, kako so korakali Sokoli v uniformah.. črno - rdeče kape s peresom... Oslinila sva palec in ga pritisnila na steno... kdor je *namalal več 'sokolov'* je zmagal. Zmagal sem vedno jaz, ker sem bil *večji*... Lenka je prišla in vpila da "sva s hudičem" ker maževa zid...

V oboku vrat med spalnico in jedilnico sta bila dva *haukeljna* na katere sva obešala telovadne kroge, trapez ali pa gugalnico. Dobila sva jih za Božič..... kasneje, ko sva hodila že telovadit k Sokolu. Tu sem se produciral pred Ljubom... *imela sva nastop*.. Jaz sem bil *Pikl*... Ljubo pa *gledalec, publika, občinstvo*. On bi moral samo *ploskati, ko sem izvedel vajo*... pa ni

*Mama Marija Tori
l. 1917 kot poštna
pripravница - poštar
Kunej, pred staro
pošto v
Trbovljah - Vode*

hotel *ploskati*... samo cmeril se je, da hoče gugalnico in ne krogov.... Bil sem ves rdeč v obraz od jeze... no, potem sva se potolažila, dala gugalnico in se *guncala*... visoko v zaletu sva se iz gugalnice izpustila na zofo... da se je prah zakadil in so *fedri* zaječali... Temu se je reklo *padobranci*.

Potem so naju *poštudirali*, ker je oče po kosilu spal na zofi in so mu *fedri* silili v rebra...

Za omaro v jedilnici je bila sulica, en kij (australski '*nulla - nulla*') in bumerang, ki jih je gospod Izlakar prinesel mami iz Australije. "Lovsko orožje *ta črnih*" so mi rekli. "Je pa Australija zelo daleč... se potuje mesece z ladjo" so mi tudi rekli. Ni me preveč zanimalo. Včasih sem gledal sulico... če je še malo krvi od kake živali...

Na dvorišču rudniškega konzuma so bila skladišča. Na ozkih tračnicah so stali vagoni, naloženi z žakli sladkorja... *kristal cukrer* so mu rekli.

Ob petih so zaprli konzum.. Z žebljem sva preluknjala *žakelj*, vtikala prst v sladkor in lizala prst... včasih tudi kako vlakno *žakljevine* vmes...

Pred večerjo se Ljubo ni umil.. pa nas je izdal njegov smrkelj pod nosom pomešan z *cukrom*... da sva kradla...

Na dvorišču je bil priljubljen tudi kovinast obroč, ki si ga kotalil z leseno palico. Če ti je padel na boso nogo...

Ko sem že hodil v šolo sem povabil Senekoviča in Počehata, da bi se igrali '*gasilske vaje*'.

Včasih je prišel tudi Kahne.

Na vrtu smo imeli leseno uto. S strehe ute smo skakali na travo... kot smo videli prave gasilce skakati iz prvega nadstropja konzuma ali restavracije v ogromno plahto, ki so jo držali drugi pod oknom. Najboljši v skakanju je bil

Senekovič. Kahne je bil plašljiv, Počehata je bilo pa sram. Ljubo je bil še premajhen za skoke. Potem smo imeli ' *gasilsko veselico*' ... kruh, včasih malo sira (če je mama dovolila nakup v konzumu), malinovec.

Bil sem velik občudovalec Staneta Šribarja, ki je iz gline spretno delal *paučnike*, katere je potem lepo pobarval. Včasih jih je prinesel v šolo. Tudi učitelji so jih občudovali.

S Stanetom sva se enkrat igrala pri *ciglarni* v Žabji vasi. Tekmovala sva v nasipu premogovega praha *kdo bo dalje skočil*. Bila sva oba črna od premoga. Doma sem bil tepen od očeta. S prakarjem.

Haukova žičnica za cementni lapor je končavala prav pred našim kuhinjskim oknom. Tu so *cicke* škripale, cvilile, ko so *babe* menjavale *kuplungo*... Ure in ure sem jih gledal, kako so se težko obložene zibale na žici visoko v zraku dokler niso prisopele do lesenega *ganka*... tri zgarane revce, ki so jim rekli *babe*, so *cicke* prevrnile v *šut*, kamenje je padlo v hunte, ki so stali spodaj na tiru... prazne *cicke* pa so se veselo zibajoč na žici vračale v hrib... Meni se je zdelo, kot da gredo v nebesa... Očarljiv pogled za sedem letnega sanjača.

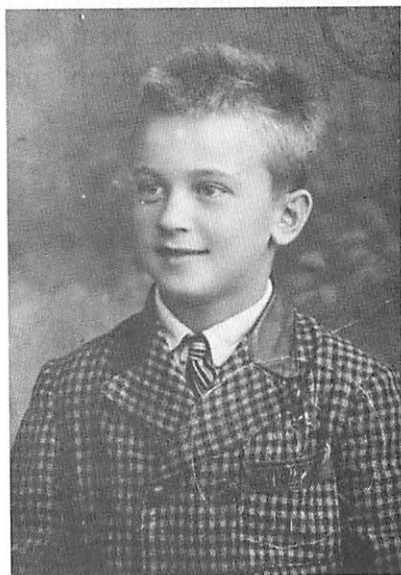
TRBOVELJSKA KOTLINA OKROG L. 1930

Dolina se je vila od postaje do cerkve po netlakovani cesti, pokriti poleti z debelo plastjo praha, ki ga je jesenski dež spreminjal v blato, včasih tudi decimeter globoko.

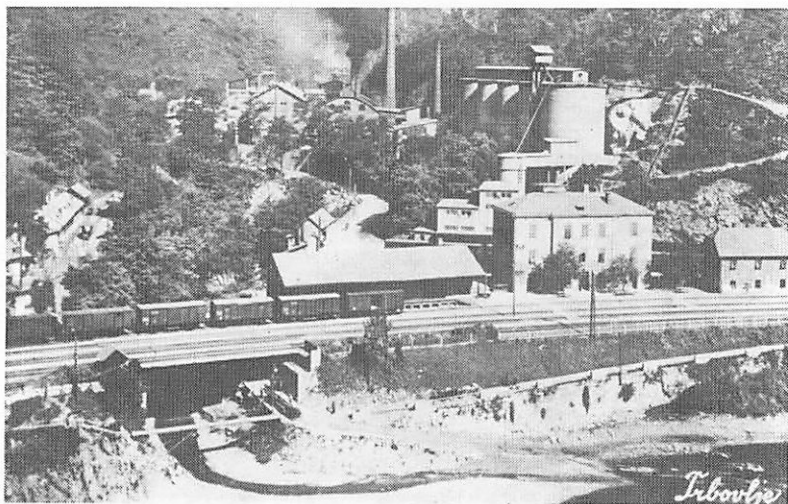
Nad pusto železniško postajo je dominiral še bolj pusti, korektno uniformiran postajni načelnik Rožanc (ki je imel fejest hčerko, ki nikamor ni smela). Vedno veseli, duhoviti Paternost mu je sekundiral.

Za postajo je stala lična gostilna, nekaj stopnic nad cesto. Tu so na vrtu pod hrasti ljudje čakali na vlak 'z zamudo'... ali pa na obisk znancev ali sorodnikov.

Trije avtobusi, Dolančev, Zemljanov in Kačnikov, so prevažali ljudi od postaje do farne cerkve. Ko smo se otroci pogovarjali o tem imenitnem transportnem sredstvu, smo 'klasificirali' Dolanca za *ta boljše ljudi, sokole, liberalce,*

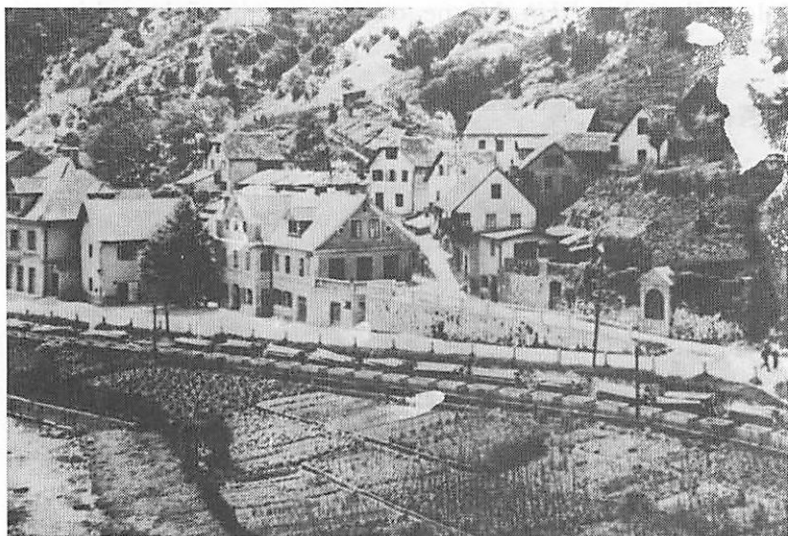

Savo Tori l. 1930,
dijak 1. razreda
klasične gimnazije
v Ljubljani

Reka Sava, železniška postaja Trbovlje, Cementarna, okoli l. 1946

Zemljana za ta navadne ljudi in pijance, Kačnika za farje in klerikalce. Bujna, otroška 'politična' domišljija je v dolgočasju delovala s polno paro.

Naselje Majland z gostilno Dreo, trgovino Mahkovec, čevljarjem Flahom, trafiko Pinterič itd. okoli l. 1935

Skupina trboveljskih izletnikov na Mrzlici (1122 m) l. 1913, pred Hausenbichlerjevo kočo. Jože Tori in Teo Vodušek nosita drva, g. Jenšterlova pa kuha.

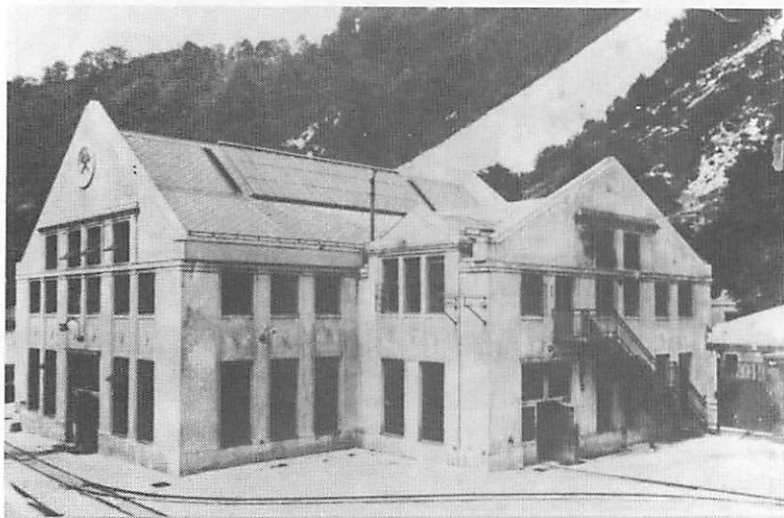
Če grem v moji nostalgичni poti naprej po cesti pridem kaj kmalu do glomazne sivine cementne tovarne... vsak list, grm, kamen je pokrit s cementnim prahom.. dokler se mimo žalostnih *železniških hiš* ne otresem prahu šele nekje pri

Izletniki na Kumu (1220 m) leta 1920. Med njimi so Miro Forte, Ivo Pleskovič, Marija Tori, Bojan Moll, Jože Tori, Zlatica Plavšak, Polde Rajnhofen, Pleskovičeva, Ela Kuhar, Rajnhofnova z Mileno, Pleskovičeva, Čargova in drugi

Sušniku, znani gostilni, pri kateri se cepi cesta, ki vodi v Zagorje in na Trojane... v mojih časih le od dežja sprana gorska pot...

Cesta se potem kot lena kača vije... dolgočasno... neobljudeno, pusto... med strmo goščavo in žalostno Trboveljščico... nad levim bregom so nagomiljeni hlodi za podpiranje jam... končno par hiš, gostiln (Lanišar, Kramer, Dreo)... Tone, Roškarjev oče je tu bril in strigel... Par korakov pa smo že pri stari Glažuti tam je stanoval nekje sošolec Jager, ki je bil jako reven in je lepo pel, tam sem tudi 17-leten tri mesece *prakticiral* na plačilnih polah zunanjega obrata inženirja Widreta... gospod Gračner z svojo smrdečo pipo mi je pomagal... pod Glažuto so stanovali ob cesti Šipovi... z Ljubotom sva se včasih igrala, oče pa je lepo pel bariton pri "Zvonu"... preko potoka je stanoval sošolec in prijatelj Nande Erdlen... nosil je irhaste hlače... mama njegova je delala dišeče koline... ta, star gospod Erdlen, je bil velik austrofil, pogrešal je Franca Jožefa in je mislil, da ga je Hitler prišel nadomestiti 1938. leta na Dunaj in da bo vse kot Johanna Straussa valček...

Glavni objekt Osrednjih rudniških delavnic Rudnika Trbovlje, zadaj rudniški kamnolom, okoli l. 1940

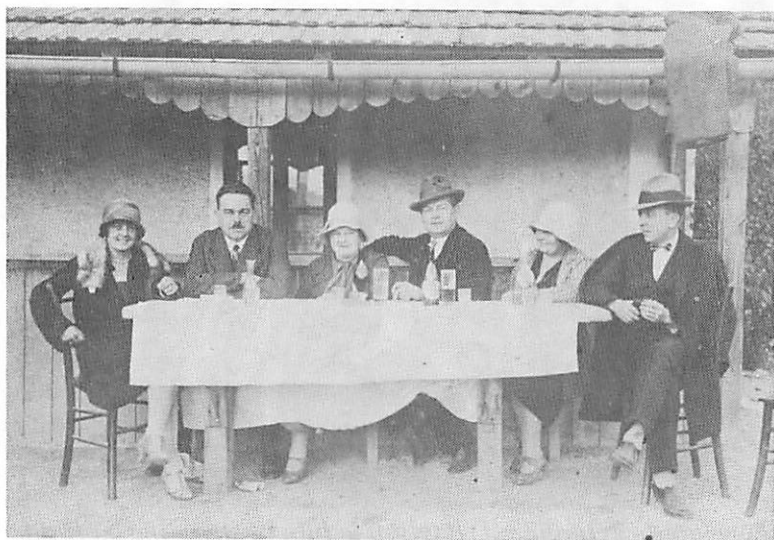
Nande pa je žalostno aprila 1941 pripeljal v Trbovlje prve SS-ovce... Zraven Erdlena je bila žandarmarijska postaja.. včasih so pretepali pijance, ki so kričali... za postajo je bil kamnolom, kjer sem z Nandetom in Šipovim Ljubotom probal prvo cigareto.. nekaj dimov, pa sem kozlal... starši niso nič vedeli... v žandarmarijskem vrtu sem poljubil Slavico, oče je bil narednik (in tudi ni nič vedel...)... par korakov dalje so bile (in nekako še so) *hiše Za cesto*, kjer so stanovali Grilčevi in Urbančičevi... z Marjanom in Milkotom in Tonetom Roškarjem smo bili veliki prijatelji... šli smo na Mrzlico *taborit*, spali smo v šotoru, ki je bil Marjanov... bili smo lačni, ker je Marjan rekel, da bo kupal žgance, pa jih ni znal... tam v *hišah Za cesto* je stanovalo mnogo učiteljic in drugih, ki sem jih moral pozdravljati s '*klanjam se*'... *knapovske paznike, štajgerje*, izprašano babico Miklavčičevo ("*ki me je na svet sprav'la*") in druge pa samo z '*dober dan*'. Nasproti *hiš Za cesto* so bile *Osrednje rudniške delavnice*... tam so podnevi in ponoči vedno nekaj *švajsali*... tam je imel pisarno tudi gospod Erdlen

*Vila vsakokratnega direktorja Rudnika Trbovlje do l. 1945.
Sedaj so v njej pisarne raznih podjetij.*

in neki gospod Čibej... Za hišami Za cesto je bila uradniška hiša, kjer je stanovala lepa Rajka v katero sem bil zaljubljen, ko sem bil 7 let star... Pod njimi so pa stanovali Pleskovičevi, gospod je delal v *grašini* (kot tajnik)... z malim Duškom in Ivčkom sem se pa tudi včasih igral, pozneje sem ju oba treniral pri plavanju v občinskem bazenu. Nazaj Za cesto, ki v tem predelu postaja že *center rudniške uprave*... živa meja ob cesti in visoke *planke poštrihane s katranom* od zadaj, zakrivajo luksuzne vrtove in vilo direktorja. Ko je bil direktor inženir Pauer sem bil še premajhen, da bi razumel ves ta industrijski snobizem zaviti v to vilo. Kasneje sem bil *po naročilu* poslan parkrat, da se igram z malim, lepim '*princem*' te vile, mladim Vidom Loskōtom...

Pauer in Loskot sta imela oba obrito glavo kot Eric von Stroheim. V kolikor se spomnim enega ali drugega je bil Pauer bolj pri roki s svojo avstrijsko dobrodušnostjo kot češki, malo snobistični Loskot. Gospa Loskot je pa bila fina in dobra gospa.

Izletniki l. 1928 pri Šenerju na Pleskem - Lipužičeva, ing. Lipužič, Torijeva, dr. Jenšterle, Jenšterlova, Jože Tori

Če pogledamo od *direktorjeve vile* preko potoka je pa stala enonadstropna rumeno barvana stavba z zelenimi *polkni*, kjer je stanoval ing. Lipužič in v prvem nadstropju nemškutar ing. Ferjančič. Okolje te hiše mi je dobro v spominu, saj sem se tam igral z Mirčetom in Vladotom od 1926 do 1933..potem je bil Lipužič promoviran za direktorja v Kočevju. Božena Lipužičeva, lepa, energična gospa, je prinesla Mirčetu za Božič iz Česke malo lutkovno gledališče, katerega sem jaz, v zadovoljstvo malih in velikih gledalcev, uspešno *upravljaj, igral, režiral....*

Od 'Lipužičeve' vile (vsako boljše hišo smo klicali *vilo*) je belo posuta pot navzdol (prvo sankanje!) vodila do lepega Gasilskega doma, ki so ga sezidali baš tam... okrog... bil sem še majhen...Na stolpu je bila ura, važna pridobitev rudnika, ker so se delavci in uradniki orientirali kdaj jih bo *mašina* (=mali lokalni vlak za cementarno in rudniško osebje) odpeljala v *cementarno in na separacijo*. Nad gasilskim domom je bila *vila* kjer je stanoval z rodbino ing. Hamrla (tudi Čeh),

Družabno življenje v Trbovljah je bilo pestro - maškerada okoli l. 1929 v rudniški restavraciji - Ciuhovi, Rajnhofnovi, sedi Marija Tori

vicedirektor rudnika. Njegova hčerka Vlasta je bila lepa punca (*konkurenca* - po mojem takratnem mišljenju - lepi Rajki.). Preko ceste je bila *grašina* ali *glavna pisarna*, kjer so direktor Loskot, vice direktor Hamrla, blagajnik Bidovec, Persoglio, Pleskovič, Mirko Kos imeli svoje pisarne. V prvem nadstropju *grašine* je stanovala rodbina Bidovec. Franci je bil moj sošolec in sem se večkrat pri njih igral. Zraven *grašine* so stali hlevi za rudniške konje, in lope za *kočije* ki so prevažale vse te direktorje in inženirje do železniške postaje ali pa na Podmejo, kjer je imel rudnik *lovsko kočo*. Ti hlevi in kočije so bili v oskrbi *glavnega hlapca* Zorkota. Njegov sin, par let starejši od mene je bil razvit, živahen fant, ki je *vedel in znal* malo več o življenju kot midva z Francitom Bidovcem. Zraven hlevov je bila osnovna šola Vode, ki še, renovirana, stoji na istem mestu. Šolo sem menda poznal skoro toliko kot konzum... S peskom posuto dvorišče, zasajeno z jabolčnimi, hruškovimi in češnjevimi drevesi, ki jih je obiral nadučitelj Bučar. Ob robu dvorišča je bila stara, opuščena hišica za tehtanje tovornih vozil... v odmorih smo imeli v njej *hauptkvartir za raubarje*

Osnovna šola na Vodah v Trbovljah

in žandarje... Ob šoli je bila mala hišica, kjer je bila *konferenčna soba*, kjer so se pred poukom, v odmorih in po pouku zbirali učitelji in učiteljice; v kotu je bila Bučarjeva pisalna miza, drugi so pa sedeli okrog velike mize, popravljali šolske naloge, vpisovali kataloge in spričevala, držali šolske konference. Zraven *konferenčne* je bilo stanovanje šolskega sluge Putriha in njegove žene. Stari, puklasti Putrih je z velikim zvoncem oznanjal začetek pouka... no pozneje so imeli električni zvonec... Za Putrihovim stanovanjem je bil *studenec* kjer je vedno tekla sveža pitna voda izpod Špicberga. Ob potoku je imel Putrih mali vrtič za salato in korenje, katerega je včasih Trbovščica poplavila.

Evo, pa smo prišli po cesti do rudniškega konzuma, pod glomazno Haukovo žičnico, mimo male kompaktne hišice s pločevinasto streho in *gitrami* na oknih (radi tatov): pošta Trbovlje I - Vode. Preko ceste je mali trg in rudniška restavracija, stara še z nekako vhodno verando, moderna s tremi vhodi za *uradnike*, za *poduradnike*, za *delavce*. Ti trije *apartheid*-napisi so zbudili veliko hrupa. Spominjam se vzklikov "*gospoda*"... "*režeži*"... "*socialisti*"... "*kapitalisti*"... "*knapi*"... "*inženirji*"... Kako nepotrebno, nesmiselno ustvarjanje emotivnih prepadov med ljudmi!

Za rudniško restavracijo je bila rudniška pekarna. Pekli so dober kruh... ne vem zakaj so jo še v mojih časih ukinili... Gostilna Pravdič, frizerski salon, Plevčakova hiša z mesarijo, Tomanova trgovina.. odtod je pot vodila v revirje na Polaj, Žabjo vas, Kurjo vas, Pauerjevo kolonijo, Guido, Widratovo vilo, Terezijo, pa dol na Petelinovo vas... nazaj v dolino do Kluna, stare bolnice...

Povratek na glavno cesto, na Vode... ob restavraciji lep vrt in pokrito kegljišče, prav tam, kjer še stoji stari kostanj pred vhodom današnjega hotela Rudar... niti petdeset metrov od

moje postelje ... še danes slišim Rajnhofnov krik in smeh ko je *podrl vseh devet...*

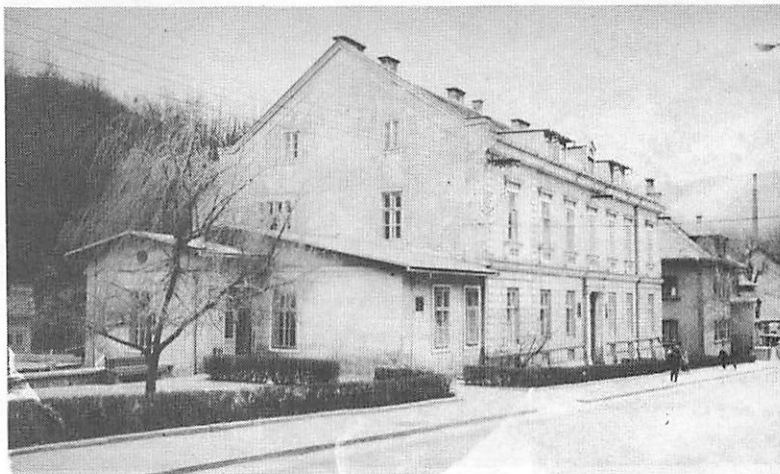
Na Vodah stoji še vedno Forte-jeva hiša mogočnih posestnikov, mesarjev in gostilničarjev. Tam kjer je sedaj pošta je bila Fortejeva žaga in klavnica iz katere so metali kravja črevesja v Trboveljščico... Vse tam okrog je nekoč bilo Fortejevo... gostilna, mesarija, *Fortejeva dvorana*, prva v Trbovljah ... tam smo telovadili, imeli gledališke predstave, trgatve.. za dvorano je bil pa prekrasen gostilniški vrt s kegljiščem ... še predno sem bil rojen, je tam moj oče igral učitelja Kvasa v Jurčičevem 'Desetem bratu'.. Ta stari Letnik je igral 'graščaka', Manca je bila neka učiteljica.. še učitelja Jesiha prepoznam na sliki... kdo je igral vaškega norca Krjavla?... Spodaj v Fortejevi hiši je imel postavni telovadec Slavko Hlastan trgovino s pisarniškimi potrebščinami, katero je kupil okrog 1925 leta od mojega strica Jožeta Molla. Za *glavno Fortejevo hišo* je bila še ena manjša, tudi Fortejeva last.. spodaj je bil čevljar Jug, ki je napravil moje prve čevlje....

Trbovlje - Vode z rudniškim konzumom, rudniško restavracijo, nakladalno postajo žičnice, rudniško pekarijo, okoli l. 1920

Nazaj na cesto... most preko potoka, najprej lesen, *znucan*, potem se je rudnik 'ojunačil' in napravil železo betonskega. Pred mostom na levi oglasna deska pod steklom za kino 'Svoboda', na desni isto za kino 'Sokolski dom'... v dežju ali snežni burji sem gledal z '*rajsnegelni*' prebodene fotografije s filmov ko sem šel k frizerju ali po mleko. Brivec Lisac je bil takoj preko mosta... 'sovražil' sem ga posebno pozimi, ko me je, po očetovem ukazu, z *mašinc* *oskubil na balin* in med to mučilniško proceduro porezal ves tilnik, ker se mu je roka tresla od slivovke... Imel sem pa rad njegovega sina Ivota, ki je bil malo starejši in je vedel stvari o življenju, ki jih jaz še nisem vedel...

Vizavi Lisaca je bila Poklškova mesarija v mali, kvadratni hišici, ki je izgledala kot mali tempelj. Gospod Poklšek je bil zabaven, ker je govoril po bizeljsko, pa smo se delali norce iz njega. Tu se je desno od glavne ceste odcepila pot proti klavnici in tržnici. Z mamu sem šel včasih na trg, kupila mi je češnje; domov sva prinesla kakega piščanca (za nedeljsko kosilo), kisló smetano in skuto...

Stara bolnica Bratovske skladnice v Trbovljah na Vodah do l. 1925, kasneje so bile v njej ambulante in stanovanja za zdravnike,. Sedaj so v njej razne pisarne.

Mi gremo pa naprej po glavni cesti, na eni strani je velik *Fortetov travnik*, na drugi pa 'stara bolnica'.. na bolniškem vrtu se sprehajajo bolniki, belo obvezane glave, roke, noge... v dolgih *štrahastih* haljah in kadijo, kadijo.

V stari bolnici so stanovali, spodaj dr. Cizelj in njegova lepa žena (igral sem se z njihovim sinom Tošotom), v prvem nadstropju pa zobozdravnik dr. Baumgarten in popularni dr. Jenšterle z ženo, ki smo jo klicali 'teta' Slavka in tremi sinovi Janez (bil je svojeglav), Jurček in Tonček. Tudi k njim sem se hodil igrat.. Kadar je vstopil v stanovanje Jenšterle je zadišalo močno po jodu. Spodaj je bila tudi *ambulanta* in bolniške postelje.. vse je smrdelo po etru in jodu, hodil sem tu okrog z velikim strahom in *rešpektom*. Po hodnikih so vihrali v belih haljah stari, grobjansko dobri Letnik in gospa Kahnetova. Letnik mi je enkrat izdril mlečno zob, leto kasneje pa mi je v Crikvenici na letovanju iz zagnojene pete izrezal bodico morskega ježa. Tam mi je tudi dovolil, da sem sedel na njegovem ogromnem trebuhu, ko se je namakal v morju.

Nasproti stare bolnice je Baumgarten sezidal lepo hišico z ravno streho, pobarval jo je rdeče, in tam vodil svojo zobozdravniško ambulanto. Škrinjarjeva Tilčka, ki se je pozneje poročila z Rozinatovim Guidotom, se je pa pri njemu izučila za asistentko. V Baumgartnovi hiši je bila tudi prva drogerija v Trbovljah. Stregla je bodoča Galatova žena.

Naprej. Na levi znana gostilna Tauzel, zraven pa Bergerjeva hiša pot na Klek mimo Ternovica, Bergerjeva trgovina usnja in usnjenih izdelkov.. pred vrati stoji Bergerjev Hanzi in se pogovarja preko ceste s sorodnikom Bergerjevim Jožetom, ki vodi zajtrkovalnico in buffet (v katerem je pa vedno le par kvargeljev, prest in pivo). Jože je bil pionir *fusbala* v Trbovljah, ki mu je bil bolj pri srcu kot delo v buffetu...

Pritisnjena k Bergerjevem buffetu je na novo odprta slaščičarna Kozina, ki je prav hitro zaslovela po svojih

kremšnitah, indijančkih, linceršnitah, puserlih, sladoledu... še danes jo vodi sin tam kjer so začeli okrog 1928.

Višje od buffeta je kup trgovin, vidim samo enega urarja in še eno nobel slaščičarno v 'dunajskem' stilu z marmornatimi, okroglimi mizicami, vljudna postrežba.. *Prenobel* za Trbovlje, kaj hitro so jo likvidirali. Na koncu tega niza trgovinic je bila pozneje še prizidana mala hišica, kjer sta imela liberalna dnevna časopisa 'Jutro' in 'Slovenski narod' svojega zastopnika (dopisnik Štaudiger, Rudi Dolničar..)

Na levi je položna potka v dom strica Mirka Kosa in žene Grete, rojene Berger. Mirko je bil očetov ta mali bratranec. Vsako tudi zelo daljno sorodstvo smo klicali po navodilih staršev za 'teto' ali 'strica', kar ni bila tako slaba ideja: ob kakršnikoli priliki je le padel kakšen dinar ali vsaj piškot... Mirko je bil bolj 'dobregra srca' kot moj oče. Imel je tudi smisel za humor: ko smo si plavalci SK Trbovlje omislili zelene kapice kot del klubske 'uniforme', me je vprašal stric Mirko: "Boste plavali za 'financarje'?".... Mirko Kos je bil računovodja v *grašini*.

Če smo že pri financarjih gremo preko ceste v Lamparjevo hišo kjer je stanoval zastopnik takratnih finančnih in davčnih oblasti, gospod Oblak, ki je tako imenitno korakal v svoji zeleni uniformi, salutiral desno in levo ponižnemu prebivalstvu, da je šlo nam mladim kar na smeh...

Pozabili pa smo, da je poleg Mirka Kosa prebival v enonadstropni hiši, obdani z precejšnjim vrtom, Nace Persoglio, tudi eden vodilnih uradnikov v *grašini* in oče prijatelja Otota. Po smrti mame sem bil pri Persoglijevih več kot doma, našel sem pri zlati gospej, Emici, Ančki, malemu Nackotu, tisto toplo, familiarno atmosfero, ki je pri nas na Guido ni bilo. Z Ototom sva plavala, pila, plesala in *hofirala* puncam, včasih celo - študirala.

Zopet skok na desno stran ceste pa smo v Delavskem domu, takratnem centru 'delavskega naroda'. Beseda 'socializem' je bila zaenkrat še prepovedana - zato so skrbeli *žandarji*. Tu je bil center telovadnega in kulturnega društva 'Svoboda'. Nad odrom v kino- dvorani je bil napis "Delavci vseh dežel - združite se!" Delavski dom je dolino politično cepil v *socialiste*, Sokolski dom v *liberalce*, Prosvetni ali Društveni dom pa v *klerikalce* ali *separatiste*.... tako so jih takrat imenovali, če hočeš ali ne... Mi teh političnih *frakcij* ali *opredelitev* nismo tako resno jemali kot so nam pripovedovali... včasih je bil tudi hec... hodili smo v kino ali gostilno v Društvenem, Delavskem ali pa Sokolskem domu... tako tudi mnogi naši očetje.... Pili, jokali in smejali smo se skupaj s '*socijalisti*', '*sokolaši*', '*klerikalci*'

Na *škarpi* pod Persogliovim vrtom je bila vzdana spominska plošča padlim Orjunašom... par tednov po 'odkritju' je bila obmetana z blatom.. včasih 'so jo' (ne vem kdo) počistili.. potem pa zopet... blata je bilo na cesti dovolj...

Ob cesti je stala mala, orientalsko-modelirana utica z napisom *Zajtrkovalnica in okrepčevalnica*, ki me je kot otroka očarala vedno kadar sem šel mimo.. dala mi je misliti na daljne, bajeslovne kraje... Kitajsko?... Japonsko?... Ni spadala v Trbovlje.

Po 'japonski zajtrkovalnici' zopet, kaj drugega kot - gostilna. Imena se ne spominjam. Potem mala kapelica pa smo že pri starem (in prvem v Trbovljah) Počivavškovem nemem kinu. Še sedaj vidim velike *plakate*, ki so naznanjali, da bo Jackie Coogan ali Tom Mix ali Brigita Helm ali Hary Piel *nastopal v takšni ali drugačni junaški vlogi*... Pred kinom so stali mladi *knapi* ali pa *brezposelni fantje s šildkapo* potegnjeno na oči, roke malomarno v žepu.. so se vživljali v vlogo trboveljskih Hary Pielov...

Mama, ki je bila poštarca in jo je imela gospa Počivavškova (ki je govorila z mamo nemško) zaradi poštarskega položaja zelo rada, je šla v kino zastonj... mene je včasih vzela s sabo, bil sem okrog 5 let star. Mama je v skoraj praznem kinu sedela zadaj, jaz pa na prednjih stoli (da sem bolje videl).. bilo je 'grozno' lepo, *'kako je tisti fantek (= Jackie Cogan) trpel' ... 'kako je Tom Mix vrget laso nepridipravo za vrat' ...* Spredaj, skrita za zaveso, pa je igrala neka ženska klavir... muzika je morala biti v skladu s tem kar se je dogajalo na platnu...

Počivavškov nemi kino je spodrinil zvočni film v Sokolskem in prav kmalu za tem v Delavskem domu. Konec nemega filma, konec belih napisov dialoga na čelnem platnu, napredek je prinesel zvočni film.. V Trade Hornu (Sokolski dom) so se slišali bobni črncev v džungli, rjovenje slonov...

Poleg kina je bila Počivavškova gostilna, kjer je krasno dišalo po kuhanju gospe Ane Počivavškove.. tu so se oglašali na *špricer in župco knapi in gospodje.. gospod župnik pa ne , "ker je bilo preveč brezbožnih, ki so preklinjali, saj veste tisto o Brezmadežni" ..* Res je da se je v pivnici večkrat *'porkamadonalo'* po drugem ali tretjem litru... ampak v *herencimru* pa ne..!

Nasproti Počivavška, pod košatim kostanjem vrt in gostilna Volker-Kolbezen. Volkerji so tudi neka naša daljna žlahta. Ne vem sicer kako... ampak smo! Tako je povedal oče... ki je klical Volkerjevo za 'teto'. Štirje Kolbezni, vsi Hermani in Hermine, vsi štirje simpatični, Herminca pa povrh še luštna... vsi študentje smo bili malo zatrapani vanjo. Dobro je plavala; njen brat Pubi je bil pa antitalent za skoke v vodo.

Za Kolbeznom se je šlo proti Hauku. Dobra pot za sankanje... Na levi sledi hiša čevljarja Malgaja. Oče ga je zelo respektiral, klical ga je gospod Malgaj.. menda zato ker je bil v Obrtni zbornici, ki je honorarno nastavljal učitelje v obrtni šoli.

Zraven Malgaja znana, dobro opremljena galanterijska trgovina Dežman (od cvekov do šraufov si dobil vse). Tam pred Dežmanom, v veliko jezo mojega očeta, zopet "brez-poselne barabce z šildkapami in rokami v žepu"... tam jih je bilo res par, ki so očetu grenili njegovo pedagoško življenjsko misljo...

Vizavi Dežmana se je spuščala siva pot obkrožena z barakami v naselje *Na Njivo*, žalostna vrsta sivo-rjavkastih hiš z nešteti okni, nešteti ljudmi z mrkim pogledom, otroci, ki so se podili po *gankih*... Meni otroku najbolj žalosten del Trbovelj... res del 'kjer se sonce ne smehlja'... Tudi nikogar nisem poznal tu, otroci *Na Njivi* so hodili v 'trboveljsko' ne 'vodensko' šolo.

Nazaj na cesto... trgovci Paš, Šetinc, pek Kocjan so uspešno trgovali s knapovskimi rodbinami iz Njive - bili so bolj pri roki kot konzum. Pri Šetinčevi trgovini na levo se je zavilo v

Središče Trbovelj z naseljem Njiva, klavnico, bolnišnico, igriščem SK Amater, Lokami, okoli l. 1938

Gloбушak... Pri Kocjanu nam je oče, če je bil dobre volje, kupil s *cukrom* posute hlebčke... po kloбуčarju Cimermanu so bile 'njive', bolje rečeno zelenjavni vrtovi, katere so obdelovali stanovalci *Na Njivi*.... Na levi strani ceste pa je bilo že malo zelenja, dreves, sicer pokrita poleti s cestnim prahom, vendarle znak, da si bil z u n a j rudarskih Trbovelj. Ob koncu Njive je bila Peharčeva lekarna... notri je dišalo po *melisengaist cukrčkih, vse arcnije* so bile v velikih belih, porcelanastih ali pa steklenih lončkih, tu pa tam škatlice s čudnimi napisi, v gotici. Ko si vstopil, je nad vrati zazvonil zvonec in pretrgal grobno tišino. Peharc, suh lepo oblečen gospod v *poštirkani* beli halji je neslišno vstopil od nekod... govoril je z nemškim akcentom... 'd' je bil 't'... 'b' je bil 'p'... Ni se družil z ljudmi. Z ženo in neko drugo gospo, ki je včasih tudi stregla v lekarni (ki so jo imenovali tudi *apoteka*) so Peharčevi živeli bolj *sami za sebe*, v trgovini in zadaj na verandi hiše... videl sem jih včasih, ko smo telovadili na *sokolskem travniku*... Po vojni sem slišal, da je bil velik nacist, izdajalec naroda, ki mu je dajal kruh.

Sedaj smo že pri *Sokolskem domu*, pri katerem bi se lahko dalje ustavil in opisal zgone in nezgode, ki jih je bilo precej, saj sem tu preživel dokajšen del mojih otroških in mladeniških let (od kar je bil sezidan pa do nekako 1938) - pa se bo mogoče kakemu staremu, zagrizenemu 'socialistu' ali 'klerikalcu' za malo zdelo - kar je pa nepotrebno, ker jaz nisem bil 'zagrizen' 'sokolaš'. Do leta 1941 pa me vežejo na Sokolski dom spomini na... telovadne vaje.. telovadne nastope... *miklavževanja*, veselice... tombole... gledališke predstave... moja prva *silvestrovanja*... plese... popivanja.... V pritličju je vodil oskrbnik Pungerčar gostilno, kuhinjo in posebno sobo. Oče, ki je bil *vaditelj dece in naraščajnikov*, je bil 'kuhan in pečen v tej gostilni', tako je rekla mama, kadar je bila jezna. Igrali so tarok in politizirali. Včasih so se skregali zaradi kake

malenkosti... kakšen *pagat ultimo.. nenapovedan...* Dokler nisem bil študent, v gostilni nisem smel sedeti... Igrali smo se na orodju, ali pa gledali kako vadijo *tapravi telovadci* kot Rupnik, Hlastan, Bizjak, Pikel, Miro Forte... *Magnezija*, z katero so si mazali dlani rok, se je kadila na vse strani... Pozneje, ko sem bil 16- letni študent sem dobil dovoljenje, da sem smel na 'silvestrovanje'... plesal sem prve plese z Poklškovo Fanči, Persogliovo Emico... z njimi mi vsaj ni bilo nerodno, če sem jim stopal na noge... Leto pozneje, ko sem bil vso zimo v Trbovljah, sem tudi 'igral' v sokolskem gledališču.. imeli smo velik hec z Robertom Plavšakom pri vajah za 'Kulturno prireditev v Črni mlaki' ... Kasneje smo dali tudi tragično igro o sarajevskem atentatu 1914 leta. Gavrilo Principa je igral učitelj Pahor. Jaz sem igral zarotnika Čubrilooviča. Na sceni v sodniški razpravi sem moral imeti daljši govor, govoril sem precej tiho, ker sem imel tremo... kar naenkrat sem zaslišal gromki glas iz prve vrste gledalcev: "Glasnej!" Bil je Rudolf Pleskovič starosta trboveljskega Sokola. Vsi so se smejali.. jaz pa rdeč pod vso šminko... na Pleskoviča nisem bil jezen, ker je šest mesecev preje posredoval, da me je vojaška naborna komisija (v tej isti dvorani!) zavrgla 'kao nesposoban' ('*untauglih*' po trbovsko) za vojaško službo, ker sem bil presuh. Oče me je namreč primoral, da grem 'dobrovoljno' na nabor (*štelungo*)... s 17 leti bi moral služiti vojaški rok...

Lepe spomine iz Sokolskega doma imam na Odlazka (igral je boben), Paternosta, Rudi Dolničarja, Mirka Bizjaka. Z mano so govorili kot z *odraslim*... se mi je dobro zdelo.

Važen *faktotum* Sokolskega doma je bil Polde Rajnhofen... kino, tombole so bili njegova pobuda in organizacija. Podjeten človek... danes bi mu rekli *kulturni delavec*... Na njegovo

hčerko Mileno, 7 let starejšo od mene, imam tudi lepe spomine...

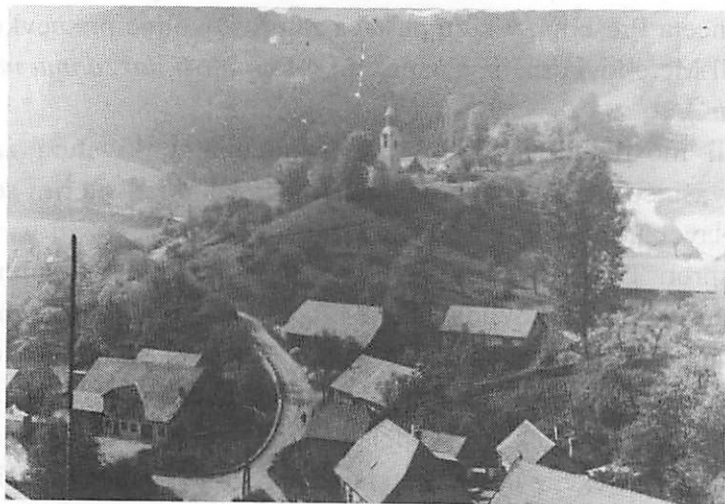
Preko ceste Sokolskega doma je bila na griču znana gostilna Božič s katere se je videlo na prvo igrišče nogometnega kluba Amater, dokler ga niso ogradili. Gostilno so zaprli že pred l. 1938, najbrž ni bilo prometa.

Igrišče SK Amaterja je bilo v prvih letih precej grobo... vedno sem se čudil, kako se je golman metal pred golom po trdem, zamrznjenem blatu... Še slabši je bil teren pred golom SK Retja, ves posut s kamni. Da si golman in igralci niso polomili glavo, rebra - pravi čudež!

Mi smo takrat drukali za SK Trbovlje, nekaj časa resen protivnik Amaterja. Letni derby Amater: Trbovlje je bil napet športni dogodek.

Na drugi strani ceste od tega igrišča je Bratovska skladnica zgradila *ta novo bolnico*, ponos Trbovelj. Enkrat ali dvakrat sem bil notri, samo obiskat sem šel nekoga (hvalabogu!)... Po bolnici in negovanem vrtu so hitele nune z velikimi belimi *plahtami* na glavi...

Od bolnice naprej je ob cesti zopet gostilna Volaj, na drugi strani še mala točilnica, oster ovinek ceste, na desno pot do hiše gradbenika Ročaka (Mirko Ročak je tudi malo plaval, študiral v Bakru za oficirja trgovske mornarice, po vojni se je revež potopil z neko ladjo okrog Anglije)... nazaj ob cesti desno še velik Brežnikov, star hlev in kozolec, levo na klancu par novejših hiš, dokler ne prideš do Poklškove žage in hiše, zraven mala hišica, kjer je živela Rezka Koritnikova, slavna pevka pri '*Slavčkih*'... pa smo že pri sloviti gostilni *pri Dimniku*. Na pročelju je bila spominska plošča '*Ana Dimnik, slovenska mati*'. Povedali so mi zgodovino te čudovite kulturne delavke, pa bo v drugih pisanjih najbrž bolj točno opisana.

Okolica Volajeve in Brežnikove domačije, s cerkvijo sv. Miklavža v Lokah, okoli l. 1940

Dimnikov gostilniški vrt, lepo ograjen, je bil nekaj časa priljubljen prostor za pivce.. potem ga je pa Arzenškov avtobus zavijal v oblake prahu, ko je mimo vozil.

Ob gostilni še mala kapelica, cesta gre malo v breg, levo pod mogočnimi kostanji gostilna pri Škratu, desno pogled na travnike, kasneje nogometno igrišče SK Trbovlje in občinski plavalni bazen, gostilno Fric, meščansko šolo, bolnico za tuberkolozne.

Mimo mnogih takrat znanih hiš moram, ker se njihovih lastnikov ne spominjam. Šele podolgovata, pritlična učiteljska hiša, pod cesto, je ostala v glavi; tam so stanovali učitelj Beg, Pavlič, katehet profesor Ratej, pa še neki drugi...

Mimo samotne hiše urarja Borušaka že vidim desno na pokopališče... v mali trgovinici Rozman smo kupovali svečke na Vseh svetih dan. Levo krojačnica Kačnik... vodoinštalater

Rozin, gostilna *pri Tratniku* (v veliki sobi ogromna slika Franceta Prešerna, v kotu puščica za prostovoljne prispevke Ciril Metodovi družbi, z napisom: '*Mal položi dar, domu na oltar*').

Mali mostič preko Trbovščice, mala bajta, ki služi za mrtvašnico, v kateri živi bebasti grobar Jaka, za katerim so paglavci kričali "*Jaka - glavo kuhu, župo jejdu*"...

Nasproti Tratnikove hiše je hiša v kateri je frizerski salon Hutar in pošta Trbovlje II. Tu je bil poštni upravnik nesrečni gospod Loske do januarja 1934, ko je znorel.. Ko smo se vračali v zgodnjem jutru iz cerkve, kjer je bila zadušnica za mojo mamo, so ga žandarji peljali s pokopališča, oblečenega v ženske obleke, z lasuljo na glavi... Kričal je zmedeno... Bil je nekaj let v norišnici v Ljubljani, izpuščen, čez nekaj mesecev je doma zaklal svoja dva mala otroka...

Od Tratnikove hiše naprej pa so ostale Trbovlje v glavnem kot so bile v času moje mladosti. Levo *najstarejša hiša v Trbovljah* ali *lovska koč*a *celjskih grofov iz sedemnajstega*

*Staro mestno jedro Trbovelj s farno cerkvijo sv. Martina
okoli l. 1935*

stoletja, (tam je stanovala učiteljica Arzenškova), na desni je *Društveni dom*, kjer smo leta 1926 dobili kakav in piškote po prvem obhajilu, levo Osnovna šola, kjer je Tone Kuhar šibal otroke tako kot moj oče na Vodenski šoli.

Tako smo prišli do trga starih Trbovelj, ki je obdan z farno cerkvijo, župniščem, Pavlinovo trgovino, Mollovo hišo, bivšim Kukenbergom, malo staro hišico, kjer je nekaj časa stanovala moja stara mama Gutsmandlnova, gostilna Španc, za njo Gučekova mehanična delavnica, Orešnikova hiša, kjer so stanovali očetovi starši, ko je šel stari oče Dominik v penzion, Rozinova gostilna, Mollov vrt... Dolinškovo skladišče laškega piva...

Na ta trg, hiše, ljudi, me vežejo zgodnji otroški spomini... igre z bratrancem Bojanom, Jelkom Kuharjem, Miranom in Okijem Mollom, Bogdanom Štehom, Verotom Koroščem, Rozinovimi fanti.

Tako sem vas pripeljal s postaje, preko rudniške restavracije na Vodah, v Trbovlje trg - to so bile Trbovlje okrog 1930 leta. V teh Trbovljah se je delalo, popivalo, preklinjalo in molilo, oboževalo in sovražilo, politiziralo in klobasalo, kot v vsakem drugem rudarskem naselju.

Kmet, ki je postal *knap* se je težko vživel v rudarsko delo. Nekaterih se je lotilo nezadovoljstvo, udajali so se pijači in ekstremističnim idejam. 'Prepričali' so samega sebe, da samo oni trpijo na svetu. Drugi zopet so si skušali pomagati s samovzgojo, čitanjem knjig, gojenjem glasbe in zbornega petja, telovadbo, športom, zanimanjem za naravo.

Sožitje med tremi glavnimi političnimi frakcijami, ki so se družile v treh preje omenjenih *domovih* je bilo boljše, kot so ga včasih nekateri ekstremisti opisali.

Solidarnost in dobrosrčnost sta bili po mojem najboljše vrline starih Trbovcev.

Pozdravljali so se *Sokolaši* z 'Zdravo', *Svobodaši* vljudno z 'Dober dan' ali med znanci kar z 'Serbus', *klerikalci* z 'Živijo'.

Preklinjali so gromko. Trbovlje so istovetili z kletvijo 'porkamadona', povzeta od italijanskih vojnih ujetnikov za časa prve svetovne vojne. Sam jo nisem nikdar uporabljal - oče nas je strahoval, da bi bili 'vzgleđ' knapovskim otrokom. Samo enkrat mi je v mladi objestnosti ušla med odmorom v prvem razredu pobožne klasične gimnazije. Sošolec me je zatožil - dobil sem ukor po razredniku.

Oče se je skoro enesvestil...

Prekomerna pijača je bila največje socialno zlo. Vsak izgovor je bil dober, da 'se ga je napil'...

knap, gospod, kmet, far...

Cerkveni služabniki so bili ponajveč dobri, potrpežjivi ljudje... niso imeli lahke naloge v Trbovljah...

Političnih strmljenj ne bom opisoval, sodil, kritiziral.. tujina me je naučila. Že takrat nisem odobral ne levih ne desnih ekstremistov. Da smo se mnogi zmotili v našem navdušenju in občudovanju do naših južnih bratov pa nam postaja jasno šele v letu 1992...

Kot opevano v *Odi*, v prvih letih v Trbovljah nisem bil srečen, šele v tujini sem jih vzljubil. To nostalgično ljubezen ne znam opisat... bilo bi kot da bi opisoval mojo lastno kri...

Še nekaj spominov....

POHOD ORJUNE NA TRBOVLJE

(domača naloga)

(ORJUNA = Organizacija Jugoslovanskih nacionalistov, je bila fašistična organizacija jugoslovanskih, srbofilskih ekstremistov, ki so strahovali levičarske, internacionalne ekstremiste v kompletno črnih uniformah, škornjih, šajkačo z mrtvaško glavo in velikim revolverjem za pasom.)

Leta 1924 (glej zgodovinske podatke!) so se oboroženi Orjunaši odločili, da bodo vkorakali v Trbovlje, da protestirajo proti komunistom, socialistom.

Bila je nedelja (ali narodni praznik).. Marširali so v vojaškem redu od železniške postaje proti centru Trbovelj.

Domačini so bili vnaprej obveščeni naj zaprejo vsa okna s pogledom na cesto, naj jih ne izzivajo, naj ne stojijo ob cesti in druge ukrepe, da bi ne prišlo do neprijetnih spopadov... streljanja... Mi otroci nismo razumeli. Strelno orožje, smo mislili, imajo samo žandarji in občinski redarji.

Pošta, trgovine, gostilne so bile zaprte. Mama je dobila nalog naj stoji blizu telefona v slučaju neredov. Pri nas v konzumu so vsi nekako blede in nervozni letali sem ter tja, nekaj šepetali, gledali skozi zaprta okna na cesto. Na nas otroke bi morale paziti služkinje. Nič nisem mogel videti, ker sem bil premajhen. Starši in drugi odrasli so se zbrali na vrtu rudniške restavracije, da bi bolje videli sprevod. *Simulirali* so, da pijejo pivo in se nervozno smejali.

Naša Dora, ki je bila zaročena z Jernejem, ki je bil znan socialist, je bila vsa iz sebe... radovednost jo je gnala, da vidi neprijatelje očeta, fanta, bratov... Nekaj so si šepetale z Rajnhofnovo in drugimi, ki so zbegano hiteli od okna do okna in stegovali vratove proti cesti ob *grašini*.

Slišal sem jedernata obvestila... "*so že pri Glažuti*"... "*Za cesto*"... (kako so mogle vedeti? Brez telefona, brez ljudi na

cesti? Glažute, 'Za cesto' se z našega okna ni dalo videti). Potem pa kar naenkrat, bolj naglas: "*So že t' le... pr' Gasilskem domu*"... splezal sem na pručko v kuhinji in videl prve Orjunaše... korakali so v vrsti po štiri... pozneje, ko so se bližali pošti sem prepoznal par rojenih Trbovcev... korakali so brez muzike... meni so izgledali ustrahujoče, izzivalno, vsi v črnih uniformah... s tisto mrtvaško glavo na kučmah. Zdi se mi, da so vzklikali "Živijo kralj Aleksander!" pa nisem siguren. Z Doro sva letala iz kuhinje v jedilnico, tam me je dvignila k oknu, da bi bolje videl še za trenutek Orjunaše... Nisem razumel, zakaj in komu mahajo z rdečimi nageljni. Nobeden ni ploskal.

Potem smo vsi leteli v Rajnhofnovo kuhinjo, da bi jih še enkrat videli, kako korakajo mimo Forteja. Proti stari bolnici smo jih izgubili iz vidika. Ženske so ponovno klepetale...

Čez nekaj minut smo videli par ljudi, ki so tekli proti konzumu... potem smo slišali streljanje... žandarji so leteli po cesti... mama je prišla od nekod, vsa preplašena je z nekom govorila... zopet letanje... kričanje neznanih... "*eden je vrgel bombo*"... "*mrtvi*"... "*ranjeni.. pred Delavskim domom*"...

Mama je odpirala pošto, z njo par žandarjev... Ljudje so se usuli na cesto, begali brez glave, komentirali.

Nekaj časa je preteklo... potem zopet 'obveščevalna služba' kuharc:... *Fakina so... Vlekli so ga do Španca... dali so mu vrelo župo piti... so ga matral*"... *ustrelili v kamnolomu*..."

Tako je bilo takrat ko so prišli Orjunaši.

Ko sem hodil v šolo, so knapovski otroci pripovedovali kar so slišali doma o Orjunaših in grozotah pod kamnolomom.

Za padle Orjunaše je stala pod Persogliovo hišo spominska ploščica ometana z blatom.

Z leti so Orjuno razpustili.

Ploščica je potem enkrat izginila še predno so prišli nacisti.

Po vojni so postavili ploščico Fakinu...

PRVI DAN V ŠOLO.

Septembra 1925 je prišel dan, ko me je ponosni oče in učitelj, 'gusput' Tori, peljal v šolo... ne v 'ta posrano šolo' (otroški vrtec) ampak v *ta malo*, *ta pravo šolo*, ki je bila za *ta vel' ko šolo*. Prvi razred je bil v *ta mali*, drugi pa že v *ta vel' ki*...

Iz kuhinjskega okna je moj pogled vandral od pločevinaste poštni strehe, preko našega vrta in Trbovščice, na rumenkasto pročelje *ta vel' ke šole*, za katero se je vzpenjala kamenita potka, obdana z grobo *škarpo* (betonsko obzidje), katera je vedla po strmih stopnicah do *vtca*, kot smo na kratko imenovali *gospodinjsko*, 'ta posrano' in *ta malo šolo*. Desno od šole je bilo tenis igrišče.

Stavbo sem iz okna le deloma videl...

Tako sva šla z očetom v meglenem septemberskem jutru od konzuma do *tamale šole*, vsega mogoče 4 minute hoda. Ni me držal za roko... kar je bil znak, da nisem več otrok ampak šolar. Hodila sva 'vštric', oče z dvignjeno glavo, sveže obrit, jaz pa z mojim prvim *rukzacom* (nahrbtnikom) v katerem je bila črna, škrljasta tablica, obrobljena z lesenim okvirjem, preluknjanim z vrvico na kateri je bingljajal košček gobice. V podolgovati leseni škatli je bil pa 'grafitni svinčnik' ki se je imenoval...? kako so mu že rekli...? ..ko si z njim kracal po tablici je škripalo, da si dobil gosjo polt?

Bil sem praznično oblečen in razpoložen. Nove, visoke čevlje, rjave bombažne nogavice na *štrumpantelnih*, kratke hlače z naramnicami, suknjič. Oče v *rajthoznih*, *gamaših* in z *metuljčkom*...

Hlače, so mi rekli doma, "morajo trajati dokler boš hodil v osnovno".

Na poti mi je oče že stotič ponavljal, kako moram pozdravljati...: učiteljice s 'klanjam se', učitelje z 'zdravo' ali pa bolj nevtralnimi 'dober dan', kateheta pa 'dober dan' ali "kakor te bo naučil". Ker ni hodil v cerkev, ni mogel niti 'izgovoriti' kot nas je kasneje katehet Radanovič učil: "Hvaljen Jezus!".

Ko sva tako koračila proti vrtcu nas je pozdravil stari Zorko pred hlevom, z gnojnimi vilami v roki, malo je dvignil kapo: "Dober dan.. ga pelete, ga pelete.. ta prvič u šulo... de seuš kej nauču, de ti nou treba kidat gnoj..". Oče se je z kazalcem dotaknil klobuka: "Ja, enkrat mora začeti."

Prišla sva do *ta male* šole. Dvorišče je bilo polno mater in otrok. Tu me je oče smehljajoč prepustil moji bodoči učiteljici, Idi Štrajnerjevi, ki smo jo klicali *ta mala* gospodična (za razliko od *ta vel'ke* gospodične, ki je bila Anka Ladiha, učiteljica gospodinjske šole, ki je stanovala v *VRTCU* s temnooko gospodično Čarga, učiteljico vrtca ali *ta posrane* šole. Štrajnerjeva je bila majhna, fina ženska, blagega obraza.. njen glas je bil topel, pomirjevalen.

Oče se je vrnil v *ta vel'ko* šolo, jaz pa sem ostal sam med otroci.. nekateri so se plaho držali za materino krilo. *Ta mala* gospodična nas je peljala v razred... smrdljiva soba z obrabljenimi klopmi, kateder, velika železna peč, tabla, krede... Tu nam je določila kje bomo sedeli. Bolj majhni otroci (med njimi jaz!) so šli v prednje klopi... Poznal nisem nikogar, razen po videzu Bidovčevega Francita in Nandeta Erdlena. Mislim, da je mene dala sedet med Nandetom in Počeho, ubožno oblečenim fantom izpod Retja...

Končno je Štrajnerjeva vpisala imena, rojstna leta in naslove otrok s pomočjo prisotnih mater. Šestletni otroci nismo bili tako korajžni in glasni kot ste danes. Ko so matere odhajale se je slišalo malo jokanja po klopeh...

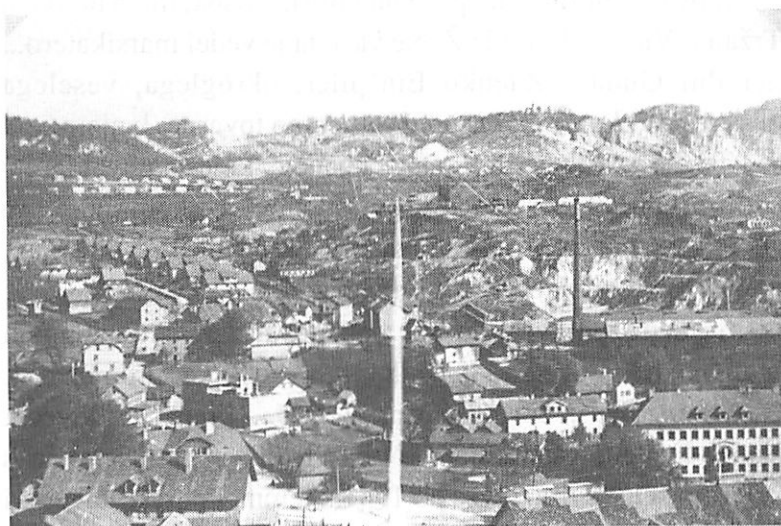
Jaz sem se hitro vživel in postal klepetav, skoro objesten... zavedal sem se, da je moj oče učitelj, '*doma v šoli*' ... potem me je pa Štrajnerjeva spomnila, da bo povedala vse o mojem obnašanju očetu... pa sem bojazljivo utihnil in stisnil rep med noge...

Potem smo nekaj peli... gospodična nam je povedala kaj smemo, kaj ne smemo (na primer, da ne smemo suvat leto mlajših otrok v vrtcu..) kdor hoče kaj vprašat mora dvignit levo roko z iztegnjenim kazalcem in sredincem.. kdor pa hoče 'na stranišče' pa samo palec...

Med sošolci prvega razreda se spominjam imen nekaterih kot... skromni, vljudni Franci Počeha (včasih je prinesel kos svežega kruha namazanega z borovnično marmelado).. visoki, zreli Ivan Senekovič... kajžar Brečko z debelo glavo... resni Edi Bregar, ki je bil najboljši v razredu, fejest fant, z njim sem 'tekmoval' v pridnosti... pa je bil boljši... visok, malo neroden Tržan... Vidic, Pfajfar iz Žabje vasi, ta je vedel marsikatero... neredni Guna... Zdenko Einšpiler, okroglega, veselega obraza, iz *železniških hiš* pred cementno tovarno, k njem sem se kasneje včasih hodil igrat... Zupančič, ki je stanoval tam v tistih hišah kot Zorko... Kalšek iz Pauerjeve kolonije, ki je vedel marsikaj, kar se je dogajalo v revirjih... že omenjeni Stane Šribar, majhen, s krivimi nogami, najboljši v risanju, k njemu sem tudi večkrat šel občudovat razstavo njegovih '*paučnikov*' in drugih glinastih kipov, bil je včasih muhast... Omerzu... mali, okrogli resni Verbič... Franci Bidovec... Nandi Erdlen, katera sta me oba sledila v gimnazijo in s katerimi sem se družil vse do 1941... temni, kodrasti Jager, ki je lepo pel, sirota brez matere, oče pijanec... Kahne sin bolničarke, imel je čuden glas, brihten poba.. Pavelšek, počasen, resen glas, sva se včasih skregala... - se me še spomne kdo od vas...?

Gospodično Štrajner sem imel rad, ona pa mene.
Leta kasneje, menda, okrog 1935, sem jo srečal v Ljubljani na Bleiweissovi cesti, blizu banske palače, kjer je delala na ministrstvu za šole. Bil sem študent, lepo sem jo pozdravil, ona me je ustavila, me nagovorila z 'gospod' Savo in me vikala. Bilo mi je nerodno in sem jo zaprosil naj me tika.. in brez 'gospoda'...

Leta 1967 sem obiskal bivšo '*ta malo šolo*', nekaj pregrajeno... nad vrati deska z napisom "Strelsko društvo"... *Tenisplac* je bil zapuščen... tam sva z Zupančičem pobirala žoge inženirjem...
Čudno mi je bilo pri srcu...

Trbovlje okoli l. 1947 Vode z rudniškim konzumom, upravo rudnika, opekarno, Polajem, Pauer kolonijo, Guido, Jašek 3, Limbarjem in Retjem

UČITELJI

Na vse moje učitelje in učiteljice v osnovni šoli na Vodah se spominjam...

v PRVEM razredu sem že opisal IDO ŠTRAJNER

v DRUGEM razredu je bila IDA MAZI... debela.. z očali... stroga... ne več mlada, staromodna samica... s tistimi debelimi ali črnimi čipkami okrog vratu... je dosti kričala in klicala 'gospoda Torija', da je prišel s šibo in premlatil mlado žrtev. Kot otroci smo jo oponašali... "Mazi - se po ritki plazi..."... Ob enajstih točno je vzela iz taške frišno žemljo in jo goltala medtem, ko je govorila... Če je slišala, da prihaja nadučitelj Bučar, jo je skrila v predal.

V drugem razredu smo začeli z veronaukom. Nekaj časa je bil katehet Radanovič, potem pa Ratej, ki so ga klicali profesor,

Osnovna šola Trbovlje - Vode I. 1927 - učiteljice, učitelji, upravitelj šole, šolski nadzornik (z brado).

(ker je končal doktorat teologije). Ratej, zakrknjen klerikalec, je enkrat na teden igral pri nas tarok z očetom - zakrknjenim sokolašem in mamom, ki ji menda ne eden ne drugi ni bil mar... jaz pa sem se učil z vnemo katekizem... s tako vnemo, da si je Ratej roke mencial v prepričanju, da bo iz mene napravil najmanj dekana ali mogoče še škofa... Najbrž se razočaran tudi on v grobu obrača...

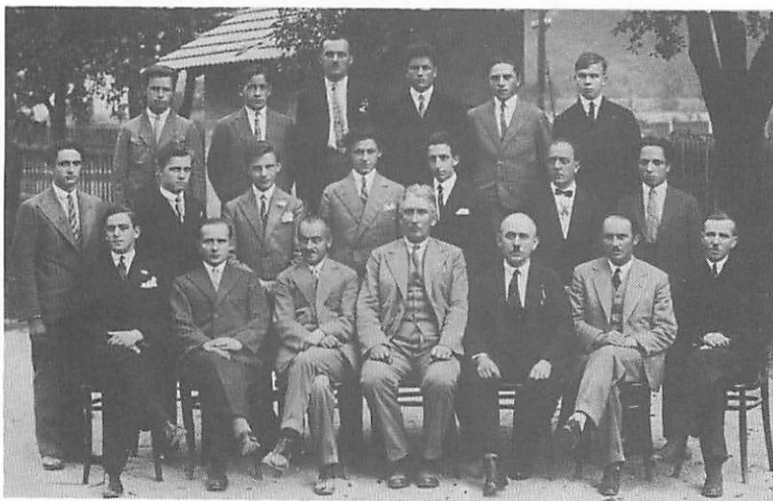
V drugem smo tudi začeli s srbohrvaščino. Učiteljica Iskra iz Zagreba je bila mlada in luštna. Tudi tukaj sem se potrudil in bil najboljši v pisanju cirilice. Po Trbovljah so čenčali, da sta se moj oče in Iskra razumela preko meje kolegijalnosti... 'Pankrti' so za mano kričali na cesti: "Iskra piska - Tori pa stiska.." (ali tako nekaj). Kaj "je bilo med njima" ne vem... vrteli pa so se okrog Iskre Pavlič, Pleskovič, Oskar Moll, Tori...

*Učitelji
Osnovne šole
Vode v
Trbovljah
l. 1928 - z leve
Oskar Moll,
Danica Urbančič,
Jože Tori,
Efrem Pavlič,
Rudolf Pleskovič*

V TRETJEM razredu je bil učitelj simpatični Efrem Pavlič, fejšt, mlad, močna očala, zmršane lase, pogled vedno nekje v oblakih.. Njegov razred ni bil baš discipliniran. Imeli so ga radi vsi, učenci, odrasli, kolegi...

V ČETRTEM razredu Ante Beg, miren, resen učitelj, ampak še resnejši hribolazec. Včasih je dajal vtis, da mu ni veliko do učiteljevanja. V njegovem razredu me je oče enkrat temeljito našeškal: imeli smo naravoslovje. Beg je razlagal kako se plodijo žabe. Zabičal je, da ne smemo prekinjati. Jaz pa, kar brez da bi dvignil roko.. nekaj sem zinil. Za kazen 'pred tablo stati'.. v razred je vstopil moj oče, videl 'družinsko sramoto' pred tablo, poslal me je v svoj razred po šibo, katero sem trepetajoč prinesel, pa mi jih je 'naložil' na tanke poletne hlačke... vpil sem Begu: "Gospod, pomagajte!" Sramota, srd.. in rdeče lise na ritki...! Še mesece kasneje so me sošolci zbadali z 'Gospod, pomagajte!'... Stara mama pa ni z očetom govorila mesece...

Učitelji in učenci obrtne šole v Trbovljah, okoli l. 1928

V PETEM in zadnjem razredu (1929/30) sem imel Avgusta Šuligoja, umetniška duša... kadar se je zjezil se je našobil, prekrižal roke na prsih in gledal v strop... Ravno v tem letu je pričel organizirati 'Slavčke'...

Pisali smo šolsko nalogo 'Materinski dan'. Mojo nalogo, pisano na lističu, je poslal mami na pošto s pripiskom 'Srečna mati, ki ima takega sina!' Listič še imam...

NAŠE KUCHARICE

Mama in oče sta delala, nekdo je moral kuhat in gledat na mene in brata. Mnogo zgodnjih spominov me veže na naše kuharce, ali kakor so jim takrat rekli *služkinje*, kar smatram za zelo poniževalno še danes, saj so mi mnogokrat nadomeščale mamo, prijatelja, 'učitelja' realističnega življenja v Trbovljah, 'obveščevalno službo' vsega kar se je dogajalo v Trbovljah in za kar sem bil "še premlad, da bi za teke stvari vedel"...

Prva je bila M a l k a ali Malčka ali Malči.. še ko smo stanovali 'za ta staro bolnico' visoka, mirna, čista ženska... vem da mi je dajala še z žličko jesti na stolčku... ni se mnogo smejala... Najbrž je *kindala* ker se je poročila...?

Potem je prišla L e n k a, ne več tako mlada... z škilastim očesom.. črno oblečena, površna, vihrava, glasna, zarobantila je včasih debelo.. kričala na *komije* v konzumu.. S pedantnim očetom se nista razumela, klical jo je '*ta umazana Lenka*'... Kadar naju je ob petkih kopala v veliki leseni kadi v kuhinji, naju je drgnila (s krtačo?), da je Ljubo cvilil, stokal in jamral, dokler ni prišla mama in ji svetovala malo nežnosti... Vsi štirje smo si 'oddahnili' ko je odšla, ker se je poročila...

Lenka je priporočila za naslednico D o r o, svojo bodočo svakinjo. Dora, ki je služila predtem v Zagrebu pri bogatih rodbinah, je bila luštna okrogla ženska okrog 25..lepe sanjave oči, pohotne ustnice in nasmeh.. včasih se je celo našminkala. Rada je rekla kaj '*po zagrebačko*', ker se je hotela pokazati 'da je bila po svetu'... "*da u tim zagamanim Trbovljima ne znaju ništa*"... Mene je imela rada... vedno mi je kaj pripovedovala med tem ko je mešala kaj v loncu na štedil-

niku... vsa rdeča v obraz, od časa do časa si je pihala lase z oči...kako je "gospod Rajnhofen plosnil po ritki restavracijsko *kelnarco*"... kaj so "v Žabji vasi rekli o inženirju"... kako "moj oče ob nočnih vrnitvah pijan, hoče v njeno podstrešno sobo", 'da kontrolira če nima kakega *deca pri sebi*' - ampak "ja znam šta bi on hteo"... itd. O vsaki frizerki, vsakem *komiju*, mesarju, rudarju, inženirju, je vedela kaj povedati. Likala je na mizi, kjer sem pisal domačo nalogo in zaupno razlagala zadnje trboveljske 'novice'.. jaz pa sem bulil v njena bujna prsa... Tudi Dora nas je zapustila, ko se je poročila z Jernejčkom... Kot študent sem jo parkrat obiskal v Petelinovi vasi.

Za Doro je prišla Z o f i, ki je tudi *služila* že v Zagrebu. Visoka, lepa suha, z izrazitimi ličnicami... okrog 24 let stara. Jaz sem bil okrog 10 let star. Tudi ona je imela fanta, Franček mu je bilo ime, v Osrednji delavnici je delal... pa sta oba čakala, da bosta kaj zaslužila in se poročila... Kuhala je boljše kot Dora. Ni mnogo govorila.. mamu je imela rada... ostala je pri nas še po mamini smrti... dobro sva se razumela... da je "*oče stisnjen z denarjem za gospodinjstvo*" in "*da bi moral bolj futrati dva fanta, ki rasteta*" se je večkrat pritoževala... Včasih mi je naskrivaj napravila *šmorn* z "*zadnjim jajcem pri hiši*"... Ko sem bil 16, je odšla v boljšo službo k Bajukovim. Zofi me je vpeljala v najlepše 'skrivnosti življenja'... še danes se rad spominjam...

Zadnja je bila M i n k a, vdova, starejša gospa. Potem je prišla vojna...

MIKLAVŽEVANJE IN BOŽIČNI VEČER

Mnogi stari Trbovci se bodo spominjali obdarovanje otrok na Miklavža, 5. decembra in božični večer 24. decembra. Vem, da so se revnejši otroci morali zadovoljiti z orehi, lešniki in suhimi slivami za Miklavža in kakšen par nogavic na božični večer, medtem ko so bili premožnejši obdarovani z čokolado, lepimi igračkami, toplimi oblačili... Naša družina je bila srednjega sloja.. in nekako *srednje* sva bila obdarovana z bratom... Jaz sem najbrž zavistno gledal Mirčetova darila, Brečko pa najbrž moja... Ker pa zavist ne takrat ne danes ni bila ena mojih slabosti... se bom spomnil obeh otroških tradicij, tako kot so pač ostale v glavi...

Petega decembra je bil moj god... Parkrat sem dobil *pišinger torto*, ki jo je napravila kuharica.. Skrili so jo pred mojo požrešnostjo na omaro v jedilnici.

Ob petih popoldne smo šli s starši v Sokolski dom, 'ker bo prišel Miklavž in prinesel darila vsem dobrim otrokom in pridnim učencem.. ta *žleht* in lene bo pa *parkelj* odnesel v pekel'...

Tudi v Društvenem je bilo Miklavževanje, samo tam je namesto 'Miklavža' prišel 'sveti Miklavž'... Zbrali smo se v telovadnici. Jaz sem se tresel, ker so rekli, da sem *žleht*.. Najprej so prišli *parkeljni*, vsi črni, z rdečimi rogovi, tulili so in rožljali z verigami. Pobledele sem in se kesal, da sem požrl preveč torte in premalo z Ljubotom delil.. potem se je zavesa na odru odprla. Vstopil je Miklavž z belo brado, škofovsko palico in vso pozlačeno mitro, za njim pa *angeljčki*.. vsi v belih haljah (kot si jih videl v cerkvi)... En *angel* je bil zelo podoben Kolbeznovi Herminci...

Miklavž je držal govor otrokom, ki nas ni mnogo zanimal... Naše oči so bile na paketih, zavojčkih vseh barv, ki so bili razporejeni okrog Miklavževega prestola.

Po govoru se je pričelo razdeljevanje daril. Vsak otrok je bil poklican k Miklavžu.. nekatere je vprašal za kako pesmico.. ali pa kaj iz računstva.. ali deklamiranje.. Nič se ni slišalo, ker so parkeljni ropotali z verigami... pa če je bil otrok 'še tako dober'... Miklavž je poklical včasih tudi že kar velike pobe... parkeljni so rožljali, leteli po vseh štirih proti njemu, ga zgrabili (fant je moral 'bit s hudičam' ker se je samo smejal..) in ga odpeljali za kulise... tam nekje je moral biti *pekel*...

Ko je poklical moje ime, sem bil že *vesfertik*, bled, prestrašen, teroriziran od 'hudičev' in najraje bi pobegnil iz dvorane, pa sem vedel, da bi me *parkeljni* ujeli, ker so bili hitrejši... 'imeli so *peklensko moč*'... Mama se je hudomušno smejala... nisem razumel zakaj. Kolena so se mi šibila, ko sem stopal na oder. Kaj me je vprašal častitljivi mož z belo brado se ne spominjam... Gledal sem za pomoč k očetu, ki je pomagal s paketi *angeljčkom* (on je vedno rad pomagal *angeljčkom*... tudi če niso imeli '*perutnic*'...) - ampak oče - kot da me ne pozna v najkritičnejših trenutkih mojega mladega življenja...

V lepo zavezani škatli so bili *cukrčki*, suho sadje, orehi, fige... mogoče celo kakšne nogavice ali rokavice... se skoraj ni splašalo za ves strah, ki sem ga preživel... pa še torto sem imel doma... Mirčeton paket je bil seveda večji, bogatejši... Zdenko Dolinarjev in Pustov Mirko sta pa dobila skoraj isto kot jaz... V drugem razredu... sem bil že bolj 'pripravljen' na Miklavža... tresel sem se manj, *parkeljni* me niso več tako 'terorizirali'... Eden celo... če tudi ves črn, se mi je zdel...

V tretjem razredu mi je Guna povedal o Miklavžu. (Plavšakov Robert..) *parkelj?*... Razborškov Edi... *angel?*... (Kusova.. Režunova... Klanškova... Fortetova Marica...)

Pomisli... jaz pa sem si mislil... "*Razborškovega Edita se pa ja ne bom bal...*".

Nič več fig in orehov.. nič več *pišinger* torte... ampak tudi nič več tistega poniževalnega strahu na poti na oder... Konec Miklavža... za vedno.

Pred Božičem so prihajale iz vseh strani po pošti kartice narisane z zvončki in smrekovimi vejicami.. gori je bilo pa ponavadi napisano *Vesel Božič in Srečno Novo leto!* (S klicajem!). Devetnajst dni po Miklavžu je bil božični večer. "*Prišel bo Božiček... prinesel bo Božično drevo.. in .. če boste pridni (vedno kaki ustrahovalni pogoji!).. bo prinesel darila..*" je opominjal oče. "*Od kod bo prišel?*" "*Kaj pa jaz vem.. z oblakov... z neba..*" - "*Kako ... da ga ne bomo videli..?*" "*Skozi lukno ključavnice*".

Celo popoldne smo morali biti pri Rajnhofnovih. Ali pri Pleskovičevih?.. Ti niso imeli božičnega drevesa, ker niso imeli majhnih otrok.

Ponavadi je snežilo. Ob štirih je bilo že temno. Z Ljubotom, oblečena v nedeljsko obleko, sva se tiho igrala. Nekdo je peljal sanke mimo Forteja, slišalo se je zvončklanje...

Na božični večer smo večerjali že ob šestih; fižolovo solato z *arnki*. Nisva bila lačna. Napeto pričakanje.

"Kako bomo vedeli.. kdaj pride?"

"Se bo slišal zvonček.."

Nenadoma je oče odložil žlico, prst na usta: "Pssst... si slišal...?" Sem, neko cinglanje... Oče je vstal.. kukal je skozi lukno v ključavnici vrat v jedilnico... "Je prišel.. le poglej.."

Polagoma je odprl vrata v temno jedilnico.. v kotu je blestelo božično drevo... '*tisoč*' *prižganih svečk* je *brlelo na drevesu...* *vosek se je topil.. dišalo je po zažganem smrečju...* "*miljon*" *srebrnih, zlatih, rdečih, plavih, rumenih okraskov se je zibalo na vejah, pomešano z piškoti, čokoladnimi bomboni zaviti v*

štanjol... na špici smreke se je košatila srebrna zvezda.. skoraj pod stropom. Pod okrašenim drevesom, na tleh dobrote, zakladi... barvana, pločevinasta garažica za avtomobilčke, eden za Ljubota drugi zame... nova torbica za mamo... šal za staro mamo.. blago,.. bela kuvertica z trinajsto plačo za Doro, še knjiga za mene 'Nekoč je bilo jezero' od Vilharja z posvetilom 'Dobremu učencu - dobro knjigo!' Tvoj pači. ' (prepoznal sem takoj očetovo ostro, sigurno pisavo)... za očeta svetlo rjava aktovka (nosil jo je še leta 1940..!)... za Ljubota volnena kapa...

Stali smo vsi pred drevesom, kot da bi bili pred oltarjem. Oče je privlekel svojo violino in *odškripal* 'Sveta noč, blažena noč'... ženske, ganjene so imele solze v očeh...(ne toliko od očetovega sviranja na violino kot od vse te svečanosti... lučk, ki so brlele na drevesu... naše otroško veselje...)

Potem smo dobili čaj in piškote ali pa potico...

Božično tišino so hrupno prekinili Rajnhofnovi, ki so nas prišli povabit, da pogledamo njihovo božično drevo...

Bilo je višje, obeski bogatejši... no, pa tudi Rajnhofnovi so bili višji, bogatejši...

Tisti večer sem hotel moje starše takšne kot so bili, ne višje, ne manjše...

Tisti večer je bil večer miru in zadovoljstva... še vedno je snežilo..

Tisti večer sem zaspal z avtomobilčkom v roki...

To je bilo še takrat ko je *Božiček prišel skozi ključavnico, z božičnim drevesom, z lučkami...*

V drugem ali tretjem razredu so mi fantje v šoli rekli, da sta 'božiček ata in mama' ... Nisem verjel.

Poleti sem nekaj iskal na podstrešju. Velika zaprašena škatla je bila na pol odprta... Tista velika srebrna zvezda in drugi obeski so zaspano čakali prihodnjega 'božička'...

Od takrat sva z Doro okraševala golo, zeleno smreko za božični večer.

Zopet je snežilo..... ampak ni bil isti sneg..... lansko leto je bil bolj bel.

V Avstraliji sem prvo leto napravil za otroke 'božično drevo'. Ker ni bilo smreke, sem dobil eno borovo vejo. Našel sem svečke in jih razporedil po 'drevesu'. Ni snežilo. Bilo je okrog 37 stopinj Celzija.

Predno je nastopil večer so se svečke žalostno povesile in se cedile od vročine.. nisem jih mogel prižgati. Tudi jaz sem se žalostno 'povesil' in se 'cedil' od domotožja za tisto *božično drevo* pred petindvajsetimi leti...

HUBERTUS MANTEL

(domača naloga pisana leta 1991)

Prav zaprav se je v Trbovljah reklo *montl* in ne *mantel*.

Hubertus montel je bil plašč. Zimski, spomladanski pa tudi jesenski plašč. Temnozeleno barve. Blago je zeleno, ščetine so dolge in skoro črne kot v lodnu.

Mantel ali po domače *montel* je torej plašč. In Hubertus je bil, ali še je, ali bo zopet - patron in zaščitnik lovcev. Kratko ga imenujemo *hubertus*, kot na primer: "Ali nosiš hubertus?" ali "Kaj je to hubertus?" ali "tisti dec tam v hubertusu.." itd.

To je bilo leta 1927. Mogoče 1926.. ali celo 1928..?

Hubertus so nosili lovci, tisti ki so hoteli izgledati kot lovci, nemškutarji in *boljši* ljudje. *Boljši ljudje* so bili tisti, ki so imeli več denarja kot učitelj Tori. Tako so mi rekli v šoli, tako mi je rekla naša kuharica in drugi, ki so mi povedali zakaj se gre pri hubertusu.

Nekateri so rekli, da je hubertus znak nemškutarstva. To pa ni bilo res. Na primer Ivo Letnik ga je imel, stric Mirko Kos tudi. O njih se je vedelo, da nista nemškutarja. Inženir Ferjančič pa je bil. Tudi lekarnar Peharc. O njem so rekli, da je špijoniral za Nemce. Oba sta nosila hubertus. Tudi gospod Wormser, direktor cementarne, je nosil hubertus. On pa sigurno ni bil nemškutar - on je bil madžarski Jud.

Bil pa je hubertus montel znak da si 'nekaj boljšega'. Nosili so ga s pasom ali pa brez. Kratkega ali pa dolgega čez kolena. Z ravnimi ali pa s *poševnimi* žepi. Bilo je zelo moderno, da si vtaknil roke v *poševne* žepe... izgledal si kot Hary Piel, nemški gledališki igralec, predhodnik Humphreya Bogarta.

Ljubo in jaz sva dobila hubertuse za Veliko noč. Tako je odločila mama. Zakaj hubertus, zakaj ne *trenčkot*, zadnja ameriška iznajdba...?!

Silovito sem sovražil hubertuse. In kadar nekaj sovražim, postanem rdeč v obraz in oči se mi zarosijo. Skušal sem prepričati Ljubota, da bi ga tudi on sovražil - on pa nič, ni mu bilo mar kaj obleče. (Tudi če bi bil hubertus iz dreka? Tudi!). Skušal me je pomiriti.

Dejstvo pa je ostalo, da sva morala h krojaču Kačniku na probo. Kačniku, staremu *klerikalcu*, ki je zahajal v Društveni dom..?! Mi pa v Sokolski. Kačnik je šepal, oprt na palico. Njegovo obraz je bil en večer polovični nasmeh. Oče je rekel, da so ljudje, ki se tako smeji, *pokrite rihte*. Očetov krojač je bil Medvešek, pri ta stari bolnici... tisti ki ga je rad pil. Za eno obleko je potreboval mesece... Oče je trdil, da je najboljši v Trbovljah. Mama pa ne... Kačnik je bil za njo najboljši. Medveška si lahko plačal na obroke...Kačnika pa ne! Oče in mama sta se vedno kregala o tem. Seveda je Medvešek dal očetu popust, ker je bil oče učitelj v Obrtni šoli...

Oče bi moral 'oblačit otroke', je rekla mama. Njena plača je šla za gospodinjstvo. No, hubertuse je hotela plačati ona.

Jaz sem hotel trenčkot, s pasom in poševnimi žepi! Takšnega kot je imel Mirče Lipužičev... Mama pa nič! Hubertus in h Kačniku na probo.!. "Jaz nimam plačo kot gospod Lipužič" je rekla. Gospa Lipužič je pa še rekla, da sem "nehvaležen sin". Pretreslo me je ob misli, da me bo kdo videl v hubertusu.

Prvič: hubertus je simbol sovražnikov naroda, 'neslovanski'... 'nesokolski'...

Drugič: tipi kot Tom Mix ne nosijo hubertusov...

Tretjič: je zelen, barva klerikalcev...!

Jeza. Togota. Rdeč v obraz nisem znal prikriti mojega 'sovraštva' do hubertusa, do mame, do gospoda Kačnika... Pri drugi probi so se mi ulile solze. Kako sem preziral tisti suknjič brez rokavov.. tisto vlečenje in nateganje pri ramenih... tisto markiranje s krojaško kredo... bodoči hubertus je bil poln šivank, bucik in belih šivov... končno je potegnil rokav z

ramena... bučike so zbadale že tako razdraženo telo... Je bil gospod Kačnik maščevalne narave..?

Kako nesrečnega lahko napravi enostaven hubertus osemletnega.. 'moža'..!

Hočeš, nočeš.. najina hubertusa sta bila gotova na Veliki petek.

Mama naju je peljala v hubertusih v cerkev, 'molit na Kristusov grob'. Tak je bil običaj - z ali brez hubertusa... Na Veliki petek so ljudje razkazovali pri cerkvi nova pomladanska oblačila. Kristus je bil križan in pokopan. Ne vidim veze - ampak tako je bilo. Bolj družabna kot verska tradicija?. Bila je pomlad, nova pomlad. Vse je bilo novo tudi moj hubertus. Samo Kristus na križu je bil star, isti kot lansko leto. Iste so bile tudi stare ženice, ki so poljubljale njegove rane, naslikane z rdečo barvo. Nobeden ni poljubljal moje 'rane', moj novi hubertus, ki sem ga nosil kot Kristus trnjevo krono... Nikdo se ni zavedal, da je bilo to 'moje križanje'... ta hubertus, ki je pokrival moje srbeče in 'mučeniško' telo... In kar je bilo najhujše: ljudje so prišli v cerkev, ne radi križanega Kristusa-prišli so, da me vidijo v hubertusu.!

Končno smo bili vsi trije zunaj cerkve. Mama me je ustavila, da se pozdravi z neko gospo.. jaz pa v tek.. proti stopnicam... trebalo je preskočiti samo mali betonski kanal za deževnico... pa mi je spodletelo na pesku.. padel sem s komolcem prav na oster rob kanala... zbolelo je malo, nič hudega.. dvignil sem se in že je bila zraven mama, da mi očisti novi hubertus... tiho mi je dvignila roko in pokazala precejšen rez v rokavu...

r a z t r g a n r o k a v h u b e r t u s a...! Razumete, upam! Bila je vsa bleda od jeze. Iz taške je vzela robček, ga oslinila in začela čistiti pesek na mojem komolcu.

Moj hubertus je bil raztrgan - bil sem presrečen. Ni bil več 'nov' hubertus, bil je 'raztrgan' hubertus... in to je bilo važno. "Kot da si nalašč napravil..." je rekla. Pa nisem..

Od cerkve do Kačnika je pet minut hoda.

Na Veliki petek je vse zaprto. Tudi Kačnik. Mama je dolgo trkala na zaprto krojačnico... Nejevoljen Kačnikov obraz se je pojavil na oknu med rožami... Po dolgem je prišepal s svojo palico, njegov polovični nasmeh je bil še četrtnski... tudi on je bil bled.

'Da li bi zašil raztrgan rokav...?' "Na Veliki petek...?" "Ja.. sedaj..!" (Mama je priložila par poštnih prednosti te usluge...). Kačnikov nasmeh se je povrnil. Zašil je hubertus. Ljubo se je hudomušno smehljal...

64 let kasneje sem srečal italijansko starejšo gospo, ki je nosila hubertus. Nov hubertus. Nič več ne sovražim hubertuse. Radi domotožja. Izgleda, da so hubertusi postali po tolikih letih zopet moderni v Sloveniji...

RAJKA

Ko sem bil sedem (mogoče osem) let star sem se zaljubil v Rajko, ki je stanovala v *uradniški hiši*. V neromantičnih Trbovljah sta glagol 'ljubiti' in samostalnik 'ljubezen' zvenela tuje...

En dan je mlajša od mene. Hodila sva v osnovno na Vodah, ona v dekliški oddelek. Kdaj sem jo prvič opazil se ne spominjam. Rajkina in moja mama sta bili prijateljici.

Začetek je bilo *usodno* povabilo njene mame "naj se prideva z Ljubotom igrat k njim na dom"... Rajka je imela sestro Oli, Ljubotove starosti. V takratnih Trbovljah smo *pobi* smatrali za poniževalno, da bi se igrali s *puncami*... (Razen seveda na skrivaj, za *kurniki*, *drvarnicami*... z leto dni starejšo in razvito Paulco Strojevero... za njihovim kegljiščem... ker je hotela 'nekaj' videti.. ampak to nima nič opravka s tem mojim *sonetom* Rajki...).

Tako sva dostojno oblečena marširala v *uradniško hišo* in pozvonila pri Rajki. Odprla je služkinja... gospa naju je ljubeznivo sprejela, Oli tudi... Rajka se je pa skrila nekam v sobo... potem je prišla.. nič dosti ni govorila, Oli je govorila 'za obe' .. Igrali smo se 'Mensch ärgere Dich nicht'. Oli, ki ni bila lep otrok, bila je podobna očetu, je stalno brbljala in 'komandirala', Rajka pa je bila lepa kot angel s tistimi črnimi očki... samo prevzetna in ohola... z mano sploh ni govorila direktno... vse kar je hotela je šepetala sestri... Lepa in simpatična mama jo je opominjala naj bo bolj prijazna.

Enkrat so nam dovolili, da se gremo sankat na klanček med *direktorjevo vilo* in *grašino*. Bil sem ponosen, ko mi je gospa C. rekla, da moram kot 'najstarejši' pazit na vse tri, Rajko, Oli in Ljubota. Meni je bilo vseeno, če Oli in moj brat 'zmrzneta', samo da bi bilo *mojemu črnookemu angelčku* prijetno...

Temno modri plašček in krilce sta ji komaj pokrivala ritko... Med tekom se je malo razgrela, lička so ji zardela, očke so pričele švigat desno - levo... zdelo se mi je celo, da me je pogledala... Malo smo se kepali na poti... jaz sem metal na Ljubota, Oli na Rajko...Ko smo prišli na klanec sem 'strokovno' organiziral, kako se bo sedelo na *mojih* sankah: naprej Ljubo, za njim Oli ("se ga moraš oprijeti okrog pasu" - ni mu bilo všeč...), za Oli Rajka, zadnji jaz, ki sem plašljivo objel Rajko okrog pasu... nikdar preje nikdar pozneje ji nisem bil tako blizu...

Prišla je pomlad... bolj poredko sva hodila k C.-evim dekletom. Ljubo ni maral Oli (jaz tudi ne), pa tudi vtis sem imel, da nisva bogvekaj 'zaželjena'. Meni je bilo seveda samo do Rajkine družbe. Včasih sva prišla na dvorišče in klicala Rajko in Oli. Pojavila se je na balkonu samo Oli in kategorično izjavila da "Rajka se ne mara igrat"... Užaljen... ponižan.. sem letel domov...

Včasih sem jo iz kuhinjskega okna videl, ko sta spremljali kuharico, ki je šla v konzum nakupovat. Vedno so bile oblečene v *marinarske* oblekce s kratkimi *kikelcami*, ki Oli nikakor niso pristojale, Rajki pa so.. Ko so dospеле do konzuma, so ostale na pločniku, medtem, ko je kuharica znotraj nakupovala. Pričele so se igrati.. tekale.. vriščale.. (kako se je Rajka razživela kadar mene ni bilo zraven!...). Opazoval sem jo iz okna jedilnice, skrit za obledelo zaveso, in vzdihoval... mogoče bo le pogledala gori proti našemu oknu..? Pa ni. Meni se je zdela kot plav metuljček... temne, skoro sanjave očke... nasmeh je odkrival bele kratke zobke...

Bilo je, da nikomer nisem mogel zaupati lepote moje prve srčne rane... od Šribarja do odraslih bi bil v posmeh vsem Trbovljam. Vendar se je nekako zvedelo...

Nekaj dni sem bil s hudo vročino v postelji. Starši so bili na delu, Ljubo v šoli. Dora je prišla od časa do časa v sobo z mrzlimi obkladki. Bledlo se mi je... Dora je poklicala mamo... Mama je prišla z neko gospo...

Ko je vročina prešla in sem okreval.. mi je Dora pripovedala, da je "mama prišla z gospo C., Rajkino mamo, ki je bila slučajno na pošti... prišle sta v sobo obe... Tebi se je pa bledlo in si glasno klical Rajka, Rajka"... Dora se je smejala, jaz pa ne...

Kar je vedela Dora, so vedele vse Trbovlje...kaj kmalu so se *pobi* norčevali "Rajka pa Savo..!"... Rajki ni bilo všeč. Nič več me niso klicali v *uradniško hišo*... Če sva se srečala na cesti, je pogledala stran.. nisva se niti pozdravila. Jaz pa sem mislil nanjo često...

Mučen incident v šoli me je še bolj 'oddaljil' od nje. Med odmorom smo se igrali na dvorišču. Mi fantje smo 'se lovili', dekleta so pa 'ringarajale' okrog drevesa... Razuzdano sem planil v njihov krog in oponašal njihovo petje, prav ko je prišel oče iz konferenčne sobe. Nisem ga videl... naenkrat pa sem začutil, kako me vleče za uho (las nisem imel, ker sem bil na balin ostrižen) v krog deklet... kjer sem moral ob drevesu 'klečati za kazen' dokler ni zvonilo za konec odmora. Vida in druge so se prijele za roko in rajale okrog mene... Rajka pa je zbežala v razred...

Leta so prešla, postal sem študent.. pa sem ji še vedno pošiljal kake 'pozdrave' po Tonetu Roškarju, ki je z njo hodil v meščansko šolo. Nikdar odgovora, nikdar niti prijazen nasmeih. Parkrat sem jo pospremil od maše.. vedno v družbi Silve, Vide in drugih deklet...

Ko je prišla študirat v Ljubljano sem jo često videl na promenadi. Iz otroka je postala dekle, prekrasno, elegantno dekle... Komaj da sva se še pozdravljala...

Vojna. Beg v Italijo. Avstralija.

Nisem je videl 23 let. V družbi trboveljskih deklet sva se srečala v Ljubljani. Govorila sva mnogo... o življenju. Vprašal sem jo, če je vedela, kako sem bil kot otrok zaljubljen vanjo...? Samo nasmejala se je...

Samo moji spomini vedo.. o tistem klančku, kjer sva se sankala.

NA SPREHOD K TORIJEVI STARI MAMI

Dvakrat ali trikrat na teden naju je oče peljal na popoldanski obisk k stari mami, ki je stanovala v Orešnikovi hiši, na trgu pri cerkvi. Mama ni šla ker je delala na pošti... ji je bilo kar prav, ker ni imela posebno rada svojo 'poštirkano' taščo.

Ko je oče prespal svojo 'urco po kosilu' je poklical kuharco, da očisti in obleče "*oba poba ker gremo v Trbovlje*". (Vode so bile Vode, Trbovlje pa pri cerkvi).

V vseh štirih letnih časih smo hodili do stare mame. Poleti je bil takšen prah, da si bil ves bel, če je peljal mimo Dolančev avtobus, pomladi in jeseni tako blato, da si prišel *pošprican* do riti.

*Simon Kos,
oče stare mame
Marije Tori*

Samo pozimi je bilo lepo, ker je bilo ali vse zamrznjeno ali zasneženo. Če je bil sneg smo vzeli sanke, včasih naju je vlačil oče, včasih pa midva njega. Na povratku je bilo par klančkov, na primer tisti od 'Škrata' do 'Dimnika'... tam je šlo brez vlačjenja.

Ljubo je držal očeta za roko, jaz pa sem koracal in z priprtimi očmi iz dolgočasja čital napise trgovin, reklam... *zajtrkovalnica Počivavšek... Dežman trgovina z mešanim blagom... Čevljarna Malgaj...Kocjan pekarna in pecivo...vse dokler nismo prišli do ... Gostilna pri Špancu...* tam smo že bili blizu Orešnika.. po lesenih stopnicah v temni hodnik.. tam smo si morali sezuti čevlje (če so bili blatni ali mokri od snega), oče si je pa sezul galoše.

Stara
mama
Marija
Tori

Kuhinja stare mame je bila vedno čista, poribana, *zgloncani* lonci in ponve, na mizi nisi našel drobtinico. Tudi če smo vstopili med kako večjo kuho, vlaganje sadja ali karkoli, je bilo vse na svojem mestu, vključno stara mama in Rezka, njena služkinja. Na primer, kako je mogoče, da ni bil niti en madež malinove marmelade na njihovih belih, *poštirkanih* predpasnikih.. ko je vendar na štedilniku vrelo in kipelo rdeče..? Ko sta vendar z *šeflo* lovili obe rdeče mehurčke in jih ulivali v steklene vaze..? Vsaj en mehurček bi lahko *špricnil* na deviško belino predpasnika (takrat: *firtuha*). Kako da stari mami iz *šefle* ni ušlo, da bi midva lahko obliznila... ko je pa tako dišalo, da si imel usta polna slin...

V tej hiši na trgu pred farno cerkvijo v Trbovljah, je stanovala avtorjeva stara mama nekaj let, ko je bil stari oče občinski birič

Namesto vroče.. sveže pripravljene marmelade, sva dobila jabolko in kos kruha.. če sva obljubila, da bova mirno sedela na *kolnkišti*, (brez binglanja nog ob kišto!)..brez da drobiva kruh na tla... "Rezka je ravno pred eno uro pometla." je opomnila ta vel'ka stara mama.

Ko sva vstopila, se je dolga, počesana, suha in večno poštirhana stara mama priklonila, da sva mogla poljubiti njeno uvelo, po toaletnem milu dišeče lice, medtem, ko so njeni mrzli koščeni prsti gladili najine glave...

Potem sva se vsedla in jedla kruh z jabolko ali če je bila dobre volje kruh z marmelado. Nasloniti se na *kolnkišto* nisem mogel, ker je bil na zidu sveže *speglan* prtič, na katerem je bilo v plavem uvezeno: *Ljubo doma - kdor ga ima!* .. zraven pa ženska, ki sedi in *štika*. Teden kasneje je bil drug prtič na katerem je bilo naštikano:

Zadnja v posteljo - prva pokoncu

pa bo vsak dan kaj dobrega v loncu....in ženska ki kuha... vzhajajoče sonce in dimnik iz katerega se kadi...

Toda to niso bile glavne zanimivosti na obisku pri stari mami. Ko sva pojedla (če ni snežilo ali deževalo), sva smela na dvorišče, da se malo razvedriva...

Gledala sva starega Orešnika, kako je koval podkve. Vihtel je ogromno kladivo nad razbeljenim kosom železa, ki ga je držal z kleščami na nakovalu... ga skrivil v obliko podkve.. nekaj lukenj za žeblje.. malo *pofazoniral* z manjšim kladivom.. in 'pljusk' v mrzlo vodo, da je zašumelo in se zakadilo... Včasih sva tudi gledala kako so podkovali konje... rečem ti, Orešnik se je pa meni le zdel kot 'superman' naših časov...

Ko je Orešnik umrl, so kovačijo ukinili, stavbo predelali v malo pekarno, kjer so prodajali najokusnejše *štručke* na tem svetu... Škoda, da naš oče ni imel vedno dosti denarja, da bi jih nama kupil.. no, saj včasih je...

Poleg kovačnice je bil Dolinškov 'tajh' (nekak travnik v obliki ribnika), katerega so pozimi napolnili z vodo, ki je zmrznila, led so razsekali in znosili v ogromno klet, kjer so poleti na tem ledu hladili pivo, ali pa ga prodajali gostilnam. Gori v Dolinškovi hiši je pa stanovala ta mala stara mama, ko sem bil še zelo majhen... Na *tajhu* smo poleti igrali *fuzbal*.. če nas ni videl Dolinšek ali pa Orešnik (ker smo poceptali vso travo, ki so jo kosili za konje). Včasih je igral tudi Dolinškov Drago, njegov sin.. takrat so nas pustili... Tudi prvi ping-pong smo igrali na tem *tajhu*..

Ko se je zmračilo smo se vrnili domov. Naše stanovanje ni bilo tako *poštirkano* in urejeno, vendarle ...*Ljubo doma - kdor ga ima*...

SPOMINSKI UTRINKI... PREDNO SEM BIL ENAJST...

- * *Ko so v Delavskem domu predvajali enega prvih zvočnih filmov 'Sonny Boy' z Al Jolsonom, je pol Trbovelj jokalo in stokalo, ko so gledali in poslušali Jolsona, ki je tako lepo zapel uspavanko umirajočemu sinčku. Še Nace Anžur, ki je žrl glažovno, je bil ganjen.*
- * *Ko sem začel hoditi v šolo smo morali vsako nedeljo k šolski maši ob devetih zjutraj. Otroci smo stali pred oltarjem. Nisem se mogel nikakor koncentrirati na razna poklekovanja in molitve... večno sem bulil v kip svetega Florjana, ki drži čeber iz katerega izliva vodo, da pogasi požar male hišice ob njegovih nogah. 'Voda' je bila lesena, jaz pa sem vedno čakal, da postane vodena in se razlije po oltarju, na ministrante... na nas pobe... 55 let kasneje sem gledal istega svetnika, isto 'leseno' vodo... še vedno se ni razlila...Klerikalna vztrajnost..!*
- * *Naš vrt za konzumom je bil majhen. Pri vhodu je bilo grmovje z ribezom. Jaz sem rad pomagal, ko je Dora sadila, plela in okopavala krompir. Ampak boljši krompir je pridelala gospa Jamškova s Polaja, ki je imela gredo zraven nas. Najlepše je bilo, ko smo zažigali plevel... ves sem smrdel po dimu. Prišel je tudi Pustov Mirko in me učil, kako se v žerjavici peče krompir.. včasih smo jedli pol surovega. Pa kaj če te malo trebuh boli...*
- * *Blizu restavracije (tam blizu kjer so Zupančičevi in Zorkotovi postavili fižolove prekle), je bilo z opeko ograjeno smetišče... vedno so nekaj zažigali.. "Boš videl" je rekel oče.. "en' ga lep' ga dne se bojo prekle vžgale" ... Pa se niso.. ker je deževalo ali snežilo... Za še ta staro, neobnovljeno restavracijo so mladi vajenci*

in knapovski fantje fucali s ta pravim denarjem.. 25 ali 50 par ali pa kar po dinar ali dva,... kadar so dobili colungo. Fucanje je bilo prepovedano.. če so te dobili žandarji... (Če ne veš kaka igra je fucanje vprašaj starega ata). Med fanti je bilo dokaj bivših očetovih učencev (poučeval je sedmi in osmi razred). Ko sem šel mimo so me napodili: "Bejš, Toritov... tem taku namlatu kukar me je tvoj ta star...!" Pa sem zbežal...

- * *V Trbovščici za konzumom smo se kopali. Prišel je tudi Kljunov Radko in Permetov Tone. Napravili smo donf (= jez).. potem smo se pa namakali.. Včasih so priplavali mimo kravji vampi, črevesja, drek, kake kosti.. kar so odvrgli v Fortejevji klavnici... Niti nisem toliko jezen, ker mi je Janko včasih dal košček konjske salame, ki je bila prav dobra.*

- * *Ob večerih smo igrali 'Človek ne jezi se' ali pa šnopsl s staro mamo. Pripovedovali so, da imata radio samo gospod Rajnhofen in inženir Wydra. Ob devetih so naju poslali spat. Cesta pred konzumom je bila prazna. Že napol v snu sem slišal prihod zadnjega avtobusa s postaje... redki potniki so izstopali in si glasno zaželeli "lahko noč". Oče je čital knjigo v postelji... mama je klekljala v kuhinji... Haukove cicke na žičnici so hrupno izpraznjevale grudo v hunte... Včasih se je slišalo rjovenje kakega pijanca "Auf biks Trbovlje!" pred Fortejevo restavrancijo... včasih tudi krohot in ploskanje iz kegljišča rudniške restavrancije... v zadnji sobi restavrancije je vadil tamburaški zbor... ponavadi so me uspavali v globok sen.. danes pa nikakor ne morem zaspati... Z rokami pod glavo premišlujem kar mi je oče povedal...da bom šel po petem razredu študirat v Ljubljano, 'klasična gimnazija' se imenuje... ker sem nadarjen za jezike... tam učijo latinsko... jezik v katerem duhovniki pa tudi profesor Ratej, mašujejo. V tej 'klasični' vsakega vikajo... tudi če je samo enajst let*

star... učitelje pa imenujejo 'profesorje'. V Ljubljani bom živel z stricem Jožetom in teto Mijo... in teto Elco, ki je naša 'ta nobl teta.. Kaj pa ko bo gimnazije konec.. kaj pa potem..? Kar bo pa bo... Ratej pravi, da bi postal katehet.. pozneje dekan.. mogoče škof (ker znam tako dobro katekizem).. oče pravi da bi postal učitelj ali celo 'profesor' ... Sem kar zadovoljen, da grem iz te 'črne doline', kot sem slišal da jo kličejo... V Ljubljani so ceste tlakovane... sem videl... enkrat sem že bil v Ljubljani... imenujejo jih ulice... zbogom mama... zbogom pači... celo Ljubo: zbogom!... te vsaj ne bo nihče več sekiral in suval... Hrup nočnih Trbovelj je prenehal... že sanjam...

- * Ko sem šel študirat v Ljubljano, mi je dal Ratej petdeset - dinarski srebrnjak...Ko sem se šel posloviti od komijev v konzumu, so mi dali dvajset - dinarski srebrnjak. Zbrali so med seboj, menda na pobudo gospodov Ličarja in Permeta - oba sta me imela zelo rada...*

RAJMUND

(povest iz leta 1931)

Nekoč je živel Rajmund, ki je imel kmetijo v Spodnjih Rojah, mala vas med Žalcem in Šentpetrom v Savinjski dolini, kakih sedem ur hoda iz Trbovelj. Ljudje v vasi so so ukvarjali pretežno s hmeljarstvom.

Na Rajmundovo kmetijo sem zahajal z očetom in Ljubotom na počitnice... kot je rekel oče.. "ven iz črnih Trbovlj.. da se pobi navžijejo svežega zraka..."

Rajmundova domačija je bila znana pod imenom pri *Žgankovih*. Gospodarila je vdova, Rajmundova mama in njena hčerka, že priletna samica Gizela; za svojo so vzeli slabotno, bolešno dekle katero so klicali Mimč, katero je vedno nekaj zvijalo v trebuhu pa je cele zimske popoldneve preležala na veliki krušni peči v jedilnici, dokler ni zamijavkala s peči: "Mat'... prdn'la sem..." na kar ji je Žgankova mati dala znak, da gre lahko s peči. Poleg teh treh žensk je bil seveda sin - edinec Rajmund, suh, močan velikan, preko dva metra visok z žuljavimi rokami kot dve lopati...

Ti *lopati* sta podirali drevesa, brzdali konje, orali, sekali, ruvali, prenašali, sušili hmelj, sadili, postavljali hmelovke in držali *Žgankovino* od jutra do večera, od pomladi do pomladi..

* *Kadar je Rajmund zaspal je smrčal, da se je hiša tresla... pri delu je včasih prdnil, da so ga morali slišali v Žalcu. (Jedla je rodbina veliko fižola in mlečne kaše in takih stvari...).*

* *Rajmund, na katerega dlan je Ljubo sedel in se pustil prenašati kot nebogljen živalca, je bil ne samo telesni, temveč tudi duševni gigant.*

- * *Z Ljubotom sta se takoj 'ujemala'... z mano manj... norčevala sta se iz moje študentske domišljavosti. Šele ko sem odrasel, ko mi je svet odprl oči do sočloveka, sem pričel občudovati Rajmunda, njegovo ljubezen do zemlje, njegovo ustvarjalno moč v najelementarnejših potrebah, njegov preprosti odnos in spoštovanje do Boga, njegovo logično moralo, njegov pošten odnos do sočloveka... Šele danes vidim, da so bile Rajmundove rame in lopatasti roki brez starosti.. njegov nasmeh del večnosti...*
- * *Ko so obirali hmelj, je delal noč in dan. Ponoči je zadremal na železni postelji v sušilnici... dokler ni budilka zazvonila, da je treba premenjati hmelj...*
- * *Med nedeljsko mašo je stal, glavo višji od drugih, blizu vhoda. Njegov ne lep obraz je bil usmerjen proti oltarju... molil je, da ne bi deževalo, dokler obirajo...*
- * *Po štiriintridesetih letih sem ga videl ponovno v Rojah. Bila je nedelja. Stal je sam, zamišljen med visoko koruzo... med prsti je mlel list... Sprva me ni prepoznal... potem je dobil rosne oči. Šla sva k njemu na dom.. ni se mnogo spremenilo.. le v veži je stal hladilnik in kuhinja je bila pobeljena... Gostil me je kot izgubljenega sina... Mnogo sva govorila.. trpel je, ker so mu vzeli njive za hmelj...*
- * *Letos sem se vozil mimo Žgankovih. Kmetija še stoji, Rajmund že leži. Njegovi potomci pa nekako slonijo. V mojem spominu Rajmund še stoji - velikan, mogočen...*

Zdaj prihajajo Rajmundi zopet v modo. Ne vem, če jih je še kaj - in če so, jih je napredek izpridil. Namesto lopat nosijo rokavice...

MAMIN POGREB

(Trbovlje, 5. januar 1934)

- * *Mrtva mama je ležala na parah. V moji sobi, nasproti kuhinjskih vrat.*
- * *Bila je obdana z cvetjem in svečami.*
- * *V jedilnici so se zbrali sorodniki in se pogovarjali.*
- * *Od časa do časa sem jo šel pogledat.. kot da bi se jo hotel zapomniti..*
- * *Bila je lepa, mlada, komaj štirideset let je imela..*
- * *Ležala je prav tam kot pred tremi leti njena mama.*

- * *Prišel je Ljubo iz Kočevja. Jokal je. Zavidal sem mu.*
- * *Bil je resnično žalosten. Ali bolje rečeno, bil je zgubljen.*
- * *Jaz pa ne. Vedel sem, da na nekak način me mama nikdar ne bo zapustila. Mati je mati.. nikdar te ne zapusti. Samo, kako jo bom našel? Bil sem premlad..*

- * *Prijatelj Tone me je obiskal.*
- * *"Zakaj se ne jokaš?" .. "Ti ni hudo za mamo?"*
- * *Nisem jokal. Nisem vedel kako. Bilo mi je nekako neprijetno.. da edino jaz.. nisem mogel.. nisem znal.. Mogoče nisem čutil žalosti ker nisem verjel? Do sedaj sem imel solze v očeh samo od jeze, srda.*
- * *Gledal sem mrtvo mamo in se spraševal, če sem jo kdaj zjezil. Parkrat sem jo.. ampak vedno sem jo ljubil.. vedno branil.. bil sem njen vitez..!*
- * *Bila je še in še dobra. Najboljša! Mogoče ne..? Njena mama, stara mama Gutsmandl je bila še boljša.*

- * *Pogreb.*
- * *Mraz. Kristalen led je pokrival zmrznjene vdolbine čevljev in koles v blatu.*
- * *Mamo so dali v lepo črno rakev.*

- * *Rakev so naložili v mrtvaški voz, ves črn in srebrn. Celo beli konji so imeli črne lise.. kot da so vozili samo smrt.*
- * *Za mrtvaškim vozom mi trije.. oče, Ljubo in jaz. Izgledali smo zgubljeni.*
- * *Za nami črni pajčolani tet in resni obrazi neizogibnih stricev.*
- * *Kar me je najbolj motilo je bil ljudski pogled. Srep, radoveden. "Kdo.. kako bodo jokali..?!"*
- * *Dva duhovna, ministranti. Seveda, ker je bila poštna upravnica.*
- * *Godba na pihala (ali plehmuska). Dve.. rudarska in sokolska.*
- * *Vzdolž mrtvaškega voza njeni poštarji v uniformah. Z ogromnimi svečniki v rokah. Izgledajo smešno, posebno Škrjanc. Ne spadajo k pogrebu.*
- * *Potem spreved, hoja za mrtvaškim vozom do pokopališča.*
- * *Godba je igrala mrtvaške koračnice. Ko je ena končala, je pričela druga.*
- * *Mama je ležala v rakvi. Voz se je tresel na zamrznjeni cesti. Rakev je bila privezana na voz s pasovi. Črnimi. Vse črno, črno..*
- * *Ljudje so se ustavljali ob cesti z tistim radovednim pogledom.*
- * *Znani obrazi. "Peljemo mrtvo mamo na pokopališče". Kot da sem kriv jih nisem pogledal v oči.. strmel sem na cesto pod nogami. Zmrznjeno blato in led.*
- * *"Te zebe, mama?"*
- * *"Ne znam jokati, mama. Ne bodi huda!"*
- * *"Ljubim te kot sem te ljubil včeraj. To je med nama. Ne maram pokazati kar je med nama v pričo teh.. saj veš.."*
- * *Preko kamna se je voz stresal, malce nagnil. Rakev tudi. Mama itak ne čuti..*

- * *Pokopališče.*
- * *Izkopan grob. Vsi so se strnili okrog.*
- * *Duhoven je molil..*
- * *Govori.. Petje.. 'Vigred se povrne'*
- * *Štirje odurni možje so spuščali mamo po vrveh v zamrzel grob.*
- * *Ni je bilo več.*
- * *Zbogom mama.*
- * *Vsak je vzel košček zamrzle zemlje in ga vrgel na mamino rakev.*
- * *Barbarski običaj!*

- * *Potem smo vsi odšli.*
- * *Mama je ostala povsem sama.*
- * *Barbarski običaj!*
- * *Ne vemo drugače.*

ŠTUDENT V TRBOVLJAH

Da bi *liberalni, sokolaški* oče pošiljal sina v *klerikalno* gimnazijo ni bil običaj.

Kaj sem počel v gimnaziji, v razredu z 20 - imi kmečkimi fanti in 10 - imi meščanskimi sinovi, ki so jih revčke učili samo molit? Ne med ene ne med druge nisem spadal. Edina prednost je bila, da sem se temeljito učil jezikov in književnosti.

Po petih letih sem se naveličal *jezuitskega* vzdušja in premenjal na trgovske šole. (Sedaj jim rečete 'ekonomske', ker je bila beseda 'trgovina' pod komunizmom nezaželjena..)

Vračal sem se v Trbovlje za božične, velikonočne in letne počitnice. Mesto Ljubljana me je napravilo oholega študenta....

Po materini smrti smo se preselili iz konzuma (ki je stal v centru) na Guido (ki je bilo visoko gori v revirju).

Plavalna ekipa l. 1935 na bazenu v Trbovljah - Gojmir Gala, Zdenko Dolinar, Tine Gosak, Marjan Grilc, Jelko Kuhar, Savo Tori, Oki Moll, Bogdan Šteh, Herman Kolbezen

Težko sem se privadil, ker sem moral nositi študentovski kovček, (obtežen z knjigami etc) v *hrib* skozi Polaj, Pauerjevo kolonijo pa še strm klanc pri vzpenjači...pa tudi drugače sem v prvem letu dokaj sameval na Guidi...no, potem so prišla poznanstva, interesi.. Z vso vnemo sem se vrgel poleti na plavanje, pozimi na smučanje. Za nogomet se nisem zanimal. Družil sem se s trboveljsko študentarijo, Oto Persoglio, Franci Bidovec, Erdlenov Nandi, Marjan Grilc, Milko Urbančič, Zdenko Dolinar, Tine Gosak, Tone Roškar, Oki Moll, Jelko Kuhar, Miklavčičev Zvone, Bogdan Šteh, Rozinova Guido in Miloš, Vodiškov Franci..itd. Po plavanju smo začeli zahajati v gostilne pri Fricu, Kolbezen, Počivavšek, Rozin itd. (seveda če je bil kak dinar v žepu..)

S sošolci iz osnovne smo se srečevali na cesti, nekateri so delali že v rudniku, drugi so bili vajenci pri obrtnikih. Ni bilo dosti družabnega kontakta med študenti in vajenci... nekaka vrsta zavisti nas je ločila.. rekli so nam, da smo *hohštaplerji* (kar smo deloma tudi bili - !)..

*Na trboveljskem
bazenu l. 1936
Jelko Kuhar,
Savo Tori,
Oto Persoglio*

S šestnajst, sedemnajstimi leti smo začeli gledati tudi dekleta. Otota, Rozinovega Miloša, Guidota so obrajtale - mene pa ne preveč (bil sem *preotročji*, so rekle). Poleg Rajke (zame!) so bile fejest punce Kolbeznova Herminca, Mira in Marta Piškova, Vlasta Hamrlova, Silva Raspotnikova, Fančka Poklškova, Tilčka Skrinjarjeva, Vida Grilčeva, Persogliova Ani in Emica, Berta in Marica Fricova, Milena Mollova, Vodiškova Poldka, Rožajeva Ančka (tiste, ki se jih ne spomnim, mi bodo seveda zamerile...)

V občinskem *bazenu* smo se izživljali v mrzli, blatni vodi, trenirali, se vrteli okrog deklet in nagajali oskrbniku Nandetu Kačniku, ki je imel posebno antipatijo do nas študentov.

S precejšnjim rešpektom smo se družili z starejšimi, kot je bil olimpijski telovadec Miro Forte, železniški uradnik Gojmir Gala (iz Maribora), ki je organiziral plavalno ekipo, Mirko Bizjak.

Sv. Katarina nad Trbovljami l. 1931

Prve plavalne tekme smo imeli s Celjani, kasneje celo z ljubljanskimi Ilirjani. Naši lokalni idoli v plavanju so postali Guido Rozina, Egon Petrič, v skakanju Miro in Gala. V juniorske plavalne *sile* je pripadal Oto, Franci in tudi večno-sestradani autor teh vrstic.

Zjutraj ob devetih sem bil prvi v bazenu. Nande še ves zaspan, mi je odprl vrata in me preklinjal.. Treniral sem v mrzli, nefiltrirani vodi... tu pa tam je brzela kaka podgana v žlebu za odtok... Opoldne sem hitel iz bazena v hrib preko Terezije na Guido... ves prepoten sem se vsedel pred skledo krompirja s stročjim fižolom in ocvirki... oče, Ljubo in Minka so kar gledali kaj sem *pospravil* v moje koščeno telo.

Hodili smo *gostovat* (kot se je takrat reklo), v Rimske Toplice. Tu sem postal juniorski prvak sokolske župe Celje, pozneje (v Trbovljah) zasavski prvak (kot me je imenoval dopisnik 'Slovenskega naroda', Staudiger)... Takrat sem bil že član ljubljanske Ilirije... in leta 1937 juniorski prvak Slovenije (takrat so jo imenovali Dravska banovina) na 100 m prsno. Ta 'slava' mi je seveda stopila v glavo in sem koracal po trboveljskem bazenu zavil v trenerke in brisače kot kaka *svetovna zvezda*...

Mnogo sem se družil tudi z Mollovim Okijem, ki ga je pedantni oče - pedagog še bolj ostro držal (s šibo in *hausarestom*) kot mene moj. Oki, navdušen športnik, često ni imel dinarja za vstop v bazen, pa je kar preskočil bodečo žico na ograji in se na skrivaj slekel, da bi ga ne dobil sitni *bademajster* Nande. Okiju je bolj kot plavanje ležal 'tek na sto metrov' in smučanje...

Če smo že pri smučanju... moj ideal je bil takratni filmski igravec Luis Trenker, smučar, gorski plezalec, hribolazec... njegovo sliko sem imel na nočni omarici. Enkrat sem ga celo hotel imitirati: šel sem '*plezat*' na neke plazove pod Retjem...

Bil sem sam in sem prepeval tisto 'Planine so moje domovje' ... dokler mi ni spodrsnilo, zakotalil sem se po pesku (hvalabogu ne kamnu!)... pa sem nejunaško opustil plezanje in se vrnil k plavanju...

Enkrat sva se šla z Okitom kopat v Savo ker je bil bazen zaprt radi čiščenja. Tu sem potegnil iz vrtinca knapovskega fanta, ki se je potapljal.. tako me je držal za vrat, da sem mislil, da me bo zadušil...

Naj mi bralec ne zameri če toliko pisarim o trboveljskem plavanju. (to pa že zveni kot *prosto po Josipu Jurčiču...*) O razdobju 1934 - 1937 je ta aktivnost ostala meni zarisana v naj jasnejših obrisih.

Mnogo se je pisalo, govorilo, debatiralo o trboveljskem političnem delovanju v tej dobi. Mnogo sem takrat slišal, ampak samo slišal - sodelovati pa nisem hotel ne desno, ne levo, ne center.

Resnica mi je dražja - četudi se zamerim kakemu še živečemu sodobniku.

Počitnice od leta 1938 nisem več preživljal v Trbovljah. Plavalni klub Ilirija mi je nekaj časa plačeval hrano in stanovanje v Ljubljani.

Včasih sem prišel na obisk k očetu. Zadnjič novembra 1941...

Leta 1960 sta me Jelko in Bogdan peljala v moderno preurejen trboveljski *bazen*... še lepši se mi je zdel kot tisti v Rimu, Milanu, Melbournu, Sydneyu, Tokyu, Parizu... - ampak najdražji mi ostane... 'ta star' z blatno vodo in podganami... Domotožje po mladosti, kaj hočeš...!

Bil je pravzaprav *hec* v Trbovljah v dvajsetem in tridesetem letu tega stolletja... ko smo se šli *socialiste... liberalce...*

klerikalce..! Ne eden ne drugi ni imel prav... to sem doumel šele mnogo let pozneje...v Australiji! Danes vidite, da sem imel prav.

Z leti sem mnogo pozabil - posebno slovenski jezik. Ker se rad spominjam mladostnih Trbovelj mi gre vsak dan bolj od roke če pišem '*po trbovsko*'...

Člani mešanega pevskega zbora Zvon iz Trbovelj na izletu na Mrzlici, 26. junija 1932

PREDVOJNI UTRINKI

ŠTUDENT KLASIČNE (1930 - 1935)

Prvi dan v klasični gimnaziji je nekako zavil v meglo... dobili smo urnik, navodila, dijaške knjižice, opremljene z študentovo fotografijo... imel sem prvič centimeter dolge lase, *ste frizura* so ji rekli... Bratrančev suknjič in kravato (foto je navpogled na steni mojega stanovanja v Coogee-ju)... Bil sem res *luškan*, fotograf v Ljubljani mi je retuširal ustnice, nekaj jih krivim v smeh.. malo sem mami podoben.. tako nedolžno nisem izgledal nikdar poprej ali poznej...

V razredu sem bil ves plašen, nobenega nisem poznal, bal sem se, da ga kaj polomim.. oče mi je strogo zabičal, "*da se ne ponašam kot brezposelni in pijanci v Trbovljah*"...

Gledal sem drugih 30 fantov.. par *mestnih*, drugi, skoraj vsi s *kmetov*... vsedel sem se v sredo, ker nisem bil ne *mestni* ne *kmečki*, ker sem bil iz Trbovelj in Trbovlje niso bile ne mesto, ne vas, temveč trg... ampak takrat človek ni mogel reči '*jaz sem tržan*' .. to se pač ni reklo.. in zakaj so bile Trbovlje *trg* ne vem.. najbrž, ker niso bile ne vas ne mesto.. in to me je delalo že takrat bolj imenitnega kot vse te bumbarje in polizance... *vaščane*... *meščane*... Ko so fantje odkrili, da sem iz Trbovelj, so me ošvrknili s čudnim pogledom... kot da jim je nerodno... (mogoče žal?). Dijaška knjižica je bila imenitna stvar (ne vem če jo še imajo?). Vsako leto si imel novo - jaz jih imam še vse, kar se imam zahvaliti očetu-pedagogu, ki je take stvari spravljal celo za časa vojne... Vidim, da so bili leta 1930 vsi predmeti tiskani v cirilici v prvem semestru, hrvaško v drugem, slovensko v tretjem.. Knjižice so tiskali v Beogradu... v kraljevini "Srba, Hrvata i Slovenaca..."

Kako smo imenovali ocene ne bom opisal, ker jih menda še sedaj kličejo isto.. kot naprimer *fajfa* za dvojko, *cvek* za enko itd. Pač evropske tradicije, na katere nisem več navajen... V Avstraliji in Ameriki menjajo šolske sisteme kot spodnje hlače...

Tudi paralelke še obstajajo najbrž? V 'A' so bili ta 'brihtni, vljudni, priporočeni', v 'B' ta 'manj brihtni itd' in v 'C' to kar je ostalo na rešetu.. med njimi tudi jaz... Kmečki fantje so stanovali v Marjanišču, ki so ga upravljali verski redovi. Večina so bili z doma 'določeni', da študirajo za duhovniški poklic; običajno, kot že v Prešernovih časih jih je priporočil za gimnazijske študije kakšen stric - župnik. Fantje so bili skromno oblečeni, pohlevni in tihi v razredu - niso se šopirili in razgrajali kot nekateri meščanski mulci ali *knapovski zastopnik* iz Trbovelj...

Glavni predmeti so bili jeziki, zemljepis, zgodovina, verouk, prirodopis, matematika, fizika, kemija; sekundarni: risanje, petje, telovadba.

Če pomislim, da smo v tretjem razredu imeli pet jezikov (slovenščina, srbohrvaščina, francoščina, latinsko in starogrško) in primerjam s predmeti mojih 12 letnih vnukov, se vsiljuje starokopitni izrek: "takrat smo res študirali!".

Vsi fantje v mojem razredu, kmečki in meščanski, so bili sinovi *klerikalcev* - le jaz, črna ovca, *liberalec*, *sokolaš*! To me je prvotno motilo, ker smo se večkrat sprli med odmorom in izven razreda, ampak s časom sem se prilagodil in celo avanziral do pevca v cerkvenem zboru...

Nedeljsko mašo smo imeli v šolski kapeli... mislim, da smo celo peli latinsko..(!?). Nepozaben mi je ostal vtis, ki sta mi ga napravila *strah in trepet razreda* prof. Tomec, moj razrednik in GNEZDA (grščina).. ko sta s sklenjenima rokama in povešeno glavo stopicala od obhajila... dva *nebogljena jagenjčka* med nami grešniki...

Za veronauk smo imeli najprej dr. Zupana, plešast, žilav, majhen duhovnik. Kadar si mu dal napačen odgovor je zavrtel oči proti stropu, kot da Boga prosi za potrpljenje, da ne bi znesel nad nevedno žrtev *božjo jezo*.. Bil je simpatičen, živahen človek, mene je obrajal - ampak do petice v veronauku nisem nikdar prišel... kljub temu, da sem iz Trbovelj prinesel v katekizmu precej dobro podlago...

Zupanu je sledil mlajši dr. Vrečar, bled, miren, z glavo, ki se je od široke lobanje proti čeljusti nekako zoževala. Nikdar se ni razburjal, nikdar prekipel, enolično je razlagal skrivnosti svete Trojice in slične verske strani... Ni vsiljeval verskih aktivnosti izven razreda... vsaj meni ne... kaj pa se je dogajalo v pogovorih z razrednimi zeloti kot Meteljkovič in sličnimi, vam ne vem povedati.

Večina profesorjev je imela akademski titel 'dr.', za 'doktor filozofije'.. To smo še podedovali od Franca Jožefa, ampak vse bolj pogosto se je naslavljalo z 'gospod doktor' le doktorje medicine.

V študentovski Ljubljani je bil priljubljen *šport* imitiranje, karakteriziranje ter osmeševanje profesorjev. Precej zgodaj sem postal v tem *športu* mojster. Užival sem v krohotanju sošolcev narcistično - kar me je pa stalo leto dni študija, ker so me ozkosrčni profesorji, katere sem imitiral, vrgli v tretjem razredu, tako da sem moral razred repetirati. Beseda 'repetent' je bila takrat skoro žaljivka med našim pridnim, servilno - usmerjenim narodom.

Radi tega, ko pišem o mojih profesorjih danes, po 65 letih, mi še vedno manjka objektivnosti... orisal jih bom kot sem jih videl takrat.

ERNEST TOMEČ, razrednik v prvem in drugem letniku, srednjih let, črne, prečkane lase so mu padale na čelo, za profesorja klasične še dosti dobro oblečen, učil je latinsko z navdušenjem in *pifljanjem*.. ponavljali smo v zboru stokrat

deklinacijo 'copra..coprae.. capraeaeaeaeae... Tomec je divje mahal z rokami, kot da dirigira Beethovno peto...

Ne morem reči, da ga imam v lepem spominu, ker mi je dal prvi razredniški ukor, radi katerega je moj oče - učitelj v Trbovljah skoraj *napravil samomor*.. Bilo je tako.. da mi je ušlo.. da sem v odmoru trboveljsko zarobantil z '*porkamadona*' ... pa me je slišal odličnjak Metelkovič in takoj me je prijavil Tomcu (na uho mu je zašepetal kot v spovednici)... in konec je bilo *moje duhovniške kariere.. ne kardinal, ne škof, ne prošt, še za kaplana ne bom...!* 'Radi nespodobnega govorjenja' je napisano v dijaški knjižici... Oče mi je pisal obupan... '*tako sem žalosten, da ti ne morem povedati... da boš nosil te grde besede med svoje dobre in poštene kolege...*' Ne vem, zakaj slovenščina uporablja 'poštenost' kot največjo vrlino.. v tako nesmiselnem pomenu..!? Jaz smatram Metelkovičevo 'prijavo' za hinavsko in - nepošteno! Suženj verskega fanatizma! Oba, Metelkovič in Tomec! Z tistim ukorom sem postal menda še večji antliklerikalec..! Tudi moja ocena v latinščini se je reflektirala na tem ukoru... bil sem prepričan, da sem zaslužil več kot povprečni 'dobro'.

RUDOLF JUŽNIČ je imel francoščino. Visok, suh, brkat, s krtačasto frizuro, pedanten, večno nezadovoljen, kot da ga grize po želodcu... Vendar, akademsko isto kot Tomec: klasa! Ker nam je francoski jezik zvenel še bolj tuje kot latinski (tega smo vsaj slišali pri maši!) je Južnič pobesnel pri naši nazalni izgovorjavi.. Fantje so stokali, kihali, oči so bile solzne, ko so pred tablo poskušali ponavljati f-e-n-ê-t-r-e po Južničevem okusu... bolj je kričal, bolj ga je fant sral... Obupan od neuspeha je tresnil razrednico na kateder in dostojanstveno zahrkal:

"Ah, budaaaaaaaala!"

Tisti dolgi 'a' je hotel poudariti njegov francosko - slovenski obup. Osebno nisem imel neprilik ne z Južničem ne s fran-

coščino... bil sem eden prvih v razredu. Takrat sem bil na to ponosen, skoraj bi rekel domišljav. Privoščil sem si gotove dovtipe, oponašal Južniča v odmoru in zopet sem bil *degradiran* iz 'odlično' na 'prav dobro' in se tu ni končala moja igrska objestnost in sem zdrknil na 'dobro'... ko me je slišal, kako sem ga imitiral, ko nam je solil žensko obliko pridevnikov: m-a-l-a-d- - - m-a-l-a-d- e-d-e-d-e-d-e...

Tri leta kasneje, (bil sem okrog 14/15) me je Južnič presenetil z največjo kolajno, ki sem si jo mogel zamisliti. Kot edinega študenta nižje gimnazije me je izbral, da držim govor o Victorju Hugo-ju in njegovem pomembnem romanu 'Les miserables' in to v L 'Institut de la Culture Francaise v Narodnem domu.

Naj še omenim, da je bil Južnič eden redkih Sokolašev v profesorskem zboru.

V kasnejših letih je poučeval francosko za kratek čas neki mlajši suplent DOBOVIŠEK... čokat, rdečeličen.. izgledal je kot kakšen *furman tovornih vozov*.. ni bil slab človek, samo v francoščini ni bil tako podkovan kot Južnič.

Za slovenščino smo imeli IVANA PREGLJA in kasneje FERDA KOZAKA, oba že takrat znana pisatelja.

Starokopitni Pregelj je bil klerikalec, majhen, močna očala je nosil, predaval je s stokajočim glasom, ki je zvenel, kot da prihaja iz nosa in ne iz ust. Dajal mi je vtis, kot da je vedno odsoten, da pripoveduje o naših klasikih oblakom in ne nam, da se pritožuje... da se bo vsak hip razjokal nad celo zgodovino slovenske literature. Bral sem nekatere njegove novele, pesmi - čudno, povsem drug pisec kot predavatelj... V tretjem letniku nam je dajal pobudo, da amatersko pripravimo sceno iz Jurčičevega 'Desetega brata'... Po šolskih urah smo vadili v razredu, brez Preglja. Zajc je bil 'režiser', Vider je igral 'desetega brata', jaz seveda Krjavlja... (*pripovedujem*

desetemu bratu, kako je na ladji strašilo, ko sem držal stražo...). Predvajali smo sceno pred razredom. Fantje so ploskali, Pregelj tudi malo, skoraj smejal se je.. cmerav obraz je prevlekel nasmeh...

Ko smo dobili Ferda Kozaka za slovenščino je postala atmosfera v razredu bolj demokratična, odprta... KOZAK je bil najbrž social - demokrat tistih časov... saj je meni podaril autogram Upton Sinclair-a, znanega ameriškega pisatelja in borca za sindikalna prava. Lep, močan človek, ki je z svojim gromkim glasom zajel cel razred. Cel po obleki se je videlo, da živi v dvajsetem stoletju, ne kot večina profesorskih prototipov, ki so nosili še trde, kavčuk ovratnike in temne, zlizane, zašite obleke iz cesarske dobe. Mene je enkrat poklical k tabli: "Ti športsman, ki imaš hlače na kvadrat.." ker sem nosil punparce podedovane od bratranca Bojana, vse zaflikane, iz angleškega karirastega tweeda. Takrat je beseda 'sportsman' v klasični zvenela sarkastično pa tudi laskavo med mojimi prdečimi in od znoja smrdečimi sošolci..

Kozak mi je vpisal v dijaško knjižico ukor po razredniku '*radi kričanja med odmorom*' ..

Neoficielno pa je podpiral in vzpodbujal moje pisanje in urejanje nižjegimnazijskega lističa, ki smo ga pisali na roko in razmnoževali.

Srbohrvaščino nas je učil VIMPOVŠEK, ali po domače med klopmi 'Vimpi'. Suh, srednjeleten vljuden gospod, ki je predaval kot da bi se pred nami '*opravičeval*', da dosti o svojem predmetu ne ve.. Zvijal se je med klopmi, njegove lepe roke so krožile, pridigale o Vuku Karadžiču (Radovan K. še ni bil rojen...). Klerikalni fantje so se z nevoljo učili srbohrvaščine.. češ, Hrvati in Srbi se ne učijo slovenščine..! Jaz, star Sokolaš sem bil kar dober v srbohrvaščini, ker mi je luštna gospodična Iskra v trboveljski osnovni *dala dobro*

podlago (kakav otac, takav sin, kakav drv, takav klin = z očetom sva bila oba njena skrita občudovalca!) 'Vimpi' s svojim veriženjem nas nikakor ni mogel navdušiti za "bratovski" jezik.

Latinsko v drugem razredu je poučeval najoriginalnejši, staroklasični profesor KOLETIČ. Bil je ostanek stare profesorske generacije v pojavi, govoru in učenju. Majhen, sključen, kratkoviden, gluhi, vrat uklenjen v trd, kavčukast ovratnik malomarno zadrnjen, zašpehano temno kravato, se je podil med klopni in po katedru ter grozil vsem razgrajčem v svojem hribovskem narečju, da jih bo "zapajsal (= zapisal) v razrednico" ... V drugem razredu smo bili že bolj 'domači', na klasični pa smo si (nekateri) privoščili ubogega Koletiča.. pa smo ga oponašali.. desno in levo se je slišal krik 'zapajsal', Koletič je pa blodil s kazalcem od enega do drugega.. nikdar ni našel krivca, nikdar ni 'zapajsal' v razrednico nikogar..

Bil je star, izmučen... koncem leta so ga upokojili. Če se ga danes spomnim... ko je vstopil v razred, se mi je zdel kot nedolžna krava, ki je hotela preplavati reko polno barakuda rib... Revež... bili smo barakude...!

Teta je hodila v šolo, da se informira kako napredujem (ali nazadujem). Koletič je bil najbolj potrpežljiv z informacijami. O meni je rekel več dobrega kot slabega.. kljub temu, da sem bil vodja oponaševalne tolpe...

GNEZDA, za latinsko in grško je bil majhen, farizejski tip s sivo, kozjo bradico. Pri njegovih urah je bila *smrtna* tišina in *smrten* strah, da te bo poklical k tabli. Ko si zaslišal svoje ime si se opotekal.. kot da bi šel na vislice.. Nikdar ni povzdignil glasu in če nisi znal odgovoriti na vprašanje se mu je v očeh pojavilo nekako zadovoljstvo... kot da je ujel po dolgem iskanju znanega zločinca... s hinavskim nasmeškom ti je zapisal *fajfo* v razrednico...

Nikdar ga nisem obrajtal. Tudi on mene ne. Ob nedeljah pri maši v šolski kapeli sem ga opazoval, ko se je vračal na svoj sedež od obhajila... s sklonjeno glavo, roke sklenjene v molitvi na prsih, v svetniški pozi... v meni pa je plamtelo, ko sem pomislil s kakim užitkom mi je napisal v knjižico tisto 'dvojko'...

Gnezda je stanoval blizu gimnazije, nasproti liceja, zato sem ga večkrat srečal na poti domov.

Globoko sem se priklonil in odkril, glasno izrekel moj "Dober dan" (mislim, da smo takrat še rekli 'Klanjam se!'.. pa nisem siguren?). gledal sem ga v obraz - Gnezda je pa obrnil glavo na stran, kot da me ne vidi, da mu ni bilo treba vrniti pozdrav.. Klasična žalitev v tistih časih! Nekaj let pozneje, kot študent Trgovske šole, sem se sprehajal pod Rožnikom, roko v roki z Vando, eno mojih 'prvih' ljubezni. Na samotni stezici nam pride nasproti Gnezda. Če bi bil še študent Klasične, bi me takšno srečanje stalo *doživljensko diskvalifikacijo mojih moralnih vrlin*. Ker pa nisem bil več pod diktaturo hipokritičnega Gnezde in njemu sličnih, sem objestno objel Vando in jo poljubil ravno ko je šel Gnezda mimo naju.

Vem, da vam je študentom - 1994, to nepomembno... vendar leta 1935...

Velik original je bil tudi BAUČER, profesor prirodopisa v prvem razredu. Bled, visok, mlad z gladko frizuro polno brilantine, edini, ki je nosil *štekragelc*... Predaval je skozi nos o vevericah, hroščih in sovah, spraševal po klopeh in nejevoljno komentiral neznanje z vzdevkom "*trap neumni*"... Prof. dr. FRAN ZWITTER je imel zgodovino, zemljepis; za krajšo dobro je bil tudi moj razrednik. Akademik v svoji stroki, kot pojava idealen tip za imitacijo. Takrat je bil menda okrog 35 let star, srednje postave, bujnih las, ramena njegovih temnih oblek posuta z prhljajem (kot da je zapadel prvi sneg). Nosil je močna očala. Mati narava ni bila radodarna ko mu je

oblikovala obraz... večkrat sem ga primerjal z masko cirkuškega klovna.. na katerega me je spominjal tudi njegov govor.: 'r' je bil 'v' in ko je izgovarjal imena fevdalne gosposke kot Bamberžani itd, so debela usta plapolala in brizgala njegovo slino semtertja po klopeh... Medtem ko je predaval, je koracal kot čaplja, ki išče žabo v močvirju. Navdušeno je kimal z glavo, da se je človek nehote bal, da mu bo padla s tilnika...

Imitirati Zwittera v odmorih, pred tablo, je bila moja najbolj aplaudirana komedija. Ker sem bil relativno dober v zgodovini in zemljepisu so bili tudi najini odnosi kar dobri, dokler..... me Zwitter lepega dne (spomladi 1933), ko je imel inšpekcijo po hodnikih med odmorom, ni zalotil pri moji najbolj uspešni predstavi: imitiranje njegovega predavanja...! Temni oblaki so pokrili moje igralsko navdušenje... Zwitter pa direktno v konferenčno sobo, da komplotira o moji študentski bodočnosti...

Cela predstava me je stala eno leto študija. Zwitter me je vrgel v zgodovini in zemljepisu, pa še Kunca je pregovoril, da me je vrgel v fiziki in matematiki!

Edini 'slabo', ki sem ga zaslužil je bilo v matematiki. Ostali trije predmeti so bili Zwitterjeva fabrikacija!

Moral sem ponavljati tretji razred. Iz vzornega študenta sem postal repetent. Oče - učitelj mi dolgo časa ni odpustil. Ko je videl spričevalo me je poslal k gospodu Jugu, da bi se izučil za čevljarskega pomočnika...

Jaz pa nikdar nisem odpustil Zwitterju, ker vem, da mi je napravil krivico. Leta kasneje sem ga srečal na trboveljski postaji, vračal se je sam s planinskega izleta na Mrzlico. Postaja je bila skoraj prazna. Pozdravil me je in skušal napeljati pogovor. Resno sem mu odgovoril: "Gospod profesor! Sami veste, da ste me vrgli po krivici, kar vam nikdar ne oprostim. Ker nisem več študent klasične nimam nobene

dolžnosti, da bi bil vljuden do Vas.!" Obrnil sem se in odšel. (Besed se točno ne spominjam, ampak približno v tem smislu je bilo rečeno.)

KUNC za matematiko in fiziko je bil majhen debeluhar okrog 50, s kratkimi brki. Izgledal je kot kak vaški krčmar... Dolgočasno je predaval z mirnim, pojočim glasom o zakonu gravitete in algebrki kot, da moli ob odprtem grobu za pokojnika... *a kvadrat plus b kvadrat* nikakor ni zvenelo logično za moj nemirni duh..

Teti, ko je hodila spraševati za moj napredek v šoli, je rekel, da sem *len in nemiren*, kar je bila gola resnica, samo da kot trinajstletni pobič tega nisem hotel vzeti na znanje... pa se je menda videlo na zunaj, kako mi je bil antipatičen. Kunc se je tega zavedal in me je maščevalno vrgel v tretjem razredu v obeh predmetih...

Takrat, leta 1933, sem si *prisegel krvno osvajeto*... no, s časom sem se *debalkaniziral*.. Tolažilo me je dejstvo, da Kunca nobeden od fantov v razredu ni maral. Bil je eden tistih *profoksov*, ki mu ni bilo mar...

Kunčev pust, dolgočasen pogled v praznino ("*naaaa, neč ne bo, neč ne bo*" ko je zapisal v razrednico fajfo) in Gnezdov hipokritičen nasmešek so doprinesli, da sem po mali maturi zapustil klasično.

ZAKLJUČEK

To je del mojih osebnih spominov na Trbovlje. Mnogi se še včasih prikradejo v glavo... žalostni, veseli, tragični, komični, sentimentalni... kot oblaki na nebu moje mladosti... črni, beli, ožarjeni od vzhajajočega ali zahajajočega sonca, zatemnjeni od bližajoče se nevihte...

Za hip vidim in slišim takratne Trbovce... še danes mi pride na jok ali smeh... vendar vsi ti *oblaki spominov* ostanejo vedno na sinje modrem *nebu mladosti*...

Še vedno mi slika spomin

- * *jutranji povratek knapov iz nočnega šihta... obrazi pokriti s prahom premoga, naveličani, izmučeni... vihtijo ugasle karbidarce v rokah... kako naj jih doumem z mojim otroškim razpoloženjem...?!*
- * *knapovske babe, ki z nejevoljo nalagajo fasungo v koše pred konzumom...*

Osrednji del Trbovelj okoli l. 1946

- * *srboritega učitelja Novaka, ki pelje 'do kostanja' svoj ponižni razred otrok, ki se v zboru oglašajo na povelje, da se sliši do konzuma: "Dobeeeeer daaaaan!".. potem pa se razpršijo kot jata vrabcev po kolonijah in bajtah...*
- * *Plavšakovega Roberta, njegovega komičnega šepanja... njegovega večno razpoloženega obraza in veselih dovtipov-kot da bi se delal norce iz nas vseh...*
- * *kapelmajstra rudniške godbe Hudarina, ki vihti svojo kapelmajstrsko palico z otožnoresnim obrazom, kot da bi za njim korakal angleški kralj in vso njegovo cesarstvo...*
- * *koncerte pevskega zbora Zvon... s prenavdušenim falsetom malega Boštjančka, z predolgim spevom strica Toneta (ki ga je imel pod kapo že pred koncertom), z nervoznim in preciznim dirigiranjem strica Oskarja (pol Trbovelj sem moral klicati 'stric' - po nalogu očeta - vaditelja in učitelja!)*...
- * *najbolj sladke borovnice Trbovelj v gozdičku za ta starim britofom pri Kobacu...*
- * *župana Klenovška in njegovega simpatičnega sina Radota, kulturne delavce Rudija Dolničarja (eden najbolj fejst decov v Trbovljah... razen Ceckota Letnikovega, gospoda Ličarja, ki mi je dal za 25 par škrnicelj rožičeve moke, ki je koštal 50 par...)*
- * *župnika z mogočno cigaro in še bolj mogočnim glasom...*
- * *Pikla, ki je bil edini v Trbovljah, ki je držal stoji na ogrodju krogov na sokolskem travniku... vse babe u Trbovljah so bile zaljubljene v njega, še naša mama... ko je šel proti Sokolskem domu, se je vedno držal tako resno, kot Ramon Novarro v filmih...*
- * *Baumgartnovega Otota, ki se je vedno šalil in govoril z grkajočim 'r' ...*
- * *starejših 'gospodov' študentov kot Wydratov Romek, ki je gradil z Krajšičevim Vladkotam smučarsko skakalnico med akacijami na Guido.. Fortejevega Mirota, ki je bil fejst fant, medtem ko je bil Janko včasih 'zajebant'.. tastare gospe Fortejeve, ki je vedno 'dišala' po goveji*

juhi... čevljarja Juga, ki je vedno 'dišal' po čevljarški smoli... Luči Florenini, ki je vedno nekaj 'trgoval', da se ga je slišalo po celem trgu... kot motor s prikolico v kateri je nevarno sedel in brzel skozi Trbovlje Jože Plevčak... potem pa tisti 'Turk', ki je poleti prodajal sladoled in turški med, pozimi pa pečen kostanj na vogalu restavracije, pod kegljiščem... tiste tri branjevke za zidom konzuma, nasproti Forteja.. ena je bila Francka in je stanovala 'Na njivi', tista je bila najbolj simpatična in postrežljiva z cukrčki (enim so rekli ta svilnati..).. potem je bil ta slep Jernejček, ki je izgubil oči pri eksploziji v kamnolomu za žandarmerijo in je prosjačil na mostu zraven Forteja.. zvečer ga je vodil sinek - revček domov 'Na njivo' ... "dejte revežu ki nejma oči" je prosil Jernejček... se te spominjam tako kot elegantnega direktorja Loskota...

Vsebina

Rod Torijevih v Zasavju	1
Uvod	1
O iskanju Torijevega rodu	3
Spomini na Trbovlje 1919 - 1941	32
Oda Trbovljam	33
Krst	34
Zgodnji spomini	36
Trboveljska kotlina okrog 1930	40
Pohod Orjune na Trbovlje	63
Prvi dan v šolo	65
Učitelji	69
Naše kuharice	73
Miklavževanje in Božični večer	75
Hubertus mantel	80
Rajka	84
Na sprehod k Torijevi stari mami	88
Spominski utrinki - predno sem bil enajst	93
Rajmund	96
Mamin pogreb	98
Študent v Trbovljah	101
Predvojni utrinki	107
Študent klasične	107
Zaključek	117
Dodatki, popravki po oktobru 1993	

Savo Tory
**ROD TORIJEVIH V ZASAVJU,
SPOMINI NA TRBOVLJE 1919 - 1941**

Samozaložba

*Oprema in oblikovanje
Tori Trbovlje*

*Fotografije prispeval avtor, deloma pa Revirski muzej
Trbovlje*

Tisk: TORI Trbovlje in Tiskarna PRESENT Ljubljana

*Pri pripravi in izdaji sta sodelovala
Tine Lenarčič in Janez Tori*

Naklada 500 izvodov

Po mnenju Ministrstva za kulturo RS, štev. 415-347/94 mb z dne 19.4.1994, spada knjiga Rod Torijevih v Zasavju med proizvode, za katere se plačuje 5% davck od prometa proizvodov.

DODATKI, POPRAVKI, PO OKTOBRU 1993

stran 40 vsia 8: lična posilus
KOKALI, nekaj ...

" 59 " 15 - namesjo KAČNIK -
MILOŠ SKERBIČ

二

Blaž Thorri *c1737+1811 p.Katarina Kotar*737+810 - kmet
Unten Pragratschof , Prevek 13, Sv.Katarina, Ostrež, Polšnik

+835
para
71

Agnes*773
Agnes*774
Maria*776

Joseph*784
p.806 Ursula
Planinšek

Mihael (SENIČAR)*781 Prevek 13
p.805 Elizabet Pečnik*c787
kmet&mlinar, Završje/Dobovec

Kos
k 1

Ursula*793+56-Ana*812
Maria*797-Gertrud*800
Maria*803-Katrina*806

Maria*808-Apolonia*811(p.Schmergut)-
Elizabet*813-Katerina*819-Barbara*823
-Gregor*+822, vsi Završje/Dobovec

Mihael*863GaT+952SvP
kmet SvP,rudar ZDA
p. Cilenšek(prva žena)
p.Ida Čestnik(druga žena)

z prvo ženo

3+912
06+53 p.Tomažin
konšek
alj,+ClevelandZDA

Filip*908SvP.+983Za
rudar, p.Štefania
Štarkelj*910Za

z drugo ženo

Anton*915+44SvP
Berta*916+48SvP
Pepca*921+44SvP
Alojz*918+51SvP

Za,
erle

Anica*938Za
p.Aleksič

Janez*944
rač.grafika&tisk
p.Dani Klančičar
*951 Vače/Lit.

Anica*948SvP
p.Murn ,GaT

Lju
lavec

Marjana A.*959Za
Marko A.*964Za

Mitja*972Za
Jure*975Za

Anči M.*974GaT
Manca M.*976GaT